

*Svenska Linné-Sällskapets
Årsskrift*

Årg. XLVII · 1964

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGÅNG XLVII • 1964

UPPSALA 1965

PRINTED IN SWEDEN BY

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1965

INNEHÅLL

Laudatur et alget. Av jägmästare ÅKE BERG (†)	1
Ett nyfunnet manuskript till Fundamenta botanica. Av med. doktor TELEMAK FREDBÄRJ, Stockholm	5
Carl von Linnés samling av småländska vidskepelser 1741. Av professor K. ROB. V. WIKMAN, Åbo	16
Linnés ämbetsbroder Rosén von Rosenstein. Av professor ARVID WALLGREN, Stockholm	26
Allan Stevensons katalog över 1700-talsböcker i Hunt Botanical Library. Av skriftställare ROLF DU RIEZ, Uppsala	43
Kring en Linnébyst i Lund. Av förste museiintendent YNGVE LÖWEGREN, Lund .	62
Bibliografi över 1961, 1962 och 1963 års Linnélitteratur. Av amanuens C. O. VON SYDOW, Uppsala	70
<i>Smärre meddelanden</i>	
Malmeströms Linnébok	79
Systema naturæ 1735 i faksimil och översättning	80
Linneansk linje	81
More light on Jonas Dryander. By ROLF DU RIEZ	82
Spekulation i Linnéminnen? Av SIGURD WALLIN	84
Ett flaskfoder med CL-monogram. Av ERIK ANDRÉN	85
<i>Linné-Sällskapets egna angelägenheter</i>	
Arvid Hj. Uggla. Minnesord	89
Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1963	95
Skattmästarens berättelse för år 1963	96
Revisionsberättelse för 1963	98
Svenska Linné-Sällskapets styrelse 1965	99
Nya medlemmar	100

ÅKE BERG

LAUDATUR ET ALGET

Under mitt studium av Linnés *Flora Suecica*, ed. 2, har med nödvändighet den egendomliga, mycket omskrivna, mycket »tolkade» devisen på florans titelblad fallit i ögonen: Laudatur et alget. Den populäraste tolkningen torde vara, att mottot utgör ett personligt dokument — Linné skrev ifrån sig, för att använda en modern kliché, den trista känsla av ensamhet, isolering, som skulle ha fyllt honom vid tiden för utgivandet av boken. Sett i belysningen av hans livliga uppskattning av den egna, verkliga storheten, jämsides med hans »barnsliga omedelbarhet, hans öppna mänsklighet» (Malmeström), skulle sålunda uttrycket förmedla bilden av den store enslingen med det hungrande hjärtat.

Denna tolkning kan icke frångämmas en sentimental och ganska obehaglig bismak, som ej väl stämmer med bilden av Linné under denna tid av högkonjunktur för hans produktion. Låt oss, i största anspråkslöshet, försöka ge en annan tydning.

Th. M. Fries framställer först uttrycket i sin Linnébiografi i följande sammanhang (I: 251): Hösten 1738 slår sig Linné ned i Stockholm som praktiserande läkare. Han hade då, 31 år gammal, just bakom sig den av en exempellös framgång åtföljda vistelsen i Holland, England och Paris. Alltså: nyss förlovad med sin själs älskade ser han sig vid början av sin praktiska bana redan som en i utlandet vida känd och uppskattad vetenskapsman, förbunden till ett flertal av samtidens framstående forskare med varma band av vänskap. En av de största bland dem, Haller, erbjuder honom professur i Göttingen, vilket Linné dock avböjer (enligt egen utsago med tanke på sin Sara Elisabeth i Falun) med orden: »Jag har träffat samman med många människor; flera ha visat mig kärlek, men ingen har givit mig prov på så stor godhet som Ni. Det är mig ej möjligt att med ord uttrycka min tacksamhet» etc. — I slutet av september föreslogs

Under titeln *Herbationes Upsalienses* publicerades i Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift för år 1950–51 protokollen över Linnés exkursioner i Uppsalatrakten 1747. De voro redigerade och kommenterade av jägmästare Åke Berg (död 1950), som också — efter en utförligare inledning av Arvid Uggle — hade föresatt utgåvan med några inledande anmärkningar. Till detta förord hade han också fogat några reflexioner över den devis, *laudatur et alget*, som inleder *Flora Suecica* ed. 2, den edition som blev den huvudsakliga källskriften för hans granskning och kommentering av protokollens växtlistor. Emellertid föll detta avsnitt onekligen utanför ramen för vad som vid detta tillfälle borde sägas om anteckningarna och deras edering, varför dessa sidor ur Bergs manuskript hittills kommit att bli liggande opublicerade i Årsskriftens arkiv. De ha dock ett stort allmänt intresse och publiceras därför här och nu.

Red.

han till ledamot av Vetenskaps societeten i Uppsala. Valet stadfästes i början av oktober av preses, riksrådet Gustaf Bonde. I omedelbar anslutning till denna sammanträngda följd av händelser av glädjande eller lovande natur fortsätter Th. M. Fries sin skildring med orden: »Laudatur et alget — han berömmes men fryser — var ett uttryck, som han denna tid ej sällan använde.»

Ifall uttrycket verkligen skulle hänsyfta på ett själstillstånd, kunna vi på Linné tillämpa hans eget omdöme om den petersburgske botanisten Siegesbeck: *Cuculus ingratus*. Ett par höstmånader hade förgått, och Linné hade ännu ej slagit igenom som läkare. Men redan i början av det nya året, 1739, har han »på ett par månader haft alltför mycket att göra, mest var dag 40 till 60 patienter», och så är framtiden klar. Ja, han finner sig till den grad i sin verksamhet som medicus, att han alls icke får tillfälle att tänka på växterna. »Æsculapius ger allt möjligt gott, men Flora endast Siegesbeckare», skriver han.

Sammanfatta vi situationen för höstterminen 1738, under vilken han alltså »ej sällan använde» den latinska sentensen, finna vi att varje rimlig förutsättning för en tragisk tydning därav saknas. Föret var trögt i portgången till läkarpraktiken, men anledningar till en förväntansfylld tro på framtiden saknades ingalunda, och Linné besatt en — om vi så få uttrycka oss — labil optimism.

Vilken betydelse inlade han då i uttrycket? Den enda psykologiskt rimliga tolkningen är att han — laudatur — var medveten om sin tidiga berömmelse och sina möjligheter, som kändes obegränsade, men — alget — dock nu bokstavligen befann sig i ekonomiskt betryck. Vi äga numera en särskild etikett för uttryck av denna art: galghumor.

Men saken är icke slut härmed. Linné har fäst sig vid uttrycket såsom användbart vid flera tillfällen, och vi få under de följande åren bevittna en begreppsglidning till ett nytt innehåll. Början härtill träffas i ett brev från Per Kalm till baron Sten Bielke, Linnés gode vän, skrivet 1746 (se J. M. Hulth, *Kalm som student*, SIÅ 1924). Linné hade av sin gynnare och faderlige vän överintendenten Hårleman blivit avrådd från planerna att, med hänsyn till sin för landet nyttiga verksamhet på sidan om befattningen vid universitetet, söka höjning i avlöningen, och Linné var djupt förbittrad däröver, särskilt med tanke på hur den ene efter den andre av kollegerna nådde förbättrade lönevillkor. »Han sade», skriver Kalm, »att han vill hålla en gång för min nådiga Hr Baron en ståtelig och dyr samt rar illumination, det är, att när Hr Baron kommer till honom en gång, vill han göra en brasa av alla sina manuskript han annars tänkt ge ut. Jag frågade vi han änteligen hade i sinnet att helst bevisa Hr Baron en sådan heder, vilken Hr Baron ganska litet vore betjänt med? Jo, svarade han, han är den endaste som rätt kunde estimera huru dyr och kostbar en sådan brasa och illumination vore. Brevet¹ har han slutat med ett ordspråk: *Virtus laudatur et alget.*»

¹ Nämligen Linnés svarsbrev till Hårleman. Detta brev har i likhet med de flesta breven från Linné till Hårleman icke bevarats till vår tid, möjligen har det heller aldrig avsänts. — Bergs fortsatta tolkning

Här är det förbittringen som talar. Regeringen vägrar att giva Linné skäligen belöning för hans tjänster. Man berömmar honom högeligen, men man låter honom frysa, fara illa.

Ären gå, och vi äro nu framme vid tryckåret för andra upplagan av *Flora Suecica*, 1755, med dess devis på titelbladet. Det är ej brukligt att förse strängt vetenskapliga verk med sådana deviser, på sin höjd med en tillägnan till vederbörande gynnare och främjare av verket. Ett tungt vägande motiv måste ha legat bakom Linnés beslut att så att säga prägla boken med den gamla sentensen. Och motivet fanns. Det var den svåra brytningen med den gamle vännen Albrecht von Haller. I Fries' biografi (2: 270) återfinnes en redogörelse för denna tragiska händelse, förorsakad av några uttalanden av Linné i första upplagan av *Flora Suecica*. »Ett med anledning härav i vredesmod skrivet brev hade, såsom den efter en svår sjukdom ännu ej fullt tillfrisknade Linné förklarade, nästan krossat honom; slaget kom nämligen helt oväntat, då han vid alla tillfällen med största aktning och lovord talat om Haller.» — Hallers oförsonliga hätskhet, stödd av hans väldiga auktoritet, blev ej utan verkan på Linné, som i och med denna historia miste sitt mest uppskattade stöd utanför fäderneslandet; hans överkänsliga stolthet tillfogades oläkbara sår genom upprepade förödmjukelser på grund av Hallers uttalanden. Och då han utgav andra upplagan av *Flora Suecica*, den bok vars första upplaga orsakat krisen, gav han vika för det plågade hjärtats impuls och lät sätta dit den gamla sentensen, nu med än en gång något ändrad innebörd: (Redligheten) berömmes men ringaktas. (*Juv.*)

Summary

LAUDATUR ET ALGET

By

ÅKE BERG

Linnaeus sometimes quoted Juvenalis: Probitas laudatur et alget, honesty is praised but freezes. The author rejects the view that this is an expression of Linnaeus's "loneliness", his "frozen heart". In his opinion this is a false sentimental interpretation. The first time Linnaeus used this expression was at the brink of his brilliant career in Sweden, when he had exceptionally successful years abroad behind him. He was a scientist of international fame, but there is no denying that he did have financial difficulties for a few months in the autumn of 1738, before his doctor's practice really became established. Only in that way did he "freeze".

Similar reasons lie behind Linnaeus's use of the sentence eight years later. Several of his professor colleagues had received increases in salary of various types, but he had

av den sinnesstämning i vilken Linné använde det latinska uttrycket vinner i styrka om man tar del av Skottsbergs korrekta återgivande av Kalms brev. Det heter nämligen där: »Brevet har han slutat a r g t [spärrat här] med ett ordspråk, Virtus laudatur et alget.» (*Pehr Kalms brev till friherre Sten Carl Bielke*, 1960, s. 146.)

Red.

not. Linnaeus was bitter, well aware of his value and of the praise which had been showered upon him by the educated world: *Virtus laudatur et alget*.

Certainly the most well known expression—in this Linnaean use—is the one from the title-page of *Flora Suecica* ed. 2, 1755. But here again the quotation should not be interpreted as showing that Linnaeus's idea of the universe was becoming gloomy. Here also an actual event can be pointed out as the reason behind the expression, thus limiting its scope, namely the break with Haller. This was, it is true, based on some statements made in the first edition of the flora, but when the second edition was issued Linnaeus wished to express his bitterness over the broken friendship and point out that he was not to blame for it: *(Probitas) laudatur et alget*.

TELEMAK FREDBÄRJ

ETT NYFUNNET MANUSKRIFT TILL FUNDAMENTA BOTANICA

I alla Linnæi förteckningar över hans vid tiden för utländska resans anträdande i december 1734 färdiga eller planerade manuskript återfinnes som ett av de främsta arbetena *Fundamenta botanica*. Denna titel dyker första gången upp år 1729 i den lilla, hans lärare professor Lars Roberg tillägnade skriften *Spolia botanica sive Plantæ rariores per Smolandiam, Scaniam et Roslagiam observatæ*, där det bland de småländska växterna, uppställda enligt Tourneforts system, under arten *Celsia* (*Andromeda polifolia*) står: »Hujus character vide in *Fundamenta mea Botanica*.»¹ Något manuskript med denna titel är dock ej bevarat från denna tid, men från året därpå, 1730, finns en av Ährling i Linnean Society's samlingar upptäckt och av honom publicerad Linnéhandskrift, *Fundamenta botanica*,² vars fullständiga titel i översättning lyder: »Botanikens grundvalar, på vilka uppbygges en ny och naturlig metod för växterna, utvecklad i mer än hundra regler av evig sanning, som hämtats, ej ur böcker, utan ur själva naturens skattkammare, och genom vilkas utläggning alla hittills gällande huvudmetoder upphävas, och det genom säkra rön och otaliga, helt nya iakttagelser.»³ Skriften är ofullbordad och består endast av ett längre på svenska skrivet företal, kommenterat av bl. a. Malmeström.⁴ Redan av titeln framgår att Linnæus i denna skrift tänkte publicera sitt nya växtsystem. I detta företal framhåller han att han bygger sin metod icke på botaniska auktoriteter utan på autopsi, självsyn. Och han tillägger i cartesiansk anda: »Ty när jag först ransade naturen siälf och såg henne sträfwä mot Autorers mening, ty aflade jag alla præjudicier, blef en scepticus och twiflade om alt; då öppnades först ögonen, då kunne jag först märka sanningen.» Han omtalar även att han har fyra andra

¹ Linné, Ungdomsskrifter samlade af Ewald Ährling, 1, 1888, s. 60. Ährling har i detta arbete på s. 93-100 redogjort för de olika Fundamenta botanica-manuskripten, på vilken framställning jag i det följande stöder mig.

² ib. s. 93-96.

³ Elis Malmeström, Carl von Linné, 1964, s. 40 f.

⁴ ib. s. 39 f.

böcker i beredskap, främst två grundade på hans *Fundamenta: Nuptiæ plantarum* (»en fullkomen method öfwer örterna, tagen af stamina och stylo [ståndare och pistill]»¹ och *Hortus Uplandicus*,² samt *Nova methodus avium*³ och *Insecta [Sueciæ]*.⁴

Den 3 maj 1731, då Linnæus för andra gången började sina offentliga föreläsningar i Uppsala akademiska trädgård, säger han om sin tilltänkta bok: »Jag har likwähl siälf komit så wida, att jag hint hop sättia 150 Regulas universales, hwilka jag ej deducerat af böcker äller Auctores utan af naturens egen anledning. Desse lofwar jag alle med probationer och exempel till allas tjänst med första under titel af *Fundamenta Botanica* skola publicera, då jag ingalunda twiflar med mindre Botaniqven skall få annat lius.»⁵

Denna bok synes vara identisk med det manuskript på 194 sidor som finns i Linnean Society och som är daterat Ups. 24 juni 1731 och har titeln *Caroli Linnæi Prælect. Bot. in Hort. Acad. Ups. Fundamentorum Botanicorum Tomus IV*. Märklige äro även två andra Linnéhandskrifter i samma samlingar: *Fundamenta botanica ... Tom. VII Differentiæ specierum, part. antecedentis* (u.å.) och *Fundamenta botanica ... Tom. VIII Differentiæ specierum, part. poster.*, daterad 1733.⁶

Redan 1731 betecknar således *Fundamenta botanica* hos Linnæus dels en ensam skrift, dels en grupp av skrifter.

Nästa år, i februari 1732, lämnas i *Hamburgische Berichte von neuen gelehrten Sachen*⁷ en notis från Uppsala, som börjar: »Vår skicklige medicine studiosus herr Carolus Linnæus låter härstädes presslägga ett botaniskt verk med titeln *Fundamenta botanica*, som skall bestå av 12 delar.» Därpå följer en redogörelse för verkets uppläggning och de olika delarnas innehåll, där dispositionen och kapitelrubrikerna i stort sett äro desamma som i den år 1736 tryckta upplagan. Slutligen några rader på latin, vilka sannolikt äro ett direkt citat från meddelaren av notisen — Linnæus själv: »Allt detta är sammanställt i form av 230 regler eller satser och fastställt genom exempel och slutsatser. Alla observationer stödjä sig på författarens autopsy. Deras indelning i klasser är utförd efter växternas olika delar; sektioner och genuskaraktärer äro ordnade efter en helt ny metod. Nya artnamn äro givna åt varje växt, med anförda synonymer.»

Följa vi nu i tillgängliga källor verkets vidare öden, finna vi från 1733 två

¹ Denna skrift är försvunnen, men från 1733 finns ett manuskript som har samma titel och som är den första detaljerade uppläggningsen av regnum vegetabile i *Systema naturæ* (se nedan s. 12).

² Linné, a. a., s. 205–269. Daterad Uppsala 13 maj 1731, den första kända skrift där Linnæus tillämpar sexualsystemet.

³ Utg. av Einar Lönnberg i Uppsala universitets årsskrift, 1907.

⁴ Manuskript i Linnean Society.

⁵ Linné, a. a., s. 96.

⁶ ib. s. 99 f. Tyvärr ha dessa manuskript ej varit tillgängliga, då fotokopior saknas i Uppsala universitetsbibliotek.

⁷ 1732, nr 12. Faksimiltryck i Linnæus im Auslande, hrsg. von Felix Bryk, 1919, s. 86 f.

skrivelser från Linnæus, den ena riktad till universitetskanslern Gustaf Cronhielm, den andra till landshövding Gabriel Gyllengrip, där han i båda låter *Fundamenta botanica* omfatta åtta delar, innehållande olika skrifter, såsom *Bibliotheca botanica*, *Systemata botanica*, *Philosophia botanica*, *Homonyma (Harmonymia) botanica*, *Characteres generici*, *Species plantarum I* och *II* samt *Nuptiæ plantarum*.¹ Troligen från samma år är ett brevkoncept av Linnæus, sannolikt avsett för professor J. J. Dillenius i Oxford i avsikt att träda i förbindelse med denne store botanist. Han skriver där bl. a.: »Jag har fullbordat *Fundamenta botanica* i 8 band, som jag dock skulle önska att grundligt överarbeta, innan de utgivas, eftersom det är mitt magistrala verk.»² Även här avser Linnæus med *Fundamenta botanica* en grupp av olika skrifter.

Emellertid tycks han nu ej få någon ro förrän han får skrften, dvs. *Fundamenta botanica* i inskränkt mening, tryckt, och han vänder sig fördenskull till den svenskfödde juris professorn Christian Nettelblatt i Greifswald, som han lärt känna i Stockholm.³ I en notis i Hamburgische Berichte⁴ dagtecknad den 12 juli 1734 förtäljer denne att han från Linnæus erhållit ett manuskript betitlat *Caroli Linnæi Stipend. Wredian. Fundamenta Botanica, quæ majorum operum prodromi instar theoriam scientiæ botanices per breves aphorismos sistit*. (Botanikens grundvalar, vilka liksom förelöpare till större arbeten i korta aforismer uppställa den botaniska vetenskapens teori.) Arbetet är försett med två tabeller, *Systema vegetabilium sexuale* och *Systema vegetabilium calycinum*,⁵ och författaren önskar nu förläggare till sitt verk. I notisen heter det vidare: »Dr Nettelblatt har manuskriptet i händerna, och den som har lust att förlägga det kan anmäla sig hos honom. Hr Linnæus är för övrigt en visserligen ung men mycket skicklig botanicus i Sverige, som med tiden kommer att prestera mycket i örtvetenskapen och redan verkligen gör det.»

I Linnæi i januari 1735 författade förteckning över hans då mer eller mindre tryckfärdiga manuskript uppges bland andra de ovan nämnda åtta och dessutom *Fundamenta botanica* som en fristående skrift, nr 1 i förteckningen.⁶ Om denna upplyser Linnæus att den består av 365 grundregler; han anger dess innehåll och säger att den kostat mer arbete genom oräkneliga observationer och oförtrottad eftertanke än 100 disputationer tillsammans. Sista meningen lyder:

¹ Linné, Bref och skrivelser, 1:5, s. 313–318 och 1:6, s. 238–240.

² Arvid Hj. Uggla, Tvenne nya dokument till kännedomen om Linnés engelska förbindelser, s. 89 f. (SLÅ, 1938.)

³ Christian Nettelblatt, adl. von Nettelbla (1696–1775), jurist och urkundsutgivare. — Nettelblatt trädde även senare i korrespondens med Linné, då i sin egenskap av birgittinerforskare. Bryk, som publicerat brevet i fråga (Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, 1920, s. 38 f.), påstår felaktigt att det då skulle röra sig om en helt annan Nettelblatt.

⁴ 1734, nr 59. (Linnæus im Auslande, s. 100.)

⁵ Ett system uppgjort efter växternas blomfoder. Magnol publicerade ett dylikt 1720 och Linnæus ett . *Classes plantarum*, 1738.

⁶ C. O. von Sydow, Den unge Linnés författarskap, s. 7. (SLÅ, 1962.)

60. 106. *Corolla*¹⁰⁵ *ipso perianthis insidet in Gossypadiis*
adnatisculum autem in Monoetia polydeltis
romani receptaculo cum calyce infigitur
excepta mirabili.
107. *Calycis*¹⁰⁵ *Corolla minus coloratus esse solet, et*
exceptis Symplocia paucior aliis.
108. *Filamenta*¹⁰⁵ *corolla monopetala plerumq*
affixa sunt, polypetalae autem separatae
exceptis floribus antheris bicornibus
instructis.
109. *Anthera*¹⁰⁵ *apici filamentorum*⁹² *communiter*
insident exceptis Saide, Afaro & Aripo-
Lochia.
110. *Neitarium*¹⁰⁵ *vi a petalo distinctum pl. com-*
muniter ludit, ut: Epimadium, Ber-
nardia, Cardiospermum, Nardifus, Nri-
gella, Aquilegia, Helleborus, Atelepis
Hesperia, Basiliflora.

Slutet av Mennanders Fundamenta botanica-manuskript i Kungl. biblioteket.

»Tryckes i Gripswald och lærer snart wara færdig.» Samma uppgift lämnar han i det ovan nämnda brevet till Gyllengrip, där han om sin nya metod *Nuptiæ plantarum* (sexualsystemet, som ingick i *Fundamenta botanica*) säger att den »är nu ute i Tyskland och tryckes».

Att Linnæus verkligen skickat ett tryckfærdigt manuskript till Greifswald framgår även av en odaterad anteckning, som Fries funnit på baksidan av ett latinskt manuskript, där Linnæus missmodigt skriver att han förgäves sökt förläggare för *Hortus Uplandicus* och *Nuptiæ plantarum* samt tillägger att han »efter givet löfte om tryckning utskickat *Fundamenta botanica*, men av Medicinska fakulteten i Greifswald ha de dömts till spis för kackerlackor».¹

Detta bekräftas ytterligare av ett från Nettelblatt till Linnæus skrivet brev, daterat Leipzig 24 sept. 1735 (då Linnæus befann sig på Hartecamp), enligt vilket denne den 9 aug. tillskrivit Nettelblatt och bett honom skaffa förläggare till sin översända skrift *Fundamenta botanica*, vilket Nettelblatt förklarar tyvärr ha varit utan framgång. Han lovar emellertid att om Linnæus »skulle behaga

¹ Th. M. Fries, Linné, I, 1903, s. 75. Enligt meddelande från univ.-arkivet i Greifswald finns i med. fakultetens akter för åren 1733-34 intet nämnt angående *Fundamenta botanica*.

110. *Stamen* "et *Anthodis*" communiter colliguntur, exceptis *Arceuthobium*, cum *Anthodis*.
111. *Stylus* "apici geminis" communiter infertur, exceptis *Alchemilla* et paucis aliis.
112. *Conceptraculum* "naturaliter clauduntur, exceptis *Luticola* &c.
113. *Flores* omnes "qui perianthio vel petalis instruuntur, sunt simplices" vel *compositi aggregati*.
114. *Simplex* "flos est, cum pluribus" floribus nulla fructificationis pars communis est.
115. *Aggregatus* "flos est cum pluribus flosculis" aliqua pars fructificationis communis est; dicitur *compositus* vel *umbellatus*.
116. *Compositus* "flos est aggregatus" plures continens flosculos, fere segetes, communi receptaculo et perianthio inclusos. Vel antheris in cylindram concretis instructis.
117. *Umbellatus* "flos est aggregatus" plures continens flosculos, Receptaculo ramoso pedunculato, et *stigmatos*.
118. *Luxurians* "flos de Corolla multiplicata" est, cum nonnulla fructificationis partes adeo multiplicentur, ut alia desinunt; est *Multiplicatus*, *plenus*, vel *prolifer*, qui tantum gradu differunt.
119. *Multiplicatus* "flos de Corolla multiplicata, salvis quibusdam staminibus, communiter praedicatur, est *Duplicatus*, *triplicatus* &c. Perianthium et involucrium raro, Stamina vix unquam, multiplicatum constituent florem.
120. *Plenus* "flos est cum Corolla adeo multiplicata" est, ut omnia stamina excludat.
121. *Prolifer* "flos est, cum intra florem, superius plenam, alii flores enascuntur; prolifer autem frondosus flos dicitur cum intra florem ramulus vel folia enascuntur.

gifwa sig tålmod till näst kommande Påsk, så skall Tractaten bli tryckter här uti Leiptzig».¹

Då Nettelbladt således mottagit ett manuskript av *Fundamenta botanica* och Linnæus i sin verkförteckning från januari 1735 optimistiskt skriver att det »lärer» vara under tryckning, men en sådan publikation från denna tid och ort ej är känd,² har jag sökt få klarhet i saken genom att tillskriva universitetsbiblioteket i Greifswald. I ett vänligt svar från bibliotekarie Barbara Frankfurth meddelades att något Greifswald-tryck av *Fundamenta botanica* icke existerade, men att i biblioteket funnes en handskrift (sign. Ms 724), registrerad under titeln *Caroli Linnæi Fundamenta botanica ... Theoriam scientiæ botanices per breves aphorismos sistit*. Jag beställde då en fotokopia av densamma. Och mina aningar besannades. Det var ett Linné-manuskript, mycket tydligt med hans vanliga bokstäver men så kalligrafiskt utfört att man undrar om Linnæus själv skrivit ut det. Tyvärr är det defekt, i det att av de ursprungliga 14 bladen de första 6 fattas och således endast de 16 sista sidorna finnas kvar. Det bevarade partiet börjar med aforism 111 och innehåller kapitlen V Sexus, VI Characteres, VII Denominatio, VIII Differentiæ, IX Variationes, X Synonyma, XI Adumbrationes, XII Vires samt avslutande tolv korta konklusioner. Den sista sidan slutar med upplysningar *Ad Typographum*, först på (dålig) tyska, därefter på svenska. Här torde ingen tvekan råda om att Linnæus själv fört pennan. Den svenska texten har överstrukits, då sättaren tydligen ej varit hemma i detta språk. De båda versionerna återges härmed utan kommentar.

1. Wird dieses gedrucht in 8:vo.

2. Die kleinen Numern, so zwischen den worten im text stehen, werden auf selbige weise gesetzt, wie in Boerhaavens *Materia medica* und *institutiones* zu sehen, welche bey jedem Medico zu finden.

3. Kein Botanischer nahme oder Terminus wird von jemanden geändert.

4. Die Tabellen, so die Systemen enthält, kan auch ohne linien gedruckt werden, nur dass die columnen und rubriqven exacte in selbiger ordnung stehen, als die so mit linien gesetzt sind, doch wäre besser wenn die linien könten behalten werden.

5. Könte die systematische tabelle so nothwendig in Folio muss dedruckt[!] werden, mir selbst zur correcteur übersendet werden, wäre es sehr wohl.

1. Tryckes detta i 8:vo.

2. De små numeri, som stå emällan orden i texten insprängde, sättas på samma sätt, som uti Boerhaavens *materia medica* och *institutiones* är att se, dem hwar medicus äger.

3. Tabellen som innehåller systemerna kan och tryckas utan Linier, allenast columnerna och rubriqverna stå exacte i samma ordning, som de med linier satte äro.

4. Wid slutet ursächtas om några errata typographica woro inkomne, som auctor ej warit wid correcturen sielf.

5. Intet Botaniskt namn älr Terminus ändras af någon, ehuru absurd älr galit skrefwen min kunne synas, fast woro dett af den flinkaste Botanico.

6:to. Kunne Systematiska Tabellen, som nödwändigt tryckes i folio skickas öfwer att af mig sielf i correcturen öfwerses, woro wähl.

¹ ib. s. 136.

² Ej känd av J. M. Hulth i hans *Bibliographia Linnaeana*.

Ytterligare ett manuskript till *Fundamenta botanica* är emellertid bevarat till vår tid. Det har tillhört Linnæi fem år yngre ungdomsvän Carl Fredrik Mennander,¹ som under sommaren 1733 åhörde hans föreläsningar i historia naturalis och till vilken han skriver (1734): »I, k. Bror, är den endaste, som med mig gått igenom alla 3 natursens widlöfftiga riken.» Mennander erhöi, troligen 1733, en kopia av *Fundamenta botanica*. Denna avskrift, som varken är av Mennanders eller av Linnæi hand, har titeln *Caroli Linnæi St. Wredian. Fundamenta botanica, quæ Majorum operum Prodrumi instar Theoriam Scientiæ Botanices per breves aphorismos sistit*. Skriften är tillägnad »de högädlä och världsberömda herrar doktorer Herman Boerhaave, Antoine Jussieu och Joh. Jac. Dillenius, Englands, Frankrikes och Hollands lysande botanister» samt är daterad den 2 april 1733. Ett företal beskriver verkets olika kapitel samt räknar upp ytterligare tolv färdiga verk av författaren. Det meddelas härmed i översättning.²

Välvillige läsare.

Att träda in i växtrikets väldiga skog utan en ariadnetråd vore som att ge sig ut på det oändliga havet utan roder. Därför ha alla botanister, som äro värdiga ett så stort namn, sökt sammantvinna en sådan träd och kallat den en metod eller ett system, med vars hjälp även en nybörjare i botaniken på ett år kan göra större framsteg än eljest under ett helt liv. Men var gång den oerfarne börjar följa denna metodiska träd, se då finner han en härva av knutar, svarare att upplösa än de gordiska. Han blir nämligen av tvivelaktiga påståenden, falska hypoteser, oenighet bland auktorerna och motsägelser i naturen insnärjd i sådana labyrinter, att han alls icke vet hur han skall kunna komma ut ur dem.

Ty om han rådfrågar det botaniska biblioteket, ack hur få bland de tusen författarna skall han finna, som riktigt observerat vad naturen frambringar eller vägrar att frambringa.

Att systemen dock äro varandra motstridiga på grund av som han anser oförenliga principer, kommer han att inse, okunnig om vilket som är det säkraste, ty var och en skattar sitt eget system högst, som om det vore så fulländat i alla stycken, att intet fullkomligare och naturenligare kunde finnas eller uttänkas, ja han intalar sig att det är så fast, att hela växtriket kan uppbyggas på denna grundval.

Bland de tusentals *termerna* inom denna vetenskap skall han finna de flesta tvetydiga, obestämda och brukade på olika sätt.

Med häpnad kommer han att iakttaga att *fruktifikationen*, vilken alla sunda botanister efter Cæsalpinus accepterat som denna vetenskaps främsta grund, icke blott uppfattas av olika författare på olika sätt, utan också — ehuru det knappast av någon öppet sagts — försummas av nyskapare, som tro sig veta mer än andra.

Han kommer att få höra att växternas *kön*, som utgör fruktifikationens själva väsen och botanikens hela välfärd, icke blott förklaras vara en förnufts lek eller enbart förvetenhet utan även med Pontedera utopas som konstlat.

¹ Carl Fredrik Mennander (1712–1786), vetenskapsman, ärkebiskop. Sedan Uppsalaåren var han god vän med Linné och brevväxlade med honom 1734–75. Ett femtiotal brev till honom från Linné äro utgivna av Kaarlo Österbladh i Brev från och till C. F. Mennander, 3, 1942. Mennanders anteckningar efter Linnæi botaniska föreläsningar sommaren 1733 samt efter hans collegium mineralogicum 31 juli–18 sept. 1733 finnas på Kungl. biblioteket.

² Kungl. biblioteket, Manuscripta Mennandriana, vol. 1. Utg. av Ährling i Linné, Ungdomsskrifter, 1, s. 96 f. Översättningen gjord av med. dr Albert Boerman med välvillig hjälp av prof. Fredrik Berg.

Kännetecken (characteres) uppställas mycket olika, längre eller kortare, antingen enligt frukten eller enligt kronbladen, som om ståndare, pistiller, blomfoder etc. vore överflödiga delar eller en lek av naturen och som om det vore omöjligt att ange kännetecken, tillämpliga i varje metod.

Släktnamnen, de ena eller de andra, berömmas av den ene, kritiseras av den andre. Därför förkasta de ett sådant som ej faller i deras smak och emedan ett annat synes dem lämpligare, sättande eget godtycke i stället för fullgoda skäl.

Olikheter (differentiæ) ha tillskapats i otal, men resultatet vittnar om att författarna själva mestadels äro okunniga om huru de skola användas.

Att *arternas antal* stigit över 24 000 lära författarnas böcker, men jag säger ärligt att jag hittills lärt känna knappt 12 000, ty de otaliga varieteterna öka icke arternas antal.

På fortsättning av *synonymerna* efter C. Bauhinus har världen med spänning väntat, men hittills förgäves.

Beskrivningar, på vilka de gamla kompilatorerna ansträngt sina krafter, anses redan överflödiga, om icke en helt ny växt beskrives, och dock skall du finna knappt 100 växter riktigt beskrivna i deras tjocka volymer.

Avbildningar, varpå den berömde Dillenius nyligen givit förträffliga prov, ack huru få äro riktigt utförda av de flesta.

Kunskapen om växternas *krafter* (vires) måste man hämta ur de gamla grekernas, romarnas och arabernas skrifter, ävensom ur läkemedelsrecepten, även om dessa ha tiotals beståndsdelar.

Av allt detta kan man sluta sig till ställningen av vår botaniska vetenskap, vilken dock av många ansetts redan sedan länge ha stigit till den högsta grad av fullkomlighet.

Jag uppställer alltså helt kort 365 satser, vilka ej ha tillkommit ur tomma spekulationer utan tack vare undersökning av mer än 3 000 växter. Om en förläggare erbjuder sig, skall du också få dem med det första, tillsammans med observationer, exempel och demonstrationer, nämligen 1. *Bibliotheca Bot.* 2. *Systemata*, alla sammandragna och reformerade. 3. *Philosophia Bot.* 4. *Nomina Bot.* 5. *Characteres naturales.* 6 & 7. *Species* med deras varieteter och differenser. Dessutom *Flora Lapponica*, *Lachesis Lapponica*, *Historia insectorum Sueticorum*, *Aves Sueticæ* samt *Diæta naturalis* enligt zoologiska principer.

Som bihang har jag tillfogat mitt sexualsystem, ävensom ett annat system, som jag byggt på blomfodren; det första är naturligare. Korteligen vill jag säga att intet system, byggt på fruktifikationen, någonsin skadat — endast om det indelat de naturliga släktena efter dåligt valda principer. Men många system äro alltså brukbara, ja t. o. m. nödvändiga.

Med dessa ord säger jag tillsvidare: lev väl och var mig bevägen!

Även här framgår det således att *Fundamenta botanica* är den första i en serie av 8 böcker, vilka Linnæus vid andra tillfällen sammanfattat under denna samma titel.

Efter företalet börjar skriften med en stor tabell i folio över *Linnæi Systema plantarum universale*, *Nuptiæ plantarum* — ett utkast till Regnum vegetabile i *Systema naturæ*, uppställt på samma sätt som detta i kolumner och med klass-rubriker och släktlistor som i dennas första upplaga (1735) — vidare ett jämförande index över olika namn hos Linnæus och Tournefort för samma växter samt ytterligare en stor tabell i folio över *Tourneforti*[i] *Systema plantarum universale*, allt skrivet med Mennanders stil.

Själva texten — som varken visar Mennanders eller Linnæi handstil — är uppställd i aforismer under kapitelrubrikerna I. Bibliotheca. II. Systemata. III. Plantæ. IV. Fructificationes. Även detta Fundamenta botanica-manuskript är defekt, i det att det slutar redan med aforism 110.

Textsidorna äro interfolierade dels med blad innehållande analyser av Linnæi sexualsystem, Tourneforts system efter blomkronorna och av Linnæi system efter blomfodren, dels med kommentarer på svenska till de olika aforismerna. Dessa anteckningar äro skrivna med Mennanders handstil och äro tydligt gjorda efter Linnæi föreläsningar 1733.

Vid jämförelse mellan Mennander- och Greifswaldmanuskripten visar det sig att de ha identiskt samma titel samt att det förra slutar med aforism 110 och att det senare börjar med aforism 111. Tillsammans utgöra de således ett helt. Att de äro samtidiga är uppenbart, likaså att det ena är en direkt fortsättning av det andra. Någon förklaring till detta egendomliga förhållande kan jag ej ge, möjligen är det en ren tillfällighet.

Sammanför man vidare dessa manuskripthalvor och jämför dem med den i Amsterdam år 1735 tryckta och år 1736 utgivna första upplagan av *Fundamenta botanica*, visar det sig att de i stort sett äro lika, ha samma kapitelrubriker och samma 365 aforismer, dock med åtskilliga strykningar, tillägg och språkliga ändringar.

Linnæus hade således tre samtidiga manuskript till *Fundamenta botanica*, det ena i form av en avskrift given åt Mennander, troligen under deras samvaro i Uppsala sommaren 1733, det andra av Linnæi egen hand (möjligen en avskrift), översänt till Nettelbladt i Greifswald, det tredje medfört till Holland för tryckning därstädes. Vid den slutliga redigeringen har dedikationen utvidgats till att utom Jussieu och Dillenius omfatta även Rudbeck i Uppsala, Amman i S:t Petersburg, Heister och Vater i Tyskland, van Royen och Burmann i Holland, Randius i England, Magnol i Frankrike samt Pontedera och Montius i Italien. Av okänd anledning har Boerhaave strukits från listan. Det måste sägas vara djärvt, ja förmätet av en ung, så gott som okänd svensk medicus att åt världens främsta botaniker tillägna denna bok. I den tryckta upplagan har Linnæus efter dedikationen även tillagt (övers.): »Detta lilla verk på några blad är sammanställt i endast 365 aforismer, men under sju år och genom noggrann undersökning av 8 000 blommor.» Antalet undersökta växter har här utökats från »mer än 3 000» till 8 000, vilket verkar högst betänkligt, om icke felskrivning eller feltryck föreligger. Att siffrorna i varje fall äro överdrivna torde vara ofrånkomligt och får skrivas på självreklamens konto. Det långa företalet i Mennandermanuskriptet är struket i den tryckta upplagan och ersatt med ett citat av Lord Bacon av Verulam.¹ Likaså äro de två stora tabellerna över

¹ Citatet lyder (övers. av fil. dr Ingrid Odelstierna): »Vi äro väl medvetna om att botaniken (naturalhistorien) anses betydande genom sin omfattning, behaglig genom sin omväxling och mycket ofta intressväckande genom sin sorgfällighet. Men om någon från den borttog amsagor, citat från författare, inne-

Linnæi och Tourneforts växtsystem samt det åtföljande synonymindex utslutna.¹ Tabellen över sexualsystemet, *Nuptiæ plantarum*, fick i stället ingå i *Systema naturæ*, vilken Linnæus med klok beräkning bestämde att bliva hans debutbok i Holland.

Vi ha här sett hur Linnæus under fyra år — enligt egen uppgift under sju år — arbetade med sin *Fundamenta botanica* och hur antalet regler i densamma ständigt ökade, från »mer än 100» (år 1730) till 150 (år 1731), 230 (år 1732) och slutligen 365 (år 1733). Att det blev just detta antal berodde väl på att han ville ha samma antal som årets dagar, liksom kapitlen fick månadernas — en lek med siffror som tydligen roade honom. Även *Philosophia botanica* (1751) fick 365 aforismer.

Fundamenta botanica innebar för Linnæus icke blott botanikens grundvalar utan även grunden för hans egen botaniska verksamhet, vilken på kort tid skulle göra honom berömd i den lärda världen.

Summary

A RECENTLY DISCOVERED MANUSCRIPT OF FUNDAMENTA BOTANICA

By

TELEMAK FREDBÄRJ

As is known, one of the greatest obstacles in the young Linnaeus's struggle for a scientific position and for the breakthrough of his teachings was the difficulty he had in finding a foreign publisher for his many works. However, he had already been in touch with German publishers, amongst others through the Swedish born Professor in Greifswald, Christian Nettelbladt. Bryk in *Linnaeus im Auslande*, Stockholm 1919, reprinted the passage from *Hamburgische Berichte von Gelehrten Sachen*, 1734, in which Nettelbladt reported that he had received a manuscript from Linnaeus entitled *Fundamenta botanica* and then at his request offered it to the prospective publisher. In addition, Linnaeus noted —rather hastily—in one of his earlier work-notes from January 1735 on just that piece of work—that it "is being printed in Greifswald and should soon be finished." He also described in a memorandum his attempts to find publishers for his works in Germany: "First he sent out his *Hortus Uplandicus*, which came into many publishers' hands, but none of them thought it worth publishing. Afterwards he sent out his *Nuptiæ plantarum*; printing was promised, but where that work is now, not even the author himself knows, he neither saw nor heard anything of it afterwards. Now, after firm promise of printing,

hållslösa kontroverser, våltalighet och utsirningar (något som är mera lämpat för lärda mäns nattliga samtal i ett glatt lag än till uppbyggnaden av en filosofi), så blir det ej stort kvar. Det är förvisso långt avlägsnat från den vetenskap, som vi ha i tankarna.» (Bacon, *De augmentis scientiarum*, lib. 2, cap. 3.)

¹ När Nettelbladt i *Hamburgische Berichte*, 1734, nr 59, uppger att det från Linnæus mottagna manuskriptet till *Fundamenta botanica* innehöll två tabeller, nämligen *Systema vegetabilium sexuale* och *Systema vegetabilium calycinum*, kan detta icke tolkas på annat sätt än att Linnæus icke medsänt tabellen över Tourneforts system — den andra tabellen i Mennandermanuskriptet — utan i stället en (förkommen) tabell över sitt eget *systema calycinum*.

he has sent out *Fundamenta botanica*, but the Medical Faculty in Greifswald has judged it as food fit for cockroaches. His unfortunate children!"

Using these established facts as a starting point, the author enquired in Greifswald whether there was any trace of the manuscript *Fundamenta botanica* and such was the case. He received a positive answer from the University Library there, and when photocopies of the manuscript arrived it was easy to see that it was the one Linnaeus had once sent out. However, it proved to be imperfect, since the first six pages were missing and it therefore starts with aphorism 111. Oddly enough, another imperfect manuscript of *Fundamenta botanica*, namely that which belongs to the Linnaeus copies which Archbishop C. F. Mennander had made during his student days in Uppsala in the early 1730's, and which now belongs to the Royal Library (Kungl. biblioteket) in Stockholm, consists of precisely that part which is missing in the Greifswald copy, hence the first 110 aphorisms. At present there seems no explanation for this strange situation, possibly it is just a pure coincidence.

Thus Linnaeus had three roughly simultaneous manuscripts of *Fundamenta botanica*, one in the form of a copy given to Mennander, probably during their time together in Uppsala during the summer of 1733, the other in Linnaeus's own hand-writing (probably a copy), sent over to Nettelbladt in Greifswald, and the third taken to Holland, where it was printed in 1735 and issued the following year.

K. ROB. V. WIKMAN

CARL VON LINNÉ'S SAMLING AV SMÅLÄNDSKA VID- SKEPELSER 1741

Då Linné på sin forskningsresa till Öland och Gotland både på nedresan från, i maj, och på uppresan till Uppsala, i augusti 1741 återsåg sina småländska hemtrakter, finner vi honom i omgivningen av barndoms- och ungdomsminnen. Han är tydligen stolt över att finna att hans småländska landsmän i hans avlägsna hembygd bevarat så mycket av en äldre tids sedvanor och föreställningar, som i rikets andra landskap redan höll på att försvinna. Sin vana trogen att se den mänskliga tillvaron i ett enda sammanhang, fann han att även vidskepelserna förtjänade uppmärksamhet. På samma gång tyckte han att de akademiskt bildade i Sveriges landsorter och särskilt prästerskapet borde ta hand om allmogens andliga och materiella väl. Till den ändan skrev Linné ned de ofta citerade orden att vidskepelsen kunde skingras, endast om de, som trädde i beröring med allmogen, gjorde sig bekanta med dess föreställningar och sedvänjor. Den bekanta uppmaningen att »göra en anseelig samling» av vidskepelser och undersöka varifrån de först kommit, från urminnes tider eller från hedenhös, från antiken eller från katolicismen, eller, som han uttryckte sig, om de blivit »med konst uptäkte», var i verkligheten ett helt forskningsprogram. I det ingick mindre av det fornintresse, som särskilt genom Peter Rudbeck flutit in i den småländska traditionen, än av Linnés egna praktiskt tillämpade åsikter om natur och folk.

Folkets »lapperi» och »raller» — som han sade — var sålunda inte Linné likgiltiga, ehuru han i företalet till sin reseskildring endast säger sig här och där ha upptecknat sådant mer »at förnöja min läsare, än at därmed gifwa någon wärckelig nytta». Under resan gjordes ett betydande antal anteckningar om etnografiska förhållanden, folkseder, folkbotanik och folkmedicin, fornlämningar och runstenar. Här och där inströddes under färden genom Öland och Gotland mera tillfälligt och i olika sammanhang uppgifter om folkliga trosföreställningar. Huskurerna är mer genomgående observerade. Helt annorlunda under besöket i hembygden.

Linnés första uppehåll i hemlandskapet räckte en dryg vecka. Han passerade gränsen mellan Östergötland och Småland den 21 maj och lämnade Kalmar efter fyra dagars väntan på tjänligt väder för överfarten till Öland den 31 maj. Den 25 och 26 uppehöll han sig med sina sex följeslagare i Växjö, och följande dag, den 27, blev sällskapet på grund av fult väder nödsakat att ända till eftermiddagen stanna kvar i det ett par mil från Växjö belägna Lenhovda. I Växjö träffade Linné samman med sin lärare Johan Rothman, provincialmedicus och lector physices, »en man af mycken erudition och förfarenhet». Det kan inte betvivlas att samtalsvis åtskilligt bragtes på tal in physiciis et medicis, däribland även folkmedicin och folktro. Det är möjligt att anteckningarna för den 27 maj om »widskeppelser som gierna hänga vid then enfaldiga hopen och lättast underhållas i aflägsne provincier» hänför sig till dessa samtal.

De tryckta resanteckningarna följer utan större avvikelse reseprotokollet, som nedskrivits av Linnés följeslagare, den unge farmacie studeranden Fredrik Ziervogel. Den tryckta texten är dock en smula utförligare, och en del omställningar av uppgifternas tidsföljd har ägt rum. Annars hänför sig ändringarna till egenheter i rättstavningen och dialektala ord. Att Linné kände igen sin dialekt, så snart han passerat Östergötlands gräns mot Småland, har man rätt att förutsetta. Vi följer emellertid här reseprotokollets originaltext och återger anteckningarna i deras ordningsföljd.

Så snart någon får rysning, therpå hetta, blifwer liksom sönderslagen i kroppen, offta hostar blod, eller blöder näsblod, som ett par dagar påstår, säja folket, at patienten är gastakrystad, thet medici kalla febrem ephemeram, och kureras med bortläsande således:

Wår Herre Christ och Sante Peer,
The gingo sej then wäjen fram,
så mötter them en döder man.
Tå sa wår herre och Sante Peer
Till then döde mannen
hwart ska du gå
Then döde sade:
Jag ska gå tä N. N. (Jonas etc.)
Hwa ska du ther?
Sa wår herre och Sancte Peer.
Jag ska krysta honom
Så at hierta bloet ska rötas.
Nej! thet ska iag förwägra dej
Jag ska lägga dej under stok och stäjn,
Så at du ska giöra ingen man mäjn.

Det kan knappast lida tvivel att Linné har överfört Ziervogels anteckning i reseprotokollet från dess högsvenska form till sin egen småländska dialekt. Det här bifogade faksimilet visar att Linné strukit över och ändrat texten i denna

Vår Herre Christ och Santa Peer
 De ginge seg den wæjen fram,
 Så møter dem en döer man
 Då så vår Herre å Santa Peer
 Te den döa Mannen
 Hwa ska du gå?
 Den döa Mannen sa
 Ja ska gå te N. N. (Jonas &c.)
 Hwa ska du dær?
 Sa vår Herre å Santa Peer.
 Ja ska krysta honom så hierra-bloet ska rotas
 Nær dæ ska ja förwæira dei
 Ja ska lægga deke unde stæk och stöjin
 Så at du ska giöra ingen man mojin.

Formeln mot gastakrystning i reseprotokollet.

Vår Herre Chrest och Santa Peer
 De ginge seg den wæjen fram
 Så møter dem en döer man
 Då så vår Herre å Santa Peer
 Te den döa Mannen
 Hwa ska du gå?
 Den döa Mannen sa
 Ja ska gå te N. N. (Jonas &c.)
 Hwa ska du dær?
 Sa vår Herre å Santa Peer.
 Ja ska krysta honom så hierra-bloet ska rotas
 Nær dæ ska ja förwæira dei
 Ja ska lægga deke unde stæk och stöjin
 så at du ska giöra ingen man mojin.

Samma formel i den tryckta reseskildringen (s. 28-29).

riktning.¹ Professor Gunnar Hedström, Lund, som på min begäran språkligt granskat läsningen i dess tryckta form, har kommit till uppfattningen att dialekten bör anses korrekt i den form Linné har gett den. Även en form som *rotas* (för *rötas*) bör betraktas som dialektalt riktig. Och vad rimsluten *stojin* och *mojin* (»sten» och »men») i den tryckta versionen beträffar, kan formerna förklaras som beroende på ett »eftertryck av de båda rimorden i enlighet med vad som annars är vanligt bland allmogen vid uppläsningen av rimmande ramsor och dylikt». Det finns ingen anledning att sätta detta uttalande av den förnämsta nu levande kännaren av folkmålet i Linnés hemtrakter i tvivel.²

Man behöver inte betvivla att den tryckta textredaktionen riktigt återger landsmålet i södra Småland, sådant det var i Linnés unga år. Men detta hindrar inte att dagboksprotokollet, huru det än må ha kommit till, är Linnés förlaga. Då man tar i betraktande att läsningar med legendariskt innehåll regelrätt har övervägande högspråklig form, måste Ziervogels text som ursprunglig föredras framför Linnés.

Om läsningens ändamål och proveniens skall här endast göras ett par anteckningar i margin. Läsningen har, som texten visar, använts för att fördriva den tidigare så vanliga malarian med anfall av feber och frossa, blödning m. m. Här betraktas sjukdomen såsom förorsakad av möte med en gast (»dödmans mot»), särskilt med osynliga »dagståndare».³ På grund av sitt svaghetstillstånd ansågs den sjuke ofta svårt misshandlad (»krystad», »krossad», »kramad» eller »nupen») av något övernaturligt väsen. Botemedlen är ytterligt talrika, men kända signier är sällsynta. Inledningsorden om Jesus och Sankt Peter förekommer i ett flertal läsningar för andra sjukdomar. De kan betraktas som uttryck för medeltida legendsymbolik, vilket Linné även har på känn. Men resten av formeln består av mycket spridda formelement, vilket tyder på att den som helhet tillhör

¹ Formeln har mer eller mindre troget återgetts av olika författare, tidigast i J. Ihre-J. Momans disputation *De superstitionibus*, 1750, s. 61 f., senare av J. J. Törner, *Samling af widskeppelser* (utg. av K. Rob. V. Wikman i Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien, 15, 1946), nr 965 och efter honom av L. F. Rääf, *Svenska skrock och signier* (utg. av K. Rob. V. Wikman i Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens handlingar, filologisk-filosofiska serien, 4, 1957), nr 884, och G. O. Hyllén-Cavallius, *Wärend och wärdarne*, 2, 1868, s. 419 samt slutligen av E. Linderholm, *Signelser och besvärjelser*, 1917-40, nr 870.

² Prof. Hedström framhåller i brev av den 21 maj 1965 beträffande den av mig ifrågasatta skrivformen *rotas* bl. a. följande, som jag med hans benägna tillåtelse här återger: »Skrivningen *rotas* torde avse smål. dial. *hōtas*, *hōtas* o.d. v. dep. om ögon, sår: vara sig (äv. ss. refl. *hōta se* o.d.), avlett av smål. *hōt*, bildat till stammen i *rutten*, *ruttna* (vilken ju med avljud föreligger i *röta*). — Att Linné använt stavningen *rotas* är ju endast vad man kan vänta.» Hedström förmodar att formen *deke* hos Linné bör uppfattas som ett emfatiskt uttal av *dek* (dig). (Jfr G. Hedström, *Sydsmåländska folkmål I*, Lund 1932 s. 23.)

³ I det utgivna partiet av *Lachesis naturalis* ingår följande uppgift om *dag-gasten*: När någon blifwer heftigt tagen, conseq. siuk om dag[en] på arbetet, säges at Dag gasten krystat dem, hoc Aestuale [Aestivale?]. Ilinc timen[t] umbras volubiles a parva nebula. (Därav är de ängsliga för de flyktiga skuggorna från ett litet moln.) Jfr *Systema morborum* s. 63 och 104: »Vulgus säger at Pat[ienten] råkat för ondt, för daggasten.»

en relativt sen tid och aldrig fått mer än lokal utbredning.¹ Efter läsningen mot frossan följer i dagboken:

Här taltes om huru widskeppeliga folket grefwit neder [ovan raden tillagt: et; det följande ordet är svårläsligt: döt?] kreatur i sin grannes åker, dyngestel etc. at olyckan skulle transporteras ifrån them på theras grannar.

Vid utskrivningen för trycket har Linné något förtydligat ordalagen och ersatt *dyngestel* (dyngställe) med *dynghög*. Den omsvängda ordningen avser att införa en »historisk» tidsföljd. Linné betraktar bruket som härstammande från hedenhös. Läsningen däremot hänföres till »påvedömet». Beträktelsesättet visar att Linné inte varit blind för folktrons tidsskiftningar. I föreliggande fall får det dock i sak anses dubiöst. Kontagiös magi har funnits i alla tider. Viktigare är att detta ställe i Linnés resedagbok ger oss en viss inblick i hans material och arbetssätt.

Då Linné med sina sex följeslagare två månader senare anträdde återresan från Gotland, gick färden över Kalmar till Småland. Uppehållet i Småland blev denna gång längre, från den 27 juli till den 22 augusti. Efter en dags besök i Växjö reste Linné den 8 augusti ned till hemorten Stenbrohult för att besöka sin far och träffa sina nära anhöriga. Återresan till Växjö anträdde den 13 i samma månad. Först den 17 augusti »ställdes resan från Växjö åt Stockholm». Det blev sålunda fyra hela dagar i Stenbrohult och lika många i Växjö. Vi får komma ihåg att expeditionen till Öland och Gotland hade upplösts redan i Kalmar. Två av deltagarna hade återvänt hem, medan tre andra rest ned till Blekinge och Skåne och sammanträffade senare med Linné i Stenbrohult. Endast en av deltagarna, Ziervogel, hade följt Linné på vägen till Växjö. Ziervogel skötte reseprotokollet, men åtskilligt tyckes tyda på att det inte riktigt kunde hållas à jour med dagshändelserna.

Det kan måhända anses onödigt att fråga efter vad som hände under de dagar, då resans huvudmål var nått och Linné tog tid på sig att pusta ut i hembygdens och barndomshemmets sköte. Men alldeles likgiltigt är det inte att fråga, varifrån han har sina folkliga minnen, vad de har för plats i upplevelsernas sammanhang och vad de har för värde för forskningen. Något försök att följa Linné på den pittoreska resan i det småländska sägenlandskap, som Rudbeckarnas fantasi hade trollat fram, skall här dock inte göras. Men väl kan det vara värt att försöka få någon klarhet om varifrån han hämtat sina vidskepelser rörande bröllop och dödsfall, jul och midsommar.

Härmed är vi inne på det egentliga ämnet för denna framställning. Linnés tidigare reseberättelser blev som bekant inte tryckta under hans livstid. Denna gång fann han sig, om ock »nödigt», i att redigera ut reseprotokollet för trycket. Härvid tillät sig Linné dock en del förändringar, som framgår av en jämförelse mellan originalanteckningarna och den utgivna texten. Av obekant orsak kom

¹ Jfr E. Linderholm, a. a., nr 870–872.

därvid den egentliga samlingen av småländska vidskepelser att placeras på den 5 och 7 i stället för på den 14 augusti. Dessutom har anteckningarna vid redigeringen omordnats och ökats ut med andra.

I det följande återges konceptdagboken (14 augusti) för sidorna 309–311 (5 augusti) i den tryckta originalupplagan av Linnés Öländska och Gothländska resa 1741. Härfter följer konceptdagbokens anteckningar rörande den kloka kvinnan Ingeborg i Mjärhult (13 augusti), i den tryckta resan sidorna 312–314 (7 augusti). Avskriften är av Arvid Hj. Uggle, numrering och förklaringar inom klammer är, om icke annat angives, mina.

Aug. 13. I dag reste man ifrån Stenbrohult åt Wexiö [Berättelse om Ingeborg i Mjärhult: »Öfweralt talas om en klok quinna» etc. Kortare än i Resan. A. Hj. U. Återges nedan s. 22.]

Aug. 14. I dag blefwo wi öfwer i Wexiö, hörde åtskillige relationer, exempli gratia, [1] at Bondefolket curera Bröstwärk och hosta thermed at the lägga Patienten in i ugnen och upbränna under samma tid ett skatebo uti ugn's mynningen tå röken måste curera patienten.

[2] Eller ock ett ännu säkrare medel bruka Böndren emot hosta på somblige ställen i thet at Bonden sielf stiger naken upp i skorsten, och Bondquinnan... [oläsl. ord A. Hj. U.] i spisen med barnet, som har hostan, tå fadren ropar: Mor, är du här, Resp.: ja. Har du barnet med dig, Resp. ja. Är hostan med, Resp. ja. Drag då hosta för tusan dieflar, säges tre gånger. NB thetta måste nödsakeligen ske en torsdags qwäll.

[3] Här nedre öfwer alt tors aldrig någon qwinna spinna någon torsdagsqwäll. Med ett ord: I ingen Province i Sverige är så mycken widskeppelse, som här på orten, ty folket behåller sine förfäders maneer, som woro the helige, och gå intet härifrån. ...

Aug 15. [Besök på Kronoberg hos landshövding Koskull:] Wi kommo åter att tänka på Småländska troen som är ganska widlyftig.

[4] Tå Brudgummen rider till kyrkan skall han hålla i grimman hela wägen, at ingen må tränga sig them emellan, nu eller i tilkommande tid. [5] Bruden får ej binda skobanden tillsammans, utan låta skorna stå helt öpne, at hon må få så lätt wid at föda som hon drager skon af sig. [6] Hon skall hafwa pgr i skorna, at hon aldrig skal blifwa fattig; [7] tå hon är wigd och kommer i Brudstolen, skall hon röra med så många fingrar sin födslolem, som hon sielf åstundar få barn. [8] Om morgon förut skall bruden laga at hon först får se brudgummen på thet hon må kunna styra honom, ty om Brudgummen får se henne först, styrer han henne. [9] Efter wigslen hemkomne i Bröllophuset, böra the gå in i fähuset och stallen, thår låta sit watn, at Boskap och hästar måge trifwas för them. [10] The måste spisa middag på en tallrik, at the måge blifwa ense. [11] Tå the föras till sängs, böra begge hålla sig wakna thet längsta the förmå, ty then som först somnar, måste först dö.

[12] När prästen på predikstolen nämner Jesu namn blifwer af qwinfolken hördt ett mun... [Oläsl. på grund av att det står i innerkanten. (A. Hj. U.) Det första ordet kan möjligen läsas *mummel*; resten oklart. (Utg.)] i minspelet. The barn som skrika under dö-pelsen, skola ej blifwa långlifwade. [13] Om juhlnatten skola 2 lius brinna på bordet hela natten, sloknar ok etthera liuset, måste far eller mor dö om året. [14] Juhlafon wiras stora halmkors, af hwilka ett kastas i hwar åker, at årswäxten må blifwa härlig [15] och hwart fruchtbärande trä får en jord[!] af Julhalm omkring sig at thet må bära härlig frucht nästa år.

[16] När någon dör sättes på många ställen lius i handen itändt på Catholikernas sätt. [17] I the dödes kista lägges ofta thet kiäraste som tobaksdosa, tobakspipa etc. at han ej

må gå hem och spöka härefter. [18] Om man har then döda suspect, at han på något ställe i lifstiden nedgrafwet sina pgr [pengar], bindes en skalra om halsen, at man må höra spöket hwar natt thet sine medel af pgr räkna skall. [19] Tå liket är bortburit, kastas eldbränder efter thet på gården at thet ej skall spöka hemma. [20] Lutar liket som lagt är i kistan till någon sida, skola flere i slächten komma efter, om thet lutar till vänster qwinfolk och vice versa. [21] Faller grafwen in på kyrkogården betyder thet at någon snart skall dö, och thår begrafwas. Sic regitur mundus opinionibus.

In wid Croneborg låg Helgasiö och in wid landet låg en liten ö, på hwilken alla rudera war efter ett gammalt slott ... När wi reste från Croneborg sägo wi på vägen allestädes stora stenrör, sådana som ok allmänt funnos öfwer hela landet.

En första jämförelse mellan konceptdagboken och den tryckta resedagboken ger vid handen, att i den senare tillagts tio uppgifter, som inte finns i konceptdagboken, medan fyra uppgifter (nr 9, 10, 16, 17) ej ingår i den tryckta texten. Numren 12 och 13 har sammanförts i ett stycke, vari ett par små uppgifter (om julhalmen) lagts till. Skillnaden mellan konceptet och trycket är sålunda rätt betydande och måste förklaras genom att Linné vid skrivbordet öst material ur minnet eller ur annan källa.

Ungefär på samma sätt bör det väl ha gått till med uppgifterna om Ingeborg i Mjärhult och med de samtidigt (den 13 augusti) nedskrivna anteckningarna om de två vidskepliga kurerna mot »bröstvårk och hosta». Den föregående av dem återfinnes mycket riktigt på samma datum i den tryckta resan (sidan 321). Den senare har förmodligen ansetts en smula osannolik och har utelämnats, men finnes i de outgivna partierna av *Lachesis naturalis*. Här återges reseprotokollets text.

Öfwer alt talades om en klok qwinna i Wiresta sochn, som kallades Ingeborg i Mierhult, som sades vara alwetande och kunnat kurerat alla siukdomar. Hon kiände passion utan at se Patienten, allenast henne wisas något af hans kläder såsom strumpor, strumpeband, lintyg etc. etc. Hon säger ock orsaken till alla siukdomar; men har sin egen Patholygie[!], deducerandes siukdomarne af wettar (Lares), Elfwer, Spöken och andre diefwuldsandar, säger att then som blifwit siuk, qwelt eller krystad i wattn på the ställen, ther sådana mehn hafwa fått residence, eller tagit någon qwist af något heligt trä. Hennes cur består merendels uti offrande af miölk på sådana ställen, som thessa helgade diefleungar bo, eller vid Rötterna af stora trän, eller Stenrör, med afbön, om tillgift och thet mäst 3 Torsdagsaftnar å rad fastandes och tigandes. Thenne nye Philosophien tyckes wara temlig grof på thend[?] tiden uti tiokaste Dieflendomen. Emedlertid har hwarken Präst eller Kronobetien[t]e sinnat, kan skie, ock ej wågat taga rätt på thenne Philosophistan.

Reseprotokollets anteckningar för den 13 augusti om Ingeborg i Mjärhult är knappt hållna, men verkar folkloristiskt pålitliga. Detsamma kan tyvärr inte sägas om alla uppgifterna i Ölands- och Gotlandsresans tryckta text. Deras innehåll verkar delvis vara fabulat, delvis av Linné inhämtat i andra hand. Ingeborg var död, när Linné besökte sina hemtrakter 1741, men hon var ingen okänd person för hans anhöriga i Virestad, där hans äldsta syster var gift med kyrko-

herden Gabriel Höök. Själv anger han att uppgifterna om hennes »praktik och teori» kommit till »genom mångas berättelser».

Närmast till hands ligger frågan när och huru dessa reseanteckningar om folktron ursprungligen kommit till. I syfte att vinna någon klarhet i denna sak vände jag mig under vårvintern 1960 till den förnämste kännaren av Linnés handskrifter dr Arvid Hj. Ugglas och mottog som svar de två brev, som här i utdrag meddelas.

Nu till din fråga. Som du ofvan ser, har jag tillgång till dagboken som ju befinner sig i London. Vi ha tagit fotostatkopior af den lyckligtvis. Det är ofta intressant att se hvad L. skrifvit ned, men sedan hoppat öfver. Man kan ibland fundera öfver motiven. Intressant är också att se hvad han har lagt till hemma vid skrifbordet. Du har anat rätt på denna punkt, vis-à-vis vidskepelserna, dock inte helt. Här skall du få höra. Jag slog upp 5 aug. och så jag fann *intet*. Gjorde då samma reflexion som du: det där har han satt till ur sina samlingar hemma. Så tog jag först och gick igenom mina Lachesisafskrifter om »Animi pathemata», underrubriken »Superstitio» och fann mycket riktigt hvarenda punkt om bruden, brudgummen, lik, julhalm etc., fast ibland i trycket litet blifvit tillagdt samt naturligtvis inledningen och efterskriften. Jag kan tillägga, att flere stycken som blifvit beundrade eller diskuterade, som historien om experimentet med slagruta i Skånska resan eller »Hamletmonologen» på Frändefors kyrkogård, som Levertin gjorde mycket väsen af, äro rena skrifbordsprodukter. Det förra har afslöjats af Belfrage i vår årsskrift.

När jag kommit så långt, började jag läsa i Dagbokskopian, som är mycket besvärlig, då Linnés sekreterare, Ziervogel, har en rätt otydlig stil och dessutom hans bläck varit blekt och därför gett en svag foto. Emellertid fann jag att det visst inte fattas anteckningar i folktro, seder, byggnadsskick, bara på en helt annan dag och grundadt på hvad L. hört i Stenbrohult, Växjö och — mest! — hos landshöfdingen Koskull. Där måste man ha haft ett riktigt colloquium om allt möjligt, jordbruk, utsåningstid och — vidskepelse. (Uppsala 7 april 1960.)

Om placeringen af vidskepelserna i Ölandsresan tror jag det helt enkelt är, som jag antydde, Linnés önskan att ha något att fylla ut med under ett datum, där just *intet* var att berätta. Detta trots att dagboken ju visar att en hel del berättades honom först vid och efter Växjö-besöket. Att saken har med skillnad i nya och gamla stilen att göra, tror jag ej. Däremot anser jag mycket troligt att det som saknas i dagboken, bröllopsnotiserna m. m., antingen fanns i anteckningar, som Linné gjort tidigare, eller att han fått det, som du antyder, vid besöket i Stenbrohult. Om det var en särskild nedskrift — af fadern eller någon annan — fanns ju ingen anledning att diktera ned det till dagboken. Hufvudsaken är, att tydligen Linné sammanträffade med personer, bl. a. landshöfdingen, som voro roade af att samla sådant. ...

Och så efter hemkomsten har L. dikterat för Z. hvad han kom ihåg. Där kan ju ha varit andra gäster, för herr landshöfdingen sysslade väl inte just med folklore! Fast man vet inte. Rothman kan ha varit med dit. Af honom fick L. nog veta åtskilligt dagarna före, både på Stenbrohult och i Växjö. En del medicinskt i dagboken har han inte tagit med vid tryckningen. Om du nu jämför anteckningarna, som jag kopierat, med resan (s. 308 ff.) ser du precis, hur mycket L. fått då, eller senare lagt till. Allt detta har han, med bidrag från andra håll, sammanfört i Lachesisanteckn[ingarna], som innehålla åtskilligt därutöfver. Detta kan ju ha skett, när han arbetade med resan. Annars borde

han helt enkelt ha afskrifvit ur Resan ordagrant. Men varför han har satt detta på 5 aug. är svårt att förklara. Han hade nog intet annat då.

Som du ser ha vi fått ett svar, delvis, på frågan om hvar L. fått sina vidskepelser från Småland. En del har han inte tryckt, obekant varför, som den andra kuren mot hosta. Men den har jag för mig att jag läst i tryck, men mins inte hvar. ...

Ja, det här blef nu ett längre bref än jag trodde. Men jag fick anledning att bilda mig en klarare uppfattning om förhållandet mellan L:s dagböcker och hans resor, än jag hade. Det är ju något jag alltid haft på känn, att vi till sist måste få en edition af det som L. gått förbi i de förra, och upplysningar om hvad som tillagts vid redigeringen av Resorna. Men det blir inte jag som gör det!! (Uppsala 11 juni 1960.)

Då jag samma år vid Universitetet i Oslo höll två föreläsningar över *Folk- och människokunskap hos Carl von Linné*, hade jag förmånen att kunna orientera åhörarna med hjälp av Ugglas utgåva av *Dixeta naturalis* 1733 samt av det material och de synpunkter på folktroanteckningarna, som Ugglä vänskapsfullt hade ställt till mitt förfogande. Allmänna sett rörde sig framställningen kring de nya perspektiv som *Dixeta naturalis* öppnat på Linné som vetenskapsman och särskilt kring de slutsatser, som på basen av det framlagda materialet kunde dras beträffande hans hållning till folkliv och folktro.

När jag här fäster uppmärksamheten vid anteckningarna om folktron under augusti år 1741, synes de här återgivna brevmeddelandena äga sitt värde. Värdet minskas ej därav att brevskrivaren framlägger personliga synpunkter, som naturligtvis inte var avsedda att vara forskningens sista ord i saken. Innan resejournalens originalmanuskript sett dagen i tryck, finnes bara en begränsad möjlighet att vinna tillräcklig insyn i Linnés arbetssätt, när han presenterade sina Resor för tidens publik. Den sakliga kommentaren till vidskepelseanteckningarna måste i främsta rummet ta sikte på det ovan publicerade partiet av originalanteckningarna.

De flesta anteckningarna (nr 1–8) avhandlar vidskepelser vid bröllop. Därefter (nr 10, 14–19) kommer vidskepelser i samband med barndop, död och begravning och slutligen en något svårtydd anteckning om kvinnorna i kyrkan (nr 9). Det kan anmärkas att samtliga dessa uppteckningar rör sig kring tro och sedvänjor, som på ett eller annat sätt är förenade med det kyrkliga livet. Det finns redan därför skäl att tro, att de flesta uppgifterna stammar från besöket i Stenbrohult. Den i svensk folktro endast genom Linné bekanta anteckningen nr 4 synes dock bero på erinringar från äldre tid. Detta får inte heller anses uteslutet i andra fall. Den nämnda notisen ingår även i C. F. Mennanders avskrift av ett äldre manuskript *De reliquiis paganismi et papismi in Smolandia*, som troligen en gång befunnit sig i Linnés händer och utökats av honom med några nummer på slutet. I samma handskrift ingår även en del andra uppgifter, vilka kan tänkas ha något samband med de vid tryckningen tillkomna notiserna i Ölands- och Gotlandsresan. Tilläggen om julljusen och julhalmen kan förmodas vara inspirerade av *De reliquiis*-manuskriptet. Uppenbart är dock att anteckningar rö-

rande så allmänt bekanta föreställningar måste kunna ha flere än en upphovsman.

Linné framhåller själv: »Jag wil här räkna up en hop widskieppelser som jag hört öfwer Småland, Calmare Län och wid Skånska gräntsen, lämnandes det jag hört på vägen i andra provincier, fast än de Smålenske widskieppelser äro ofta allmenne i längst aflägsne orter såsom öfwerst i Dahlarne och längst bort i Västerbotn.» Ingenting ger vid handen att denna uppgift inte skulle vara bokstavligt riktig när det gäller anteckningarna i konceptdagboken. I ett par fall är uppgifterna mera detaljerade än i den tryckta resejournalen, och några har helt uteslutits ur denna. Något annorlunda kan det vara med tilläggen i den tryckta resebeskrivningen. Anteckningarnas tillkomstdatum kan måhända anses ha endast källkritisk betydelse. Allt tyder dock på att huvudparten ursprungligen kommit till i Stenbrohult mellan den 9 och 13 augusti år 1741.

Summary

LINNAEUS'S COLLECTION OF SMÅLAND SUPERSTITIONS 1741

By

K. ROB. V. WIKMAN

Linnaeus's famous travel books are of course based on, but not printed from the diaries or protocols he kept during his travels. Fortunately, the latter are still available and provide an invaluable source of information for a better understanding of Linnaeus's text. Amongst the most valuable is the information on folk superstitions of all sorts. This material has long been a subject for the author's study and he presents here some extracts from *Ölands- och Gotlandsresan*, which describe different Småland superstitions. He compares the travel diary with the travel book published, and finds amongst others that in the latter ten particulars not included in the former have been added. The difference between the draft and the printed book is therefore quite considerable. The explanation must be that Linné at his writing-desk drew the material from his memory or from another source. It is especially interesting to compare the different presentations of "Ingeborg i Mjärhult", a so-called wise woman. The travel diary's notes are very skimpy, but appear folklorically reliable. The same can unfortunately not be said of all the statements in the printed text. Their content seems partly to be fabulous, and partly introduced second hand by Linnaeus.

ARVID WALLGREN

LINNÉS ÄMBETSBRODER ROSÉN VON ROSENSTEIN

Några drag ur hans levnad och verksamhet

För 200 år sedan inträffade en litterär händelse i vårt land, som blev av den största betydelse för barnavården och barnsjukvården inte bara i Sverige utan i hela dåtidens Europa. I mars 1764 utgav Vetenskapsakademien Nils Rosén von Rosensteins bok *Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel*. Rosén var professor vid medicinska fakulteten i Uppsala, och utgivningen av boken anses ha varit en så märklig tilldragelse att Uppsala Universitet, tillsammans med Svenska Barnläkarsällskapet om några dagar kommer att på olika sätt officiellt högtidlighålla detta 200-årsminne. Rosén var Linnés samtida och ämbetsbroder, och dessa båda eminenta Uppsalaprofessorer hade ständigt kontakt med varandra och påverkade varandra ömsesidigt. Med anledning av jubileet har Linnésällskapets ordförande bett mig att här ge några glimtar ur Nils Rosén von Rosensteins händelserika liv och erinra om hans betydelse såsom nydanare av läkarutbildningen och främjare av hälsovården i Sverige.

Först några ord om Roséns härkomst. Han föddes i ett fattigt karolinskt prästhem i Västsverige den 11 februari 1706 som nummer två av nio syskon. Hans far, kyrkoherde Erik Esbjörnson Rosenius, hade tjänat sju år som bataljonspräst i Karl XII:s armé. Några år efter Nils' födelse blev han kyrkoherde i Sexdrega, öster om Göteborg. Han lär ha varit mycket sträng mot sina församlingsbor och uppfostrade även sina barn i herrans tukt och förmaning. Vid sidan av sitt prästämbete drev han också en skola, och i denna undervisades Nils tills han blev tolv år, då han intogs i Göteborgs gymnasium. Fadern ville att sonen skulle bli präst, men detta motsvarade inte precis Nils' egna önskningsar. Han ville bli läkare. Emellertid ansågs en faders vilja vara lag, och i avsikt att utbildas till präst skickades Nils till Lund. Efter avlagd examen academicum 1723 blev han inskriven såsom student i Göteborgs nation. Nationens dåvarande inspektor var den berömda filosofen Anders Rydelius, som ägnade en stor del av sin tid åt sina studenter och deras problem. För denne berättade Nils om faderns önskan beträffande yrkesvalet och om sin egen böjelse att bli läkare. Rydelius rådde

Föredrag hållet vid Svenska Linné-Sällskapets sammankomst på Hammarby den 24 maj 1964.

Nils Rosén von Rosenstein-medaljen, slagen av Svenska Pediatriska Sällskapet till 200-årsminnet av utgivandet av Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel, 1764.
Medaljen graverad av Åke Hammarberg.

honom att ägna sig åt den lärdomsgren som föreföll honom själv mest lockande. Rosén var inte sen att följa sin beskyddares råd.

Medicinska fakulteten i Lund hade den tiden endast en professor, Johan Jacob von Döbeln, som dessutom var tjänstledig på grund av sjukdom. För Roséns vidkommande var detta ingen olägenhet, då von Döbeln till vikarie hade den utomordentligt duktige och för läkarutbildningen varmt intresserade Kilian Stobaeus. Denne tog sig an den unge Rosén, lät honom studera föremålen i sitt museum, låna böcker ur sitt bibliotek, följa med på sina sjukbesök och gav honom så undervisning i läkekonstens grunder. Det var därför ett streck i räkningen för Rosén att Stobaeus efter ett år utnämndes till stadsläkare i Göteborg och lämnade Lund. Då Rosén därjämte började få svårt att klara sig på de små penningbelopp han fick av sin far, accepterade han en erbjudan om en informatorsplats i Stockholm och flyttade dit 1724.

Detta uppdrag att vara informator för regeringsrådet Sandbergs tre söner och en son till arkiater Riben hindrade honom inte att fortsätta sina medicinska studier. För att få tillgång till litteratur och samtidigt förstärka sin magra kassa arbetade han dessutom som översättare och förläggare och bokhandlare. Den begåvade, kunskapstörstande och i naturvetenskapliga ting hemmastadde Rosén fäste snart uppmärksamheten vid sig, icke minst inom läkarkåren, bland vars medlemmar han snart vann goda vänner. En av dessa, den senare så kände läkaren och donatorn Casten Rönnow, kom genom en tillfällighet att spela en betydelsefull roll i Roséns karriär. Därmed förhöll det sig på följande sätt.

Vid medicinska fakulteten i Uppsala fanns det två professorer, Olof Rudbeck d. y. och Lars Roberg, och en adjunkt, Peter Martin. Den senare avled helt oväntat 1727 utan att det fanns någon i Uppsala som kunde komma ifråga som hans efterträdare. Att besätta adjunktstjänsten så snart som möjligt var så mycket mer av nöden, som Rudbeck åtnjöt ständig tjänstledighet för att ägna sig åt sina språkvetenskapliga forskningar med adjunkten som vikarie. Därför for Rudbeck ned till Stockholm för att försöka finna en lämplig kandidat till tjänsten. Han kände personligen Roséns vän Casten Rönnow och bad denne om råd. Rönnow framhöll då Nils Rosén som en mycket lovande och kunnig ung medicinare. Då Rosén dessutom rekommenderades i en skrivelse från Stobaeus, nu återbördad till Lund som professor, tvekade inte Rudbeck att erbjuda honom den ledigblivna adjunktstjänsten i Uppsala.

Rosén hyste emellertid betänkligheter mot att antaga den erbjudna tjänsten, och det kan man väl förstå. Han var ju inte mer än student, och de medicinska kunskaper han hade var alltför ytliga och otillräckliga för att han skulle kunna bestrida en akademisk lärarbefattning. Rudbecks och Rönnows övertalningar kom honom dock att mjukna, och slutligen accepterade han erbjudandet. Vid 22 års ålder flyttade han 1728 till Uppsala. Där skrev och försvarade han sin adjunksavhandling *De usu methodi mechanicae in medicina* (Om mekaniska metoder i läkekonsten) och utnämndes så till adjunkt. Rudbeck hade emellertid fäst ett par villkor vid adjunkturen: Rosén måste komplettera sin medicinska utbildning genom en utrikes studieresa och dessutom förvärva medicine doktorsgraden, vilket det ännu ej var möjligt att göra i Uppsala.

Jag vill här inskjuta att Rosén hittills inte vågat tala om för sin despotiske fader att han fört honom bakom ljustet genom att alls inte studera till präst utan till läkare. Nu tog han mod till sig och meddelade fadern att han fått en lärarbefattning vid den medicinska fakulteten i Uppsala. Stor blev hans glädje då fadern uttryckte sin tillfredsställelse därmed och lyckönskade honom till den så oväntat vunna framgången.

Roséns närmaste uppgift blev nu att förbereda sin utrikesresa. Det största hindret var hans fattigdom, men även nu gynnades han genom tillfälligheternas spel. Uppsala akademis kansler, greve Gustaf Cronhielm, sökte en reskamrat till sin styvson, unge baron Mauritz Posse, under dennes planerade vistelse utomlands. Cronhielm erbjöd Rosén att bli styvsonens reseledare, och Rosén accepterade genast uppdraget. Genom kanslerns förmedling fick han tjänstledighet från adjunkturen med bibehållen lön, och därmed skingrades i ett slag hans ekonomiska bekymmer för studieresan.

Rosén besökte under denna resa de viktigaste universitetsstäderna i Tyskland samt några i Schweiz, Italien, Frankrike, och Holland. Överallt sökte han upp lärda män och välkända läkare. Av alldeles särskild betydelse för hans pediatrika skolning var studierna på barnasylen i Halle med dess stora poliklinik under

ledning av den driftige läkaren Johannes Juncker. I Genève vistades Rosén en längre tid, troligen närmare ett år, och utnyttjade där tiden på bästa sätt: läsning av framför allt Boerhaaves arbeten, avskrifter och översättningar av föreläsningsmanuskript av skilda författare och lektioner i franska. Han lärde sig dessutom att rida och dansa och att behärska andra för en dåtida gentleman nödvändiga färdigheter. I Leiden studerade han hos den tidens mest berömda läkare, den nyssnämnde Boerhaave. Det kan inte råda någon tvekan om att denne satte sin prägel på Roséns fortsatta utveckling och sätt att utöva sin akademiska undervisning och sitt läkarkall. Jämte Kilian Stobaeus har härvidlag Boerhaave säkerligen spelat den största rollen i Roséns liv.

Det sista uppehållet under Hollandsvistelsen gjorde Rosén vid Harderwijks universitet, en då av svenskar ofta besökt högskola, känd bl. a. för att på allt sätt underlätta tagandet av medicine doktorsgraden. Enligt uppgift skall Rosén ha vistats i Harderwijk endast två dagar, vilket skall ha varit tillräckligt för att skriva och försvara avhandlingen *De historiis morborum rite consignandis* (Om författandet av sjukdomshistorier). Troligare är väl dock att han sammanskrivit avhandlingen under resans tidigare lopp, kanske under vistelsen i Genève. Rosén höll dock på att få lämna Harderwijk utan bekräftelsen på sin nya värdighet, då han saknade medel att lösa ut sitt doktorsdiplom. Hans reskamrat baron Posse hjälpte honom taktfullt över dessa svårigheter. Med diplommet på fickan var Rosén så klar att återvända till Uppsala, där han i mars 1731, efter mer än två års bortovaro, kunde börja sin akademiska lärarbana.

I Uppsala var Rosén, så som förhållandena i medicinska fakulteten hade utvecklat sig under hans frånvaro, varmt efterlängtat. Av de två professorerna hade Rudbeck blivit 71 år gammal och var fortfarande permanent tjänstledig för att utarbeta sitt stora verk om det götiska språkets höga ålder. Roberg, som nu var 67 år gammal, hade i början av sin bana varit en energisk, intresserad och av studenterna mycket uppskattad lärare. Men småningom hade han förvandlats till en cynisk enstöring, för vilken penningbegäret blivit det dominerande intresset, och han ägnade nu mycket liten tid åt sin undervisning. Den kliniska undervisningen hade helt upphört 1728.

Under Roséns bortovaro hade emellertid fakulteten förvärvat en ny, utomordentligt duglig lärarkraft: den unge studenten Carl Linnæus. Rudbeck hade 1730 anmodat honom att demonstrera medicinalväxterna i botaniska trädgården, ett uppdrag som han skötte även våren 1731, då Rosén återvände till Uppsala. Som ordinarie lärare och Rudbecks vikarie övertog nu Rosén även denna del av läkarutbildningen. Linné däremot fick inget nytt lärarförordnande, vilket mycket grämde honom. Jag skall strax återkomma till förhållandet mellan Rosén och Linné.

Man måste medge att Rosén började sin akademiska bana vid en för honom lycklig tidpunkt. Upplysningstiden gjorde sitt inflytande gällande inom olika

områden även i vårt avlägsna land. I Uppsala längtade man efter en ändring av de rådande missförhållandena inom den medicinska fakulteten och satte sitt hopp till den unge, energiske och intelligente Rosén. Han kom som till dukat bord.

Han svek inte heller förväntningarna. Med energi och mycken framgång började han rycka upp undervisningen ur dess djupa förfall. Han gav åtminstone en offentlig anatomisk demonstration på Gustavianum och ledde där dissektionsövningar. Han demonstrerade medicinalväxter i botaniska trädgården och meddelade studenterna sina nyförvärvade kunskaper om människans fysiologi, undervisade dem i sjukdomars diagnos och behandling etc. Redan när ett år gått hade han haft sådan framgång i sin lärargärning, att han väckt uppmärksamhet även utanför Uppsala. År 1732 fick han kallelse från Lund att bli professor Stobæus' efterträdare. Rosén avböjde anbudet, sedan konsistoriet i Uppsala förklarat honom vara absolut omistlig samt lovat honom förhöjd lön.

Roséns anseende som läkare spred sig i allt vidare kretsar och tog sig olika uttryck. Han blev assessor i Collegium medicum 1734, utnämndes till Fredrik I:s livmedikus 1735 och blev invald i Vetenskapsakademin 1739 vid dess instiftande.

Olof Rudbeck avled 1740, och därmed blev ena professuren i medicin ledig. Rosén hade under nio år såsom adjunkt uppehållit Rudbecks tjänst, ja praktiskt taget ensam skött hela läkarutbildningen i Uppsala. Det ansågs därför allmänt att han var självskriven som Rudbecks efterträdare. Men så uppträdde en mycket farlig medtävlare, Linné. Linné hade ett och ett halvt år tidigare återvänt till Sverige sedan också han förvärvat doktorsgraden i Harderwijk. Efter hemkomsten hade han tjänstgjort som amiralitetsmedikus i Stockholm. Han var redan en berömd botanist, och då professuren omfattade även botanik så kan man förstå att konsistoriets val inte var lätt.

Som jag redan antytt kom den första kontakten mellan Rosén och Linné genom omständigheternas makt att bli allt annat än vänskaplig. Det uppkom mellan de unga männen en viss rivalitet, om vilkens uttryck det skrivits många både sanna och uppdiktade historier, som jag här inte skall gå närmare in på. Fries har i sin stora Linnébiografi gjort sig mycken möda med att utreda dessa akademiska stridigheter och givit dem deras rätta proportioner. Men ingen rök utan eld! Säkert är att under Roséns första år i Uppsala en viss animositet rådde mellan de båda medtävlarna. Rosén var förgrymmad på Linné, emedan denne vägrat att låta honom låna manuskriptet till sina föreläsningar i botanik. Linné ansåg att Roséns begäran närmast var oförsynt, sedan denne berövat honom uppdraget såsom lärare i botanik och sedan han funnit att Rosén gjort en avskrift av en tidigare utlånad föreläsning. Genom sina resor i Sverige och utomlands försvann Linné under ett antal år från Roséns omedelbara grannskap. Men så möttes de igen som konkurrenter till professuren efter Rudbeck.

Konsistoriets förlägenhet var stor. Skulle de ge professuren till den berömde

botanisten eller till den läkare som uppehållit samma professur och i nio år tjänat för Rakel? Med kanslerns medverkan löstes problemet på så sätt, att Rosén 1740 fick tjänsten, samtidigt som Linné lovades att bli professor efter Roberg, vilken skulle avgå följande år.

Som sökande till professuren efter Roberg anmälde sig emellertid även en av Roséns lärjungar och hans efterträdare som adjunkt, Johan Gottschalk Wallerius. För att styrka sin ställning i konkurrensen författade han en avhandling med anti-linneanskt innehåll, som offentligen försvarades i februari 1741 med Rosén som preses. Rosén tycks ha tagit Wallerius' parti litet för mycket, vilket med hänsyn till Linnés starka ställning i den vetenskapliga världen och hans talrika mäktiga beskyddare väckte uppmärksamhet i universitetskretsar. Så gjorde också Roséns trick att vid nomineringen av kandidater till professuren efter Roberg placera Linné, Wallerius och åboprofessorn Spöring på förslag, utan att ge förord åt Linné och utan att Spöring överhuvudtaget sökt befattningen. Linné blev emellertid utnämnd i maj 1741.

Det är svårt att förstå och ännu svårare att acceptera Roséns intrigspel. Han hade ingen anledning att frukta konkurrens från Linné, som ju hade helt andra vetenskapliga intressen. Linné ansåg att botaniken var medicinens grundpelare medan Rosén framförallt värdesatte anatomi, fysiologi och klinik.

Linné, botanisten, skulle efter sin utnämning alltså undervisa i praktisk medicin, och Rosén, den framstående läkaren, i botanik. Dessbättre lyckades konsistoriet utverka kanslerns medgivande till att de båda kontrahenterna fick undervisa i de ämnen som svarade mot deras intressen.

Småningom blev också de båda eminenta ämbetsbröderna vänner, många säger t. o. m. mycket goda vänner, som uppskattade varandras förtjänster. Hur högt Linné ställde sin kollega Rosenstein finns det ett talande exempel som visar. Han utgav 1766 en liten bok, en ledtråd för sina medicinska föreläsningar, kallad *Clavis medicinæ*, som han tillägnade fem av den tidens förnämsta i medicinen, bland dem »Nicolao von Rosenstein, therapeutico summo». Linné och Rosén hjälpte varandra på olika sätt, besökte varandras familjer vid inträffade sjukdomsfall, gav varandra råd i kvistiga frågor och vikarierade för varandra vid tillfälliga ledigheter. Känd är episoden hur Rosén räddade Linné ur »en dödlig pleuritis» och hur Linné därefter »fattade en otrolig vänskap för Rosén». Något hjärtligt vänskapsförhållande mellan Rosén och Linné kom väl dock knappast till stånd; de är t. ex. mycket formella och högtidliga när de skriver till varandra. Överskrifter och underskrifter i breven mellan dem avslöjar en hel del, särskilt om man jämför med deras brev till andra personer.

Efter sin utnämning blev Rosén även formellt ansvarig för den praktiska utbildningen av svenska läkare vid Uppsala universitet. Denna utbildning var intimt förknippad med universitetssjukhuset, nosocomium academicum.

Behovet av ett undervisningssjukhus hade känts trängande alltsedan slutet

av 1600-talet. Roberg hade varit entusiastisk för ett sådant sjukhus och försökt skaffa penningmedel för dess förverkligande, men hade rönt föga förståelse för sitt arbete. Först sedan Collegium medicum i Stockholm lämnat ett stort bidrag och Roberg själv lånat ut pengar för ändamålet, fick han konsistoriets tillstånd att inköpa det s. k. Oxenstiernska huset vid Riddartorget och omvandla detta till ett sjukhus med åtta sängar. När nosocomium 1709 öppnades var det emellertid otillfredsställande utrustat, och medel saknades till dess drift och underhåll. För att minska de ekonomiska bekymren måste Roberg ibland hyra ut en del av huset till andra ändamål till andra personer, och dessa var inte alltid de bästa hyresgästerna. I konsistoriets protokoll omtalas att en ölkrog år 1714 varit inrymd i nosocomium men måst stängas, och senare omtalas att lokaler hyrts ut till ett komediantsällskap. År 1728 var byggnaden så bristfällig att den utdömdes av brandsynen.

När Rosén övertog Robergs professur 1741 var sjukhusets byggnader, utrustning och organisation i uselt skick. Rosén var emellertid övertygad om värdet av att ha ett undervisningsjukhus till sitt förfogande. När han nedlade presidiet i Vetenskapsakademien 1746 yttrade han: »Mine herrar, äro sjukhus vid akademier ej oumgängelige? Jag vet väl att grå hår och läkarevett ej alltid följas åt. Vi förtro oss dock icke gärna åt dem som komma från akademier fulle med mycken teori, innan de några år utövat sin vetenskap. Uti ett litet men väl inrättat nosocomium skulle de som studera i medicinen dageligen kunna se sjuka, lära att igenkänna sjukdomar, få reda på deras art, på medikamenters verkan, se huru sjukdomar botas, pröva nya kraftiga medikamenter, försöka huru talet av hittills oboteliga krämpor må kunna minskas, öppna dem som dö av någon ovanlig sjukdom och hålla över allt en riktig journal. Sannerligen kan man icke därigenom skaffa sig mycken erfarenhet.»

Rosén började nu reorganisera sjukhuset. Han inredde nya vårdavdelningar, anskaffade behövlig utrustning och gjorde upp en budget över utgifter för de sjukas vård och för personalen. Förberedelserna, särskilt när det gällde de ekonomiska förutsättningarna för att driva sjukhuset, tog rundlig tid i anspråk. När det stod färdigt hade det liksom tidigare åtta platser men var nu också försett med en rymlig poliklinik.

Nosocomium blev i fortsättningen platsen för Roséns aktivitet. Här höll han sina föreläsningar och sin kliniska undervisning. Det var ett stort framsteg i läkarutbildningen, när undervisningen flyttades från katedern till sjuksängen. Samtida läkare vittnar om att Rosén var en stimulerande lärare med en fascinerande framställningskonst, och de berättar om de lärorika utläggningar han gjorde beträffande kliniska undersökningsfynd, deras diagnostiska värde och prognostiska betydelse. Diskussionerna imponerade starkt på alla närvarande, och de fortsatte ofta långt efter det sjukronden var slut.

När Rosén föreläste i läran om läkemedlen rekommenderade han enkla eller av endast några få beståndsdelar sammansatta medel och avvisade bestämt de

då i regel brukade mycket komplicerade läkemedelsformlerna, där icke sällan en komponent motverkade eller neutraliserade en annans verkan. Det kan nämnas att Linné härvidlag intog samma hållning som sin berömde kollega. En del av Roséns mediciner användes länge i vårt land, och en av dem torde fortfarande vara känd av de flesta medelålders och äldre personer, som fått den som barn: Roséns bröstdroppar mot rethosta, en lösning av opium i marsalavin med tillsats av lakrits m. m.

På ett lättförståeligt sätt lärde Rosén ut läkekonsten. I enkla, klara och koncisa ordalag förklarade han även komplicerade sjukdomstillstånd för studenterna. Hans undervisning var inte grundad enbart på de kunskaper han en gång förvärvat under sin studietid, utan var ständigt anrikad med nya rön gjorda av honom själv eller hämtade från andra läkares erfarenheter. En av Roséns biografer har sagt att han var en stor lärare, därför att han aldrig upphörde att själv vara en vetgirig student.

Jag skall endast nämna ett par av Roséns insatser till läkekonstens utveckling i vårt land. Så t. ex. var han en av de första som använde kinin mot den då i vårt land vanliga malarian. Ett annat mycket viktigt bidrag till förbättringen av folkhälsan var hans propaganda för den form av smittkoppsvaccination som kallas variolation. Denna tillgick så att man gjorde en rispa i huden och på denna lade en bomullstråd, som doppats i smittkoppsvar och sedan förvarats i ett glaskärl. Resultatet blev i regel endast en lokal reaktion i form av en koppa, följd av immunitet. Proceduren var emellertid förenad med vissa risker. Det var själva smittkoppsvirus som på detta sätt över ympades, och de ympade kunde därför själva sprida koppsmitta till andra personer i omgivningen. Det hände också att det inte endast blev en lokal reaktion, utan att den ympade sjuknade i regelrätta smittkoppor. Det senare hade Rosén själv bitter erfarenhet av, då en liten dotter, ett tvillingbarn, insjuknade och dog i smittkoppor efter det att fadern ympat henne. Trots denna tragiska händelse fortsatte Rosén att propagera för metodens utbredning.

Rosén var förvisso inte den ende som arbetade för koppymningen; även von Schulzenheim, Bäck, Hast m. fl. verkade härför. Men genom Roséns stora auktoritet kom hans åsikter och insatser att verka avgörande på läkarkårens och allmänhetens inställning. Av stor betydelse härutinnan var hans ympning av kungabarnen. Han skriver därom i sin barnavårdsbok: »Änteligen kom ock den välsignade dagen, på vilken ympningen antogs uti vårt konungahus, då alla fem av den unga kongliga familjen år 1769 med all önskad framgång ympades och till hela rikets högsta glädje gingo lätt, väl och lyckeligen igenom kopporna.» Den icke minst lycklige över att ympningen avlöpte utan komplikationer var nog, mot bakgrunden av hans egen tragiska erfarenhet, Rosén själv. Den lyckade utgången renderade honom en nationalbelöning på 100 000 daler.

Roséns mest betydande insats såsom lärare och läkare ligger inom barnavården och barnasjukvården. Okunnigheten i dessa ämnen var skriande stor

Almanack

För Året
Efter vår Frälsares Christi Födelse,

1753.

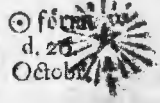
Til STOCKHOLMS Horizont,

Eller 59 grad, 20 min. Pole-högd och 2 tids min.
meridian-stilling Öster om Upsala Observatorium;

Efter Hans Kongl. Maj:ts Nådigste stadgande
Utgifwen

Uf Dess Wetenstaps Academie.

De förm.
d. 7.
Apr.

Exemplaret säljes härstat och skurit för 2 Riksdal. Riksdal.

Stockholm, tryckt hos LARS SALVIUS.

5.
Til at afhjelpa alt detta, har Hans Kongl. Majestät
Allernådigst förordnat, at nya stylen jämwal här i Riket
skal införas, i detta år, 1753, och de elofwa dagar utur
Februarii månad utestutas, som förmycket insmogat sig, ge-
nom alt för många Storr-år uti gamla stylen. Härigenom
komma alla årstider at framtigent blifwa twid samma dagar
och månader, samt alla höstider twid deras rätta stiel, så at
Midsommaren altid blifwer framt efter Sommar, Sol-
ståndet, och Julen framt efter Winter-Solståndets tiden, så-
som af älde warit brukligt. Wi komma och härigenom
att lifwa med andra Christna.

Efter detta årets förlopp, blifwa åren altid lika långa
som tilförene, allenast at åren 2100, 1900, 2100 etc. som
eljest borde wara Storr-år, blifwa twanlige år, af 365 dagar.

Herr Archiater Roséns

Försökte medel emot sjukdomar, som barn äro
underkastade, medan de lig.

Sörköpelse.

De nyfödd barn bör de förste 24 timmarna ej lig, utan
suga på en Vårstelt utslapp, i hwilken man har læ-
ret Manna-Med; ty de första 2 eller 3 dygnen bör
det hafwa 3 eller 4 gånger öppnina em dygnet, på det We-
ket fullligen må gå bärt. Sedermere är det nog, om det
hafwer et par öppningar em dygnet. Ju mer Barnet dir,
ju starkare böra dese öppningar wara. När et barn på 24
timmar ej haft öppning, då är det förköpstat, och bör frort
hjelpas, hwilket såfrast sker med nu nämde Manna-Med,
som på Apoteken Fällas Electuarium de Manna, och bör
til

inte bara bland mödrarna utan även bland läkarna, och man lät ofta leda sig av råd givna av kloka gummor, råd som i regel var fotade på skrock och vidskepelse. År 1749 hade Wargentin börjat utge sina tabeller över befolkningens sjuklighet och dödlighet. Dödlighetstalen för små och späda barn var där skrämmande höga; mellan 20 och 30 procent av alla spädbarn dog innan de nått första levnadsårets slut. Detta ådrog sig givetvis allmän uppmärksamhet, men ansågs vara ett ont som man inte kunde göra något åt. Det skulle så vara, och det överensstämde helt med erfarenheterna från andra länder.

Rosén var emellertid av annan mening. I sin praktik hade han ofta anledning att påvisa grova försyndelser i vården och uppfödningen av ett sjukt barn genom moderns okunnighet, liknöjdhet eller slarv. Han reagerade starkt mot den rådande okunnigheten om de enklaste regler i barnavård och gjorde till sin uppgift att upplysa läkare och allmänhet i ämnet. Han valde därvid en väg som redan tidigare visat sig gångbar när det gällde att sprida kunskaper om hälsoregler och andra nyttiga upplysningar: de svenska almanackorna. Från och med 1753 skrev Rosén årligen i dessa populärmedicinska små uppsatser om barnavård och om behandling av sjukdomar hos barn. Hans sista almanacksuppsats utsändes 1771.

I augusti 1763 beslöt Vetenskapsakademin att på akademins egen bekostnad utge Roséns dittills publicerade almanacksuppsatser i bokform. I mars påföljande år, alltså för 200 år sedan, var boken färdig. Den trycktes hos Lars Salvius i Stockholm under den titel som redan anförts inledningsvis och kostade sex daler.

Man kan knappast säga att boken, mätt med vår tids mått, blev en bestseller. Det tog sju år innan de 1 000 exemplaren blev slutsålda och en ny, av Rosén reviderad och betydligt utvidgad upplaga kunde ges ut. Man måste emellertid betänka att läskunnigheten var föga utbredd och att de som kunde läsa i regel redan tagit del av bokens innehåll genom uppsatserna i almanackorna. Den nya upplagan trycktes i 2 000 exemplar och kostade tolv daler. Försäljningen gick även denna gång rätt trögt, vartill kan ha bidragit att priset nu var dubbelt så högt och att författaren avlidit två år efter den nya upplagens tryckning. Ett halvår efter Roséns död beslöt vetenskapsakademin att realisera restupplagan; den som köpte minst tio exemplar skulle få 20 procents rabatt. Det dröjde nu ända till 1828 innan nästa upplaga kom ut, och den sista slutligen utgavs 1851.

Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel väckte stor uppmärksamhet utomlands. Boken översattes till sju främmande språk och utgavs i sammanlagt tjugo upplagor, de flesta i Tyskland. Den amerikanske medicinhistorikern Ruhrah har sagt att Roséns arbete var den mest spridda barnavårdsboken före år 1800 och troligen den bästa i sitt slag. Att den även i Sverige spelade en större roll än vad de nämnda upplagesiffrorna säger, framgår av ett yttrande av Franzén i Svenska akademien 1814 i samband med att akademien präglat en medalj över Rosén: »På de hyllor där endast några andaktsböcker omgiva den

Underrättelser
 Om
Barn =
Sjukdomar
 Och deras
Bote-SSædel:
 Tilförene styckewis utgifne uti de
 små Almanachorna, nu sam-
 lade, tilöfte och för-
 båttrade
 Af
 NILS ROSÉN VON ROSENSTEIN,
 Kongl. Archiater, Ridd. af Nordst.-Orden.
 Exemplaret kostar 6 Daler Kopparmynt.
STOCKHOLM,
 På Kongl. Vet. Acad. fökostnad,
 Tryckte hos Direct. LARS SALVIUS,
 1764.

Titelsidan till Roséns berömda bok om barnsjukdomarna.

Heliga Skrift, finner man den klassiska, kring hela Europa välgörande boken om värden av den första ålderns hälsa.»

En annan mycket betydelsefull sida av Roséns verksamhet som läkare var hans tjänst som livmedikus. Redan år 1733, ett par år efter det att han börjat sin adjunktstjänst, hade Rosén tillfälle att fungera som läkare åt kung Fredrik. När kungen var på tillfälligt besök i Uppsala detta år insjuknade han i häftiga magplågor, troligen gallsten eller njursten. Givetvis blev Uppsalas förnämste läkare, Rosén, efterskickad. Han lyckades bra med kuren, och säger hans lär-

junge och minnestecknare David von Schulzenheim, »Roséns namn blev från den tiden nådigt antecknat». Samme författare berättar att år 1745, »då Sveriges hopp att få tronen befäst med infödd prins åter förnyats, beslöts att en läkare skulle utses att i möjligaste måtto avböja alla olyckshändelser», och att Rosén blev denne läkare. Kort efter födseln insjuknade prinsen mycket allvarligt, och man fruktade för hans liv. De först tillkallade läkarna var villrådiga och hyste delade meningar om vilka åtgärder som skulle vidtagas. Så tillkallades Rosén, som kunde fastställa sjukdomens natur och ge det rätta botemedlet.

Rosén utnämndes nu till arkiater och fick dessutom av riksdagen en årlig pension på 3 000 daler. Ehuru verksam i Uppsala kallades han nu till Stockholm, så snart någon i den kungliga familjen var opasslig eller i övrigt behöfde få ett råd av en läkare. Det var emellertid inte alltid så lätt för en professor och stor praktiker att lämna sin dagliga gärning i Uppsala och inställa sig vid hovet så snart detta påfordrades. Ibland var Rosén mycket besvärad av de stora krav hovet ställde på honom. I maj 1749 skriver han sålunda till sin vän Albrecht von Haller: »Sedan jag under ett helt års tid behandlat Hans Majestät fick jag äntligen tillåtelse att återvända hem. Men denna permission varade inte länge; fyra veckor senare blev jag åter kallad till Stockholm emedan kronprinsen insjuknat.» I november samma år skrev han till sin förre lärjunge, livmedikus Abraham Bäck, som bett honom om hjälp mot någon sjukdom i den kungliga familjen: »Försök för Guds skull att rekommendera någon annan än mig. Jag har hustru och barn, är skyldig att försörja dem, som ej vill lyckas vid en sådan praxis som jag hade i fjol [då hade han måst vara i Stockholm ett helt år], utom att jag sätter livet till.» I juni 1752 bönfaller han återigen Bäck att inte kalla på honom, men senare samma år tycks han få ont samvete och skriver: »Kommer snart till Stockholm, ty jag hör att det tages illa upp om jag ej kommer och frågar huru Hennes Maj:t mår, fast jag mest alla postdagar därom haft av Herr Arkiatern tillräckliga notiser.»

En gång slog Rosén vad med drottningens förlossningsläkare arkiater Schützer om drottningens hälsotillstånd. Därom skriver han till Bäck: »Deras Maj:ter veta bäst vad assessor Schützer och jag slog vad om. Jag sade Hennes Maj:t var i välsignat tillstånd och som Hennes Maj:t ej ville tro mig, bad jag i underdånighet att Hennes Maj:t måtte sända efter Schützer, som ock skedde och vart jag rätt flat, när han sade Hennes Maj:t att jag hade orätt och att Hennes Maj:t ej vore havande, varpå han sade sig vara så viss att han ville slå vad med mig om 10 dukater, det jag ingick och lade till att Hennes Maj:t nödvändigt vore i 11 eller 12 veckan det han nekade, så att vi därpå åter uppsatte 10 dukater. Jag såg ock att assessoren, som skäligt var, blev av Deras Maj:ter häruti mer trodd än jag, till dess 12 dagar därefter voro förflutna, då Hennes Maj:t nådigt sade mig att Hennes Maj:t begynte frukta det jag vunne mitt vad. Dukaterna måste han ut med, det hjälper ej annat. Jag har de högsta vittnen, som i världen kunna givas.»

Jag kommer så till en nästan operettaktig händelse i den kungliga familjens liv, till vilken Rosén var initiativtagare. Adolf Fredrik började 1760 besväras av svår huvudvärk, för vilken han inte kunde få någon lindring. Till slut rekommenderade Rosén kungen att genomgå en brunnskur i Loka. Riksdagen anslog för ändamålet 20 000 daler. Nu fick landshövdingen i Närke och Värmland greve Adolf Mörner brått. Han skyndade sig att inspektera vägar, broar och färjor, instruerade sina befallningsmän och dirigerade de tusen och en förberedelserna i fråga om skjutshåll, logi, livsmedelstillförsel, persedelanskaffning, bygghus osv. som behövdes för det höga besöket. Familjen Linroth på Alkvettern lovade att upplåta stora alkvetternbyggnaden i Loka åt den kungliga familjen. I Loka uppfördes också en ny köksbyggnad, en större och en mindre bakugn samt ett nytt vagnsskjul. För att ge ett begrepp om vilket vidlyftigt företag den kungliga badresan utgjorde kan nämnas, att för transporten av de kungliga, hovstaten och de medföljande riksråden med allt bagage behövdes 280 hästar.

Till Loka kom kortegen tidigt på morgonen den 1 juli. Greve Mörner skrev upp allt som hände under de kungliga veckorna på Loka, och innehållet i dessa anteckningar har sedan återberättats av landsantikvarie Bertil Waldén i Örebro i dennes 1940 utgivna krönika om Loka hälsobrunn. Redan i början av vistelsen råkade kungens läkare — förutom Rosén var även arkiatrarna Schützer och Petersen med på resan — i gruff med varandra. Petersen, som hade följt med Adolf Fredrik från Tyskland och som var hans synnerlige förtrogne, hade en från de båda kollegerna avvikande mening om brunnskurens lämplighet; till tron på Lokavattnets hälsobringande verkan ställde han sig mycket skeptisk. Efter ett par dagars kur såg det ut som om Petersen skulle få vatten på sin kvarn. Under en åktur drabbades kungen av illamående, måste lämna vagnen och fick upp det vatten han nyss druckit. Detta gav Petersen anledning att yrka på brunnskurens avbrytande. Men drottningen visade vem det var som bestämde. Hon sammankallade riksråden, och tillsammans avgjorde de saken utan att ta hänsyn till kungen eller Petersen: brunnskuren skulle fullföljas. Det var tur för Rosén att det hela slog väl ut. Kungen blev allt bättre, och i slutet av sejouren, säger greve Mörner, »hade vi alla den stora fägnaden att se Hans Maj:ts utseende och munterhet dageligen förbättras och tilltaga». Det blev nu en mera uppsluppen stämning i Loka. Fyrverkerier, uppvaktningar, utflykter omväxlade med mer eller mindre pekoralistiska versifierade hyllningar av kungaparet.

Nästa år förnyades kuren och greve Mörner fick nya bekymmer. De kungliga med uppvaktning avseglade från Drottningholm för att börja landsvägsresan i Kungsör. En del av båtarna blev på grund av dåligt väder försenade, och följderna blev att de väntande 400 hästarnas foder började tryta och förböndernas medförda matsäckar likaså, så att det höll på att bryta ut myteri. Landshövdingen fick tillkalla alla sina befallningsmän för att hålla styr på bönderna och för att brandskatta närliggande landsbygd på furage och proviant. Så kom då

efter flera dagars väntan de försenade båtarna, och färden till Loka kunde fortsätta. Efter denna andra brunnskur var kungen slutgiltigt befriad från sin huvudvärk.

Drottningen var mycket imponerad av Roséns skicklighet som läkare och befallde, att en minnessten skulle resas i Loka till åminnelse av den framgångsrika kuren. Inskriptionen på stenen skulle skrivas av Olof von Dalin. Stenen högs i Stockholm, men den blev aldrig förd till Loka utan försvann på något mystiskt sätt. Först sextio år senare lät baron Carl Bonde resa en annan minnessten, dock med Dalins ursprungliga text, över kungabesöket i Loka.

Roséns höga beskyddare visade sin tacksamhet även genom att 1762 förläna honom adelskap. Det kan nämnas att detta redan 1748 hade erbjudits honom, men att han då avböjde, emedan han då ännu saknade manlig avkomma. Han tog nu namnet Rosén von Rosenstein och valde till sköldemärke en sten (den ännu ej resta minnesstenen i Loka), dekorerad med rosor och försedd med inskriptionen *sine spinis*, utan taggar.

Rosén von Rosenstein publicerade rätt få vetenskapliga arbeten, men dessa var i gengäld av desto högre valör. Man märker alltid den klara, fördomsfria och naturvetenskapliga karaktären hos innehållet och vill gärna föreställa sig att Rosén uppfattade människan och hennes sjukdomar såsom rena naturforskningsobjekt, på samma sätt som Linné uppfattade de föremål han beskrev och insatte på deras plats i systema naturae.

Roséns skrifter är i regel grundade på hans stora erfarenhet som praktiker. Men han kunde också visa sin märkliga beläsenhet i stycken där han själv inte hade någon personlig erfarenhet. Så var fallet när han 1772, ett år före sin död, nedlade presidiet i Vetenskapsakademien och då talade om *Pesten och dess utestängande från ett land*.

Det var inte en tillfällighet att han i detta sitt sista föredrag i Vetenskapsakademien valde att tala om denna sjukdom trots att han själv inte sett den som läkare. Pesten hade han nämligen själv vid fyra års ålder genomgått under 1710 års epidemi. Enligt legenden var han så allvarligt sjuk att livet syntes utslöcknat. Franzén skriver härom: »Hans föräldrar sörjde honom såsom död och sedan ett dygn hade han varit som ett lik upplagd, då vid svepningen hans moder med bestörtning, som bragte henne själv i dödligt tillstånd, blev varse att han ännu levde.» Man började behandla honom på nytt och denna gång med framgång. Ingen vet hur mycket av denna berättelse som är sant, men uppenbart är att man i familjen ofta talat om händelsen, vilket inte kunnat undgå att imponera på den unge Nils. Enligt von Schulzenheim berättade Rosén själv ofta denna historia. Då han i en ålder, då barndomsminnena ånyo upplivas, tog avsked av den lärda världen och sin vetenskap, valde han alltså att tala om pesten, som han som liten gosse kommit i beröring med. Han var, då han höll sitt föredrag, en av sjukdom bruten man och avslutade sitt anförande med följande

Hessle gård några mil sydväst om Uppsala.

patetiska ord: »Jag lämnar nu detta till Edert förtroende helgade rummet. Mina år och min sjuklighet förbjuda mig att någonsin mer kunna intaga detta stället. Men min vördnad för Eder och min erkänsla följa mig uti graven.»

Rosén von Rosenstein hade en lång lidandes historia. Alltsedan början av 1730-talet led han svårt av njurstensanfall. År 1749 insjuknade han dessutom i smärtsam ledgångsreumatism, och i fortsättningen blev hans hälsa alltmera vacklande. Det ansträngande arbetet som akademisk lärare och ofta anlita privatpraktiker i Uppsala och Stockholm, för att inte tala om hans plikter som livmedikus, blev honom till slut övermäktigt. Uttröttad begärde han 1756 att få byta ut sin professur i medicin mot den bibliotekarietjänst som innehades av hans svärson Samuel Aurivillius, som senare blev hans ordinarie efterträdare i medicinska fakulteten. Redan följande år, 1757, tog Rosén von Rosenstein, 51 år gammal, definitivt avsked från Uppsala universitetet.

Han bodde sedan huvudsakligen i Stockholm eller på Hessle gård vid Mälaren, som hans fru fått i farsarv. Linné var där en gärna sedd gäst. Professor Gunnar Holmgren, själv en avkomling av Rosén och under några decennier ägare av Hessle, har omtalat att där fanns blommor i parken, som överensstämde med dem på Linnés Hammarby, vilket han uttolkade som ett tecken på den vänskap och respekt som Rosén hyste för sin ämbetsbroder. Så mycket som hälsa och krafter tillät fortsatte Rosén att ägna sig åt privat praktik och åt sin uppgift som livmedikus. I övrigt sysslade han med en omfattande korrespondens och med sina uppdrag i Vetenskapsakademin och i Collegium medicum. Hans hälsotillstånd var under denna tid periodvis mycket kritiskt. Schulzenheim

skriver härom i sitt minnestal: »De trenne sista åren i synnerhet syntes hans liv sväva i ständig fara. Vid några letargiska åkommor här i staden uppväcktes han av sina tillgivna medbröder flera gånger liksom av döden.»

Då Rosén 1773 förstod att hans dagar var räknade, kände han en stark längtan att för sista gången få återse Uppsala, skådeplatsen för hans mannaålders verksamhet, och ta farväl av sina gamla vänner. Under detta besök blev han så dålig att han blev sängliggande, och efter ett par veckor avled han, den 16 juli 1773 vid 67 års ålder.

Till sist några ord om Rosén von Rosensteins familj. I maj 1734 hade han gift sig med professor skytteanus Johan Hermanssons dotter Anna Christina, med vilken han hade tre barn. En dotter Anna Margareta, född 1736, blev gift med Roséns blivande efterträdare Samuel Aurivillius. 1752 föddes ett par tvillingar, av vilka dottern dog i samband med den ovan nämnda smittkoppsymptomen och sonen, Nils, blev den kände filosofen och sekreteraren i Svenska akademien. Aurivillius dog 1767, och när även hans hustru avled 1772, adopterade Rosén de åtta föräldralösa barnen. Bland dem var två gossar, av vilka den ene slutade som ärkebiskop, den andre som amiral. Varken sonen Nils eller dessa båda adoptivsoner efterlämnade några manliga arvingar, varför ätten Rosén von Rosenstein utslocknade på svärdsidan redan efter två generationer.

Roséns och Linnés levnadsbanor löper i många avseenden anmärkningsvärt parallellt. De är båda prästsöner av bondesläkt, de får sin första medicinska skolning av Kilian Stobaeus i Lund, i unga år gör de en lång studieresa i Europa och återvänder hem med doktorsdiplom förvärvat i Harderwijk. De blev med ett års mellanrum ämbetsbröder som professorer i medicinska fakulteten i Uppsala, de utnämns båda till arkiater och de upphöjs samtidigt i adligt stånd.

Med rätta lyser Linnés vetenskapliga livsverk med den starkare strålgansen. Men även Roséns gärning är värd att ihågkommas av eftervärlden. Rosén var för sin tid en stor man på läkekonstens och hälsovårdens område i vårt land — Linné är för alla tider en storman i den vetenskapliga världen. Aldrig tidigare och väl aldrig senare har den medicinska fakulteten i Uppsala spritt sådan glans över sitt universitet som under Roséns och Linnés ämbetstid.

Summary

LINNAEUS'S COLLEAGUE ROSÉN VON ROSENSTEIN

A brief outline of his life and work

By

ARVID WALLGREN

In 1764 an epoch-making book in the history of paediatrics, *Underrättelser om barnsjukdomar och deras botemedel* (*Instructions on child sickness and its cures*), was brought out by Linnaeus's colleague in the medical faculty in Uppsala, Nils Rosén von Rosen-

stein. To mark the 200-year jubilee of this, the author gives an outline in this essay of the basic essentials of Rosén's life and work.

Rosén was born in 1706. His father was a clergyman and Rosén spent his childhood in Sexdrega, east of Gothenburg. After studying in Lund and Uppsala he set out in 1728 on a journey abroad, during which he studied amongst others at the children's asylum in Halle and later stayed in Geneva and Leiden. On his return to Uppsala in 1731 he obtained the position of associate professor at the faculty and then taught as Rudbeck's deputy for several years. In 1740 he was appointed professor, in 1746 archiater, and in 1756 he was knighted for his services. The following year he left his professorship to divide his time amongst an extensive practice, his writing and his estate Hässle, south of Uppsala. Rosén died in 1773.

One of the many important contributions Rosén made whilst teaching in Uppsala was that he re-equipped the academic teaching hospital founded at the beginning of the century. This had by then become very dilapidated, but thanks to Rosén it could again provide eight sick-beds and even a large policlinic. It was here that Rosén gave his greatly appreciated lectures and his clinical teaching. When Rosén lectured on *materia medica* (the knowledge of medicine), he recommended simple medicines or only those composed of very few constituents, and definitely rejected the very complicated formulas then in general use, where quite often one component counteracted or neutralized the effect of another. His propaganda for the earlier but not entirely risk-free form of smallpox vaccination, called variolation, was of great importance to the public health. In spite of the fact that he had himself lost a child after such a vaccination, he worked untiringly for the expansion of this method and even had the pleasure of seeing how the royal children successfully underwent treatment.

Rosén's most important contribution as teacher and doctor lies in the field of child care and the care of sick children. At that time ignorance of infant care was appalling and child mortality correspondingly so. To remedy this unsatisfactory state of affairs he started in 1753 publishing yearly in the Swedish almanacks short articles on the essentials of child care to the benefit of doctors and the general public. Ten years later the Academy of Science decided to issue the collected articles, and in 1764 they came out in the form of the book mentioned in the introduction. This was warmly received and soon came out in several foreign translations. According to the American medical historian Ruhräh Rosén's work was the most widely known child care book before the year 1800 and probably the best of its kind.

An English translation of the above essay can be found in *Nils Rosén von Rosenstein and his Textbook on Paediatrics*, 1964. (Acta Paediatrica, Suppl. 156.)

ROLF DU RIETZ

ALLAN STEVENSONS KATALOG ÖVER 1700-TALSBÖCKER I HUNT BOTANICAL LIBRARY

En recension

En viss osäkerhet synes på många håll råda beträffande den exakta betydelsen och användningen av de båda termerna *kataloger* och *bibliografier* och dessa termers förhållande till varandra. Ej ens den högt utvecklade och terminologiskt skärpta bibliografiska vetenskapen i England och USA kan fritagas från att stundom ha handskats alltför vårdslöst med just dessa fundamentala termer. I sin i och för sig lovvärda iver att rena begreppet *bibliografi* hävda denna vetenskaps företrädare — dock ingalunda alltid — att termen *bibliografier* rätteligen borde reserveras enbart för de skriftförteckningar vilkas beskrivningar äro baserade på genomförd modern bibliografisk analys — som är en oerhört krävande arbetsprocess och förutsätter maximal metodisk skolning hos bibliografen — medan alla andra skriftförteckningar vilkas beskrivningar *icke* äro baserade på dylik analys, de må vara hur deskriptivt utsirade som helst — dvs. 99 % av alla skriftförteckningar överhuvudtaget — skulle vara blott och bart »kataloger» (eller »check-lists», »finding lists», etc.).

Att denna definition någonsin skulle kunna vinna allmänt erkännande är emellertid knappast något att räkna med, ty »den nya bibliografien» (vilken för övrigt ej längre är så »ny», eftersom den nu har mer än 50 år på nacken) saknar resurser att genomdriva en så snäv definition gentemot det väldiga moderna biblioteks- och dokumentationsväsendets mera »populära» bruk att använda termen *bibliografier* eller *bibliografiska hjälpmedel* om bok- och litteraturförteckningar överhuvudtaget, av vilket slag de vara må. Det står i dag utan vidare klart att båda sidorna måste acceptera det faktum att ordet *bibliografi* numera har åtminstone två helt skilda huvudbetydelser, vilka båda måste anses ha hunnit bli så grundfast etablerade på varsitt håll att ingen ändring längre är möjlig. *Bibliografi* kan således avse dels (1) en komplicerad och rikt förgrenad vetenskap (vilken i sin tur indelas i fyra sinsemellan intimt förbundna huvudavdelningar, den *historiska*, den *analytiska*, den *deskriptiva* och den *textkritiska*

bibliografien), representerad av bl. a. de stora bibliografiska sällskapen i Storbritannien och USA och koncentrerad på studiet av tryckta och handskrivna texters transmission och materiella historia (målet är alltså ingalunda främst utarbetandet av bibliografier och kataloger, även om forskningsresultaten stundom kunna publiceras i just denna form). Och dels (2) en skriftförteckning (pluralis: *bibliografier*), dvs. den i allmänna biblioteks- och dokumentations-sammanhang använda och i vissa europeiska länder i stort sett enda kända betydelsen, där termen kan appliceras på såväl den mest summariska och slarvigt kompillerade litteraturlista som på den analytiskt och deskriptivt mest avancerade förteckning, vid vilken senares utarbetande vetenskapligt bibliografisk metod här kommit till användning. »Bibliografierna» ha sedan länge indelats i ett hart när oöverskådligt antal grupper, men det bör framhållas, att den terminologi som härvid har kommit till användning bör hanteras med den yttersta varsamhet och skepsis, eftersom de flesta av termerna ha lanserats och auktoriserats av personer som uppenbarligen ha saknat varje som helst orientering i den vetenskapliga bibliografien och dess terminologi, vilken sistnämnda med åren har nått en hög grad av differentiering, precision och stabilitet, varigenom också antydes den höga nivå som denna vetenskap har uppnått.

Lika litet som *geografi* numera betyder enbart *jordbeskrivning*, lika litet kan *bibliografi* beteckna enbart *bokbeskrivning*. Beträffande avledningarna *bibliograf* och *bibliografisk* synas dock vissa restriktioner vara att rekommendera, ehuru de torde vara synnerligen svåra att genomföra. Vilken litteraturhänvisning som helst anses som bekant numera vara »bibliografisk», och uttrycket »bibliografiska kunskaper» eller »bibliografisk lärdom» tror man nu vara en finare benämning på vanlig litteraturkännedom. Vem som författat en anonymt utgiven bok anser jag själv vara mera en litteraturhistorisk eller lärdomshistorisk fråga än en bibliografisk. Och liksom en »geograf» är en geografisk fackman, en utövare av den geografiska vetenskapen, synes mig »bibliograf» böra beteckna uteslutande en bibliografisk fackman, en utövare av den bibliografiska vetenskapen, och icke en utarbetare av bibliografier. (Ingenting hindrar givetvis att en bibliografi utarbetas av en bibliograf eller att en bibliograf även utarbetar bibliografier.) Vad som framför allt kräves vid utarbetandet av de allra flesta bibliografier är icke bibliografiska kunskaper (även om dylika förvisso kunna vara till god hjälp därvidlag) utan kännedom om det ämne som den bibliograferade litteraturen behandlar och om litteraturen om detta ämne.

Dessa frågor må dock här lämnas därhän — huvudsaken är att läsaren ser skillnaden mellan de båda betraktelsesätten och gör sig förtrogen med det för svenska förhållanden kanske en smula främmande bibliografiska synsätt som kännetecknar »Hunt-katalogen» och min anmälan av denna. Med »bibliografi» avses alltså i fortsättningen studiet av böcker som materiella föremål, och böckernas innehåll anses i princip icke ligga inom bibliografiens forskningsområde, såvida innehållet icke kan lämna underrättelser till belysning av relevanta

materiella fakta och aktuella transmissionsproblem. Se vidare Ian MacPhails kortfattade men instruktiva uppsats »An introduction to bibliography for botanists» i *Huntia*, 1964, s. 103–15.

Det synes mig vara motiverat att som avslutning på denna kanske något vidlyftiga, men — som jag ser det — ofrånkomliga inledning citera några ord av framlidne Sir Walter Greg. Dessa ord höra till de mest berömda som någonsin ha yttrats i ämnet men synas icke desto mindre vara ganska okända i vårt land. De ingå i en uppsats som den åldrande mästaren skrev på uppdrag av Bibliographical Society till sällskapets 50-årsjubileum 1942, »Bibliography — a retrospect», och återfinnas på s. 24–5 i den lärdomshistoriskt synnerligen viktiga volymen *The Bibliographical Society 1892–1942: Studies in retrospect* (London 1945).

I would define 'bibliography' to mean the study of books as material objects. 'The qualification is important. It is a sort of *filioque* clause directed against a particular heresy; one which is or has been wide spread, is still popular, but is in my opinion none the less damnable. It seems obvious that I may study the Book of Genesis, or the *Odyssey*, or *The Laws of Ecclesiastical Polity*, or *The Origin of Species*, or *The Bad Child's Book of Beasts*, and never come within a hundred miles of bibliography, because bibliography has nothing whatever to do with the subject or literary content of the book. ... We habitually use the word 'book' in two completely different senses. If I threaten literally to throw a book at the head of an obstinate heretic, I mean by 'book' something quite different from what I do if I refer him to some book in order to effect his conversion. It is also I think true that the former sense of the word is the earlier, just as my reaction associated with it is the more primitive. The distinction here drawn is one that nobody would dispute once it is pointed out: it is not always so clearly recognized that it is the first sense that is alone relevant in bibliography. There are still some who cling to the belief that a bibliographer is somehow concerned with the literary content of the books he examines, that it is within his province to determine and analyse, even to appraise and criticize, that content. It is a curious heresy, for one would have thought it obvious that the criticism of works on any particular subject was the business of an expert in that subject, and however able bibliographers may be they would hardly claim to be universal experts. The error has of course arisen through the use of the expression 'a bibliography' to mean a list of books on some particular subject and the assumption that a 'bibliographer' is primarily a compiler of 'bibliographies'. It is natural enough that the misapprehension should be a popular one, since it is convenient to the students of any subject to regard bibliographers as a race of useful drudges—*servi a bibliotheca*—who are there to do for them some of the spade-work that they are too lazy or too incompetent to do for themselves. It is less easy to understand why bibliographers should have been so ready to accept this ancillary position. I suppose the answer is that it has often happened that they themselves began by being interested in the literature of some particular subject, and became bibliographers in their endeavour to collect and describe the books belonging to that particular field of study. Such was certainly my own experience. Most of what I know of bibliography I have learned through the study of books to which I was led by an interest in Elizabethan drama. Of course if a 'bibliography' is to include any detailed description of the books themselves (apart from their literary content) the compiler will need to possess some bibliographical knowledge or else obtain the assistance of a bibliographical expert. But that does not alter the fact that the compila-

tion of the 'bibliography' itself—the selection of the works and their arrangement in the most illuminating order, as well as any comment or criticism it may be proposed to include—must be the work of the expert in the subject with which it deals and not of the bibliographer. For my own part I very early recognized that, however much I might need the results of bibliographical research in compiling a list of English plays, bibliography itself was something very different from the literary compilation on which I was engaged. I thus came to the view that bibliography was the study of books as material objects irrespective of their contents. ... This does not mean that I depreciate 'subject' bibliographies—after all, my own work has been mainly devoted to one—but only that, being governed (except in the case of a 'bibliography of bibliography') by non-bibliographical considerations, I do not regard them as one of the tasks of bibliography.

Jag ber läsaren att noga studera detta citat, ty utan kännedom om de idéer som Sir Walter här så enkelt och klart giver uttryck åt kan man knappast sätta in Hunt-katalogen i dess bibliografiska sammanhang och förstå dess bärande grundtanke.

Hur förhåller sig då begreppet »kataloger» till »bibliografier»? De flesta torde väl vara eniga om att man bör göra en klar distinktion mellan de båda termerna, och med den liberala definition av termen *bibliografi* som här ovan har antytts som den i dag enda möjliga återstår ingen annan möjlighet att särskilja »kataloger» från »bibliografier» än att godtaga den konventionellt eller undermedvetet redan accepterade men tyvärr i praktiken icke alltid följda definitionen av *kataloger* såsom förtecknande och mer eller mindre utförligt beskrivande vissa *exemplar* av vissa skrifter (varigenom t. ex. en handskriftsförteckning sålunda eo ipso utgör en katalog), och *bibliografier* såsom förtecknande och mer eller mindre utförligt beskrivande vissa skrifter överhuvudtaget, »idealexemplaren» som facktermen lyder. Observeras bör att den mycket vanliga definitionen av kataloger såsom förtecknande etc. exemplar i ett särskilt bibliotek eller en särskild samling givetvis är för trång. Den berömda »STC»¹ är i princip en katalog (»samkatalog»), icke en bibliografi, vilket ju även framgår av namnet, och varje »census» måste självfallet anses vara en katalog, varvid dock bör märkas att även bibliografier stundom kunna kompletteras med census-information (ej att förväxla med listor över undersökta exemplar, vilka ju måste betraktas såsom redogörelser över begagnat källmaterial) och därigenom förlänas en viss perifer katalogkaraktär — så t. ex. bör väl den likaså berömda »GW» eller »GKW»,² trots sitt namn, mera betraktas som en bibliografi delvis försedd med census-information än som en katalog; detta gäller även om Collijns inventering av svenskt tryck före år 1700.

Som redan antytts, upprätthålles ovanstående egentligen ganska självklara distinktion dessvärre icke alltid i praktiken. Vår egen *Svensk bokkatalog* är ju t. ex. ingalunda någon katalog utan en bibliografi; erkännas bör dock att den

¹ Med »STC» avses det för den nya bibliografiens utveckling så betydelsefulla verket *A short-title catalogue of books printed in England, Scotland, & Ireland and of English books printed abroad, 1475-1640* (London 1926).

² *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*.

icke särskilt anspråkslösa benämningen *Svensk nationalbibliografi* skulle vara än mera malplacerad beträffande detta verk — ettårsbibliografiernas *Svensk bokförteckning* skulle otvivelaktigt vara det lämpligaste och mest sympatiska namnet även på femårsbibliografierna. Vad så beträffar de kommersiella »bok-katalogerna», kan framhållas att de allra flesta »antikvariatkataloger» äro just *kataloger*, priskuranter över vissa bokexemplar; »förlagskatalogerna» däremot äro givetvis alla renodlade *bibliografier*.

Många privatboksamlare ha under årens lopp låtit utarbета och trycka kataloger över sina boksamlingar (eller delar av dessa boksamlingar). I denna års-skrift kan det vara skäl att erinra om den nu mycket svåröverkomliga katalog som Linné-lärjungen Jonas Dryander i slutet av 1700-talet utarbetade över Sir Joseph Banks' bibliotek i London. Kataloger av detta slag kunna stundom vara synnerligen värdefulla från lärdomshistorisk synpunkt, eftersom det ju alltid har sitt intresse att veta huruvida ett visst arbete fanns i den eller den framstående mannens boksamling, och många gånger kan det bli va aktuellt att spåra just ett speciellt exemplar av en viss bok, t. ex. på grund av att någon av exemplarets ägare kan förmodas ha gjort intressanta anteckningar häri. När en boksamling skingras är den tryckta katalogen vanligen det enda bestående vittnesbördet om en kanske mycket beaktansvärd samling, och om samlingen har bevarats intakt fyller ju katalogen sin ursprungliga funktion att underlätta användandet av den och orientera forskare om dess innehåll.

Bibliotekshistorien kan förtälja om ett svindlande antal mer eller mindre praktfullt och dyrbart utstyrda kataloger över privatbibliotek, stundom tryckta på det ljuvligaste handgjorda papper med råkanter och utgivna i numrerade, starkt begränsade upplagor. Tyvärr är emellertid det rent bibliografiska värdet av dylika kataloger oftast ganska obetydligt. Att utarbета en katalog med så hög deskriptiv standard att dess beskrivningar få ett bibliografiskt egenvärde är ett oerhört arbets- och kostnadskrävande företag, och de deskriptiva katalogerna utgöra sålunda ett ytterst ringa antal av alla utkomna kataloger. Det är framför allt i det rika USA som dylika kataloger ha varit möjliga. Som representativa exempel kunna nämnas Coles monumentala katalog över Churchs Americana-samling (1907, facsimile 1951), Jacksons katalog över Pforzheimers samling av äldre engelsk litteratur (1940), Millers katalog över Philips' samling av engelsk renässanslitteratur (1952), och McKays nyligen fullbordade katalog över Beineckes R. L. Stevenson-samling (1951-64). I England ha vi t. ex. Wises många kataloger över hans egna samlingar av engelsk litteratur, Shawyers katalog över Rothschilds 1700-talsbibliotek (1954), och Olivers katalog över Abbeys samling av illustrerade engelska reseböcker (1956-7). Den deskriptiva standarden är i ovannämnda verk ganska skiftande, men samtliga uppräknade kataloger kunna dock tveklöst hänföras till den deskriptiva gruppen (den på sina håll förekommande synonymen »bibliografisk katalog» anser jag personligen vara mindre lyckad). De torde emellertid alla överträffas av den deskriptiva katalog

som här skall behandlas, nämligen Hunt-katalogen, vilken på många sätt utgör en milstolpe i de deskriptiva katalogernas (ja även den deskriptiva bibliografiens) historia och förmodligen är den typografiskt mest välgjorda katalog som någonsin lämnat en tryckpress.

USA:s bibliotekshistoria kan sägas vara ett monument över privatkapitalismens möjligheter och vilja att befrämja kulturlivet i en utsträckning som skulle vara otänkbar för vilken folkvald regering som helst. Magnus Gabriel De la Gardie har haft många efterföljare i trusternas och dollarmiljonärernas Amerika, och namn som Huntington, Folger, Brown, Lenox, Bancroft, Clements, Ayer och Wrenn, för att nu blott taga en handfull av alla de berömda namnen, komma för all framtid att vördas av amerikanska bibliotek med samma tacksamhet som t. ex. Uppsala universitetsbibliotek vördar namn som De la Gardie, Virgin och Waller. En i högsta grad värdig fortsättare av denna renässansfurstliga bibliofila tradition i USA var den år 1963 avlidna Rachel McMasters Miller Hunt, tillhörande en av Pennsylvanias stormannafamiljer och skapare och donator av The Hunt Botanical Library vid Carnegie Institute of Technology i Pittsburgh. I ett av Mrs. Hunt och hennes man uppfört palats med den mest magnifika och för böckernas bevarande ändamålsenliga inredning,¹ har den fantastiska samlingen av böcker, manuskript, porträtt, teckningar och målningar nu fått en permanent vistelseort, och här har skapats ett ledande och naturligt forskningscentrum för botanisk och hortikulturell bibliografi och lärdomshistoria med bl. a. ett omfattande utgivningsprogram (Hunt-katalogen, en stort upplagd bibliografi, en monografiserie, en praktfull facsimileserie, årsboken *Huntia*, m. m.). Mera därom finnes att läsa i en liten vacker volym, *The Rachel McMasters Miller Hunt Botanical Library, Carnegie Institute of Technology: Its collections, program & staff* (Pittsburgh 1961), men framför allt i första årgången (1964) av den magnifika årsboken *Huntia. A yearbook of botanical and horticultural bibliography*, vilken f. ö. även innehåller en utförlig och välskriven nekrolog över Mrs. Hunt, skriven av Hunt-bibliotekets nuvarande chef, George H. M. Lawrence.

Den tryckta katalogen, vilken började utgivas redan under Mrs. Hunts livstid, har, när detta skrives, hunnit utkomma med två omfångsrika volymer, den senare utgiven i två delar. Den bär titeln *Catalogue of botanical books in the collection of Rachel McMasters Miller Hunt*. Delarna äro inbundna i gedigna mörkgröna helklotband, och boktryckspapperet är ett utsökt antikrandat papper, specialtillverkat för Mrs. Hunt och med hennes spegelmonogram och en stiliserad kejsarkrona (*Fritillaria imperialis*) som vattenmärken i varje blad. Katalogen är tryckt på en av USA:s (och f. ö. hela världens) förnämsta officiner, nämligen The Anthoensen Press, Portland, Maine, vilken har god erfarenhet av de pro-

¹ I USA:s »rare book libraries» synes man överhuvudtaget visa ett betydligt större intresse för de bokvårdande uppgifterna, dvs. för samlingarnas rent fysiska välbefinnande, än vad man gör på motsvarande håll t. ex. i det fattiga Sverige.

blem som tryckning av deskriptivt bibliografisk text erbjuder. För de många läckra planscher (tryckta på handgjort papper) svarar The Meriden Gravure Company, Meriden, Connecticut. Volymerna göra ett utomordentligt sobert intryck och sakna den brackighet och vräkighet som så ofta ha präglat privattryckta bibliotekskataloger. Typografien är ett mästerverk av klarhet och precision — endast en »Master Printer» med Mr. Anthoensens kvalifikationer torde kunna åstadkomma något samtidigt så vackert och ändamålsenligt. (Det kan f. ö. nämnas att volym II, dvs. den volym som vi i det följande främst skola uppehålla oss vid, utsågs till »one of the Fifty Books of the Year 1962».) Upplagans storlek är 750 exemplar. En not på titelbladets versosida i varje volym meddelar följande om dessa exemplar: »A number have been assigned to The Hunt Foundation, Pittsburgh, Pennsylvania, and a few have been retained by Mrs. Hunt. The remainder have been presented to Cornell University, Ithaca, New York, as a public service. No copies of this Catalogue are for sale. Distribution ... is made by the L. H. Bailey Hortorium, Cornell University, to institutions and scholars whose collections and work are known to relate directly to the subject matter of this publication.»

Mot detta är nu ingenting särskilt att invända. Upplagan kan knappast sägas vara för liten — den är tvärtom generöst tilltagen jämförd med de pyttesmå upplagor i vilka många andra kataloger av det här slaget pläga utgivis. Att upplagan ej distribueras kommersiellt är en tvingande nödvändighet, eftersom exemplaren, om de kunde förvärfvas genom köp, nästan omedelbart skulle uppslukas av den myriad av antikvariat och offentliga bibliotek världen runt som automatiskt beställer nyutkommen viktigare bibliografisk litteratur utan hänsyn till om ett verkligt behov av denna litteratur kan anses föreligga eller icke. Det är denna omständighet, nämligen att så gott som alla exemplar centrifugeras ut ur bokmarknadens normala cirkulation och låsas fast för all överskådlig framtid i permanenta institutioners handboksbibliotek, som gör att de flesta bibliografier snabbt bliva så gott som introuvabla och så småningom måste utgivis i facsimile. (Det skall å andra sidan icke förnekas, att detta system i betydlig grad möjliggör utgivandet av en hel del bibliografier och kataloger, vilkas finansiering helt eller i betydande utsträckning beror just av möjligheterna till snabb avsättning av den tryckta upplagan.) Det är alltså icke snobberi och exklusivitet utan istället utpräglat realistiska synpunkter som ligga bakom beslutet att icke distribuera någon del av Hunt-katalogens upplaga genom försäljning, och framtida forskare komma ha all anledning att vara tacksamma över Mrs. Hunts förutseende i denna fråga. Tilläggas kan att distribueringen av katalogen hittills synes ha varit extremt restriktiv, gudskelov, får man kanske säga. Linnés hemland har dock ingalunda blivit vanlottat, så t. ex. finnas åtminstone tre exemplar i Uppsala (Linnésällskapet, Universitetsbiblioteket, Institutionen för systematisk botanik).

Ej minst med hänsyn till verkets svåråtkomlighet kan det måhända få anses

befogat att beskriva de märkliga volymerna tämligen utförligt. Eftersom några särskilda recensionsexemplar knappast torde ha utdelats, har katalogen hittills icke i någon större utsträckning anmälts i facktidskrifterna; de enda av mig kända recensionerna äro Sarah A. Dicksons av vol. I i *Papers of the Bibliographical Society of America*, 1959, s. 85-7, Lawrence S. Thompsons av vol. II, *ib.*, 1964, s. 332, Claus Nissens av vol. I-II i *Sudhoffs Archiv*, 1963, s. 191-2, och Andrew H. Horns av vol. II i *Library Quarterly*, 1964, s. 200-2; nämnas kan även att en dubbelrecension har utlovats i *The Library*.

Båda volymerna inledas med drottninglika men personligt hållna förord av Mrs. Hunt samt med ett flertal inledningar författade på uppdrag av Mrs. Hunt av några av vår tids främsta och mest välkända specialister på de avhandlade områdena, bl. a. av den grundlärdade utgivaren av Ray Societys facsimile av *Species plantarum*, Dr. W. T. Stearn vid British Museum (N. H.).

Vol. I (Pittsburgh 1958; lxxxiv + 458 + [2] = 459-522 s. - 25 pl.-s. i ljustryck) bär deltiteln *Printed books 1477-1700. With several manuscripts of the 12th, 15th, 16th & 17th centuries*. De fristående inledningarna äro som följer:

Harold William Rickett, »Botany from 840 to 1700 A.D.», s. xxiii-xxxi.

John Farquhar Fulton, »Medical aspects of early botanical books», s. xxxii-xxxv.

Paul Bigelow Sears, »The dawn-time of modern husbandry», s. xxxvi-xl.

Wilfrid Blunt, »The illustration of early botanical works», s. xli-xlvii.

Margaret Bingham Stillwell, »Printing in the 15th and 16th centuries as represented in the Hunt collection. With a note on the 17th century», s. xlix-lxxv.

Själva katalogen är utarbetad av Jane Quinby, och beskrivningarna hålla en ganska hög men måhända dock något otidsenlig standard.

Vol. II:1-2 (Pittsburgh 1961; ccxlviii + [2] = x + 660 s. = 9 pl.-s., varav 7 i färg, facsimile på s. 113) bär deltiteln *Printed books 1701-1800*. Inledningarna (vilka äro förda till II:1) äro som följer:

Gordon Dunthorne, »Eighteenth-century botanical prints in color», s. xxi-xxxi.

John Scott Lennox Gilmour, »Gardening books of the eighteenth century», s. xxxii-xxxix.

William Thomas Stearn, »Botanical gardens and botanical literature in the eighteenth century», s. xli-cxl.

Allan Stevenson, »A bibliographical method for the description of botanical books», s. cxli-ccxliv.

Katalogiseringsarbetet har här ombesörjts av Allan H. Stevenson, Chicago, en av vår tids främsta bibliografer. Framför allt har Dr. Stevenson dokumenterat sig som en eminent expert på papper, och hans undersökningar om papper och vattenmärken kunna med skäl betecknas som epokgörande i bibliografiens historia. Som bibliograf går Stevenson i Sir Walter Gregs och Fredson Bowers' fotspår, och han nämner utan omsvep (s. cxli) Sir Walter som »the greatest bibliographer of our time».

Ett vanligt fel vid recensering av bibliotekskataloger är att recensera biblioteket istället för katalogen och att fördjupa sig i alla de underbara skatter som biblioteket innehåller, göra kommentarer om graden av fullständighet i samlingen, etc. Jag har här försökt att undvika detta kardinalfel och strikt hålla mig till själva katalogen och dess egenskaper. För att överhuvudtaget göra min framställning begriplig för svensk publik har jag emellertid, som mina läsare givetvis för länge sedan observerat, på grund av den oreda som f. n. synes härska i den bibliografiska begreppsvärlden, ej minst i vårt eget land, tvingats belasta den med en icke ringa kvantitet begreppsutredningar (om än aldrig så elementära dylika). Jag måste här fresta läsarens tålamod med ytterligare en liten digression av detta slag. Det har redan framhållits att beskrivningarna i en katalog i princip äro koncentrerade till vissa *exemplar* och icke till respektive upplagor såsom begrepp, »idealexemplaren» — detta alltså i motsats till beskrivningarna i en bibliografi, vilka ju åtminstone i *princip* skola förutsättas bygga på analys, dvs. på ett studium av ett flertal (största möjliga antal) exemplar av varje upplaga i syfte att nå fram till allmängiltiga beskrivningar av dessa upplagor och en klar översikt av den tryckta textens historia. Nu är emellertid saken betydligt mera komplicerad än så, vilket varje författare till deskriptiva kataloger, även Dr. Stevenson, torde ha fullt klart för sig. Man tycker att beskrivningar av enskilda exemplar borde vara ett steg fram mot en bibliografisk beskrivning, och att en bibliografisk beskrivning måste föregås av och delvis baseras på beskrivningar av enskilda exemplar, men tänk om det faktiskt förhåller sig tvärtom — att någon mera tillförlitlig beskrivning av ett enskilt exemplar icke är möjlig utan tillgång till en bibliografisk beskrivning, dvs. att den bibliografiska beskrivningen måste föregå beskrivningarna av de enskilda exemplaren? Men då inställer sig även frågan: Om vi redan ha tillgång till en bibliografisk beskrivning, vilket syfte tjäna då beskrivningar av enskilda exemplar? Vi stå här inför ett problem av betydande räckvidd, och det är icke min avsikt att här försöka lämna något bidrag till dess lösande. Men existensen av detta problem bör inses av den som tager en deskriptiv katalog i sin hand (om icke förr så bringas han snabbt till denna insikt när han själv någon gång får anledning att utarbeta beskrivningar för en katalog).

Jag kan i skrivande stund icke finna annat än att en beskrivning i en deskriptiv katalog med nödvändighet måste bliva en kompromiss, ett provisorium, utan anspråk på den allmängiltighet som i princip skall utmärka en bibliografisk beskrivning, men att den ändock måste vara baserad på någon form av ofullbordad, avbruten analys. Endast i ett fåtal exceptionellt gynnsamma fall, främst beträffande till synes absolut jungfruliga (dvs. häftade, oskurna, helst även ouppskurna) exemplar, synes katalogisatören, om han verkligen måste, kunna våga sig på att utarbeta en beskrivning på basis av studiet av enbart katalog-exemplaret (eventuellt katalogexemplaren), dock givetvis i fullt medvetande om de risker han därmed löper. Men så snart han får att göra med inbundna

exemplar, särskilt sådana som äro bundna på fast rygg (och de allra flesta äldre böcker äro tyvärr bundna just på fast rygg!), inställa sig akuta svårigheter, och extraexemplar från andra samlingar måste konsulteras för jämförande studium. Även om katalogisatören måhända icke alltid kan göra anspråk på att nå fram till en definitiv (dvs. bibliografisk) kollationeringsformel, så bör han ju åtminstone, tycker man, kunna upplysa sina läsare om huruvida det katalogiserade exemplaret är komplett eller ej, eller om det i något avseende är abnormt eller felbundet. Han torde emellertid göra klokt i att redan från början övergiva alla illusioner om att kunna åstadkomma någon slutgiltig bibliografisk klassificering (såvida han icke kan stödja sig på tidigare slutförda bibliografiska undersökningar), ty en klassificering i stater, utgåvor, impressioner och editioner (inklusive ett klarläggande av deras inbördes kronologi) är givetvis icke möjlig utan föregående generalanalys.

Av detta torde framgå att vi i alla händelser måste betrakta en katalogbeskrivning med betydligt större skepsis än en bibliografisk beskrivning, och att vi endast i undantagsfall kunna förvänta oss av katalogisatören att få de beskrivna exemplaren placerade i deras bibliografiska sammanhang. Sitt största värde för den bibliografiska forskningen torde en katalogbeskrivning ha genom att den för det första fäster bibliografens uppmärksamhet på existensen av ett visst exemplar av en viss bok (upplaga), för det andra giver honom en uppfattning om huruvida det är mödan värt för honom att personligen examinera exemplaret ifråga, och för det tredje förser honom med information om exemplaret intill dess att han själv blivit i tillfälle att undersöka exemplaret. Stevenson själv tillstår med en suck (s. clxxxvii): »I wish there had been time to see further copies. But it is normal, in catalogues like this, to present a limited report and pass problems on to other hands and minds.»

Att 1700-talets bibliografi är långt mera komplicerad och intressant än vad man tidigare allmänt har antagit har på ett slående sätt visats bl. a. av den erfarne 1700-talsbibliografen William B. Todd, till vilkens värdefullaste insatser kunna räknas rönen rörande de s. k. pressfigurernas betydelse och användbarhet som bevismaterial vid bibliografisk analys. Och redan för några decennier sedan påvisade framlidne R. W. Chapman kancelleringsbrukets enorma frekvens just under 1700-talet (inom Linné-bibliografien är t. ex. kancellarsviket B(B4.5) i Skånska resan 1751 känt även i de bredaste samlarkretsar). 1700-talets (och f. ö. även 1800-talets) bibliografi torde faktiskt vara ett av de mest krävande områden en bibliograf f. n. kan giva sig på, och det är ju ett bland bibliografer allmänt känt och beklagat faktum att 1700-talets historiska bibliografi ännu ej är utforskad i ens tillnärmelsevis samma grad som 1500- och 1600-talens — »what is still needed is a McKerrow for the eighteenth century» (Stevenson, s. cciv). Allan Stevensons prestation är därför så mycket mera beundransvärd, och det står utan vidare klart att han har gått till verket med all den omsorg och ansvarskänsla man har rätt att vänta sig av en bibliograf

skolad i den nya bibliografiens metodik. Man skulle önska att jungfrulig mark alltid beträddes på detta ödmjuka, känsliga och försiktiga sätt!

Stevenson är givetvis fullt medveten om att »the bibliophilic tradition in bibliography» hittills har varit alltför dominerande och att »the art and science of bibliography» kan och måste taga hänsyn ej blott till »the gentle lover of books» utan även (och kanske främst) till »the learned scholar» (s. clxxvii). Bibliofilernas lärdomshistoriska mission har varit — och är f. ö. i hög grad fortfarande — att möjliggöra en bredare bibliografisk forskning, något som t. ex. de bibliofiler som själva även äro bibliografer (och de äro gudskelov icke alltför sällsynta) naturligtvis äro fullt medvetna om. Den bibliografiska vetenskapen kommer alltid att stå i största beroende av och tacksamhetsskuld till bibliofilernas, boksamlarnas, storartade insatser, och ej minst Hunt-katalogen och Hunt-bibliotekets imponerande verksamhetsprogram (se *Huntia*, 1964!) utgöra ett lysande exempel på hur bibliofil verksamhet direkt övergår i, gynnar och skapar arbetsmöjligheter för bibliografisk forskning. Att skapa en vetenskapligt värdefull boksamling med något så när enhetlig struktur är numera ett så krävande företag (ej enbart ekonomiskt) att redan samlararbetet mer än väl ockuperar ett normalt människoliv — bearbetningen av det med sådan möda samlade forskningsmaterialet måste som regel lämnas åt en kommande generation (såvida icke samlingen splittras och resultatet av alla uppoffringarna därmed går ohjälpligt förlorat). Önskvärt vore att det bibliofila samlararbetet bedreves med en viss hänsyn till det bibliografiska slutmålet. Så t. ex. böra häftade exemplar, även om de äro fula och trasiga, i princip föredragas framför om än aldrig så vackert inbundna exemplar (om icke förvärvet sker på grund av just bandet), oskurna exemplar böra i princip föredragas framför skurna, även om kanske någon plansch saknas i det oskurna exemplaret, exemplar bundna på lös rygg böra i princip föredragas framför sådana som äro bundna på fast rygg, etc. Man hoppas enträget att tillräcklig hänsyn tages till dylika synpunkter i Hunt-bibliotekets fortsatta förvärvspolitik. Det gäller här framför allt att i sista minuten rädda bevismaterial som är på god väg att för alltid försvinna. »Generally speaking, the bibliographer is interested in those aspects of a book which may possibly serve as evidence, while the bibliophile is interested in the loveliness of levant and the exquisiteness of dentelles. The professional bibliographer needs to be something of a bibliophile, at least on Sundays and holidays; and the unprofessional bibliophile needs to have some rudiments of bibliography» (Stevenson, s. clxxxiv). Två standarduppmaningar till bibliografiska boksamlare borde vara: »Bind ej!» och »Var inte rädd för att köpa dupletter (eller vad som synes vara sådana)!»

Stevenson betonar vid upprepade tillfällen vikten av ett intimt samarbete mellan bibliografen och hans tryckeri, framför allt sättaren, och Hunt-katalogens 1700-talsvolym är ett talande bevis för vilka lysande resultat ett dylikt samarbete kan leda till. Stevensons vidareutveckling av Greg-Bowers' deskrip-

tiva system sker efter sunda och genomtänkta principer. Av bestående värde är hans förträffliga bruk (enl. MacPhail i *Huntia*, 1964, s. 111, uppfunnet av Nijhoff) att markera blanksidor med en stående rektangel (två sammansatta klamrar på en bibliografs skrivmaskin), och till de tidigare i den deskriptiva bibliografien använda symbolerna π och γ fogar han två nya grekiska bokstäver, nämligen λ och τ , vilka säkerligen skola bli till nytta vid beskrivning av de slags speciella böcker de äro avsedda för. Något mera diskutabla äro måhända hans experiment med spärrning vid titelsidetranskriptioner. Stevenson vill dock icke generellt tillråda dessa synnerligen vanskliga finesser och tillstår öppen-
hjärtigt att man här kommer ut på ganska hal is; hans experiment få mera tagas som ett uttryck för hans konstnärspersonlighet. Försöket — möjliggjort just genom det tydliga utomordentliga samarbetet med sättaren — saknar emellertid ingalunda intresse och förlänar obestriddigen en viss charm åt beskrivningarna. Men det bör framhållas att dylika försök, hur estetiskt tilltalande de än kunna synas, förr eller senare (ej minst när man har att göra med böcker i flera volymer) leda till hart när oövervinneliga svårigheter och enorma tidsförluster och i många fall kunna vara direkt farliga. Man bör alltid hålla i minnet att en titelsidetranskription även i sin högst utvecklade form alltid måste utgöra en kompromiss, och att det strikt ändamålsenliga här måste föredragas framför det estetiskt tilltalande.

Beträffande en annan deskriptiv detalj, nämligen markerandet av ord och rader tryckta med annan färg än svart, har Stevenson befunnit sig i den lyckliga, angenäma och avundsvärda situationen att i katalogen helt enkelt och simpelt — förlåt, exklusivt — kunna markera tvåfärgstryck med — tvåfärgstryck! Förvisso ökar detta charmen hos katalogen i betydande grad, men någon generell lösning av problemet utgör ju metoden icke, endast ett kringgående. Själv har jag utexperimenterat en metod för oss vanliga dödliga bibliografer vilken torde kunna begagnas i de allra flesta situationer och i varje fall synes mig vara långt bättre och smidigare (och f. ö. även mera estetiskt tilltalande) än tidigare föreslagna och praktiserade metoder. Mitt förslag är att markera varje avvikande ord (ej rad) med en asterisk eller något annat på titelsidan icke förekommande tecken (om skiljetecken inkluderas, placeras asterisken *efter* skiljetecknet, i annat fall *före*). Dessa asterisker referera till en fotnot på samma sida som titelsidetranskriptionen, i vilken meddelas t. ex. att »the five words marked with an asterisk are printed in red» eller att »the word marked with a dagger is printed in open (shadow) type». Jag har svårt att se hur några missförstånd skulle kunna uppkomma med detta system, och metoden har ju dessutom en flexibilitet och elasticitet som i mina ögon gör den väl värd att pröva. Jag har på försök tillämpat den i en liten bibliografisk studie om Acerbis *Travels*, tryckt i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, 1965 (observera att de övriga fotnoterna i samma uppsats äro markerade med siffror; transkriptionsfotnoterna få under inga förhållanden sammanblandas med den »vanliga» notapparaten och skola givetvis

behållas som just *footnoter*, även om de övriga noterna äro samlade till slutet av framställningen).

Föredömlig klarhet och logik präglar Stevensons beskrivningar — har något så njutbart någonsin tidigare publicerats i denna genre? Vägörande är författarens frihet från dogmatism och uniformitetsraseri; smidigt och charmfullt prövar han sig fram, väl vetande att en mästare kan tillåta sig vissa inkonsekvenser och nycker utan att mista läsarens förtroende. Papper och typer beskrivas med en sakkunskap och en omsorg kanske aldrig tidigare skådade i en deskriptiv katalog, och gamla blomsterplanscher skildras med både elegans och fyndighet.

Måhända kan mycket i beskrivningar av det här slaget te sig komplicerat, svårbegripligt, onödigt och kanske rentav löjeväckande för den i ämnet mindre erfarne och bevandrade, och måhända frestas en och annan att giva efter för den »nostalgia for the good old days before the tabby cat of bibliography grew into a tiger» som Bowers en gång talade om (i sin klassiska principdeklaration »Bibliography, pure bibliography, and literary studies», *Papers of the Bibliographical Society of America*, 1952, s. 186–208). Men givetvis finnes icke längre någon återvändo. Stevenson skriver på ett ställe i sin inledning (s. ccii): »[The descriptive bibliographer] furnishes a full complement of details against the chance that as yet unheard-of editions or variants may turn up, just as the taxonomist furnishes descriptive details beyond immediate requirements against the chance that they will serve to distinguish the species described from species or varieties not yet discovered. Because Linnaeus practised economy of description, or failed in his prescience to give certain details, American botanists (for example) now journey to the Clifford Herbarium to examine a specimen which Linnaeus examined, to learn to what modern species it finally belongs. Because some earlier bibliographers failed to give sufficient details to identify reissues and reimpressions [or reset editions! *R. Du R.*], their work has to be done over or at least supplemented.»

Detta är enligt min åsikt en mycket träffande analogi, och Todds suggestiva slutord till hans *New adventures among old books: An essay in eighteenth century bibliography* (1958) skänka den ytterligare relief: »Thus we go on preparing catalogues of what we think are first editions, publishing reprints of what we believe to be the authoritative text, and uttering opinions on what we suppose are the final statements of our authors, all in ignorance of evidence which, some time, may require that we do everything over again.» Mycket höga krav ställas idag på en bibliografs metodiska (ej minst deskriptiva) skolning, och det bör tilläggas att just Stevensons inledning till Hunt-katalogen kommer att utgöra ett av det viktigaste hjälpmedlen vid denna skolning och inom den deskriptiva bibliografien intaga en position jämförbar med den som intages av Bowers' magistrala *Principles of bibliographical description*. (Kanske det bör nämnas att Stevenson på ett ställe, s. clii, i hastigheten har råkat citera detta arbete med dess arbetsnamn, *Principles of descriptive bibliography*.)

Vid utarbetandet av en deskriptiv katalog tillämpas i betydande utsträckning rent bibliografiska arbetsmetoder, men Stevensons volym av Hunt-katalogen överflödar ej endast av värdefullt bibliografiskt material utan även av litteratur-, person- och lärdomshistoriska kommentarer av allra största intresse. Stevenson framhåller visserligen att »it is a truism that bibliographers write for other bibliographers» (s. cci), men han medger även att ett verk som det föreliggande självfallet riktar sig till och kan vara till nytta och glädje också för företrädare för andra vetenskaper än den bibliografiska, t. ex. botanister (ej minst taxonomer) och konsthistoriker; därtill kan katalogen givetvis stundom även vara till en viss praktisk nytta för antikvariatbokhandlare, samlare och biblioteksmän.

De i och för sig så frikostiga kommentarerna till de beskrivna böckerna kunna naturligtvis i många fall avsevärt kompletteras, vilket Stevenson är den förste att medgiva. Till Stevensons kommentar till herrarna Forsters *Characteres generum plantarum* (1776; Hunt 649) kan t. ex. tilläggas att boken är relativt utförligt beskriven i Hockens Nya Zeeland-bibliografi 1909 (s. 14–5) och i Holmes' Cook-bibliografi 1952 (nr 17–8) och att det errata-blad som tycks höra till boken tydligen saknas i det från analytisk synpunkt i övrigt utomordentliga Hunt-exemplaret. Stevenson kunde även ha nämnt att ett facsimile av titelsidan finnes på s. 200 i den av honom nämnda boken av Merrill. Han nämner även folio-editionen av Forsters bok och kunde där ha refererat till *Journal of the Society for the Bibliography of Natural History*, 3, s. 124, där det år 1956 meddelades att antalet storpappersexemplar av editionen torde ha varit endast åtta. Det är f. ö. märkligt att Stevenson ej med ett ord omnämner Sparrmans insatser vid bokens tillkomst.

Kommentaren till Blighs *Voyage to the South Sea* (1792; Hunt 723) kan kompletteras med en referens till Fergusons Australien-bibliografi 1941–65, vilken rymmer den hittills utförligaste översikten av de olika Bligh-upplagorna. I en uppsats i *Ethnos*, 1962, s. 115–25, påvisade jag att James Burney var medförfattare till boken, och i *Bokvännen*, 1962, s. 53–5, har jag meddelat ytterligare detaljer om bokens bibliografi. Om Stevenson hade känt till Fergusons verk samt Manwarings Burney-biografi 1931, så hade han kunnat utöka sin kommentar med mycken värdefull information. Den anonyme boktryckaren var f. ö. enligt min tro H. Hughes och icke den av Stevenson antydde Thomas Bensley.

I den f. ö. mycket intressanta kommentaren till *Hortus Cliffortianus* (Hunt 504) saknar man en hänvisning till Callmers och Gertz' studie över verkets illustrationer i *SLA*, 1953, s. 81–8.

Må emellertid ingen av ovanstående små anmärkningar förledas till att tro att jag anser det höra till bibliografens eller katalogisatörens uppgifter att lämna dylika upplysningar. Stevenson är bibliografisk fackman, men därför kan man icke begära att han skall vara fackman även på alla de områden som av honom beskrivna böcker beröra (jfr Greg-citatet i början av denna uppsats). När Stevenson generöst utökar sina beskrivningar med lärda och fascinerande kommen-

tarer om böckernas innehåll, författare, illustratörer, etc., så har han egentligen gjort långt mera än vad man har rätt att begära av honom i hans egenskap av enbart bibliograf eller katalogisatör, något som jag mycket starkt vill poängtera.

Följande nummer i Hunt-katalogen utgöres av svenska böcker: 253, 502, 504, 521, 523, 533, 541, 548, 573, 582, 593, 596, 599, 616, 665, 670, 693, 735, 736, 746; appendix 29, 57, 60. Flertalet av dessa kan rubriceras som linnéana. Av dessa linnéana ha nr 616 (en upplaga av J. R. Forsters engelska översättning av Kalms Amerika-resa; se f. ö. även *Huntia*, 1964, s. 204–9) samt ej mindre än nio av Linné författade arbeten ägnats utförliga beskrivningar:

- 502 *Flora Lapponica*, Amsterdam 1737.
- 504 *Hortus Cliffortianus*, Amsterdam 1737 [1738]. 2 ex., varav ett oskuret.
- 523 *Flora Suecica*, Stockholm 1745.
- 533 *Hortus Upsaliensis*, Amsterdam 1748.
- 541 *Philosophia botanica*, Stockholm 1751.
- 548 *Species plantarum*, Stockholm 1753.
- 582 *Genera plantarum*, ed. 6, Stockholm 1764. Häftat och oskuret ex.
- 593 *Systema naturae*, ed. 12, Stockholm 1766–8.
- 596 *Mantissa plantarum*, Stockholm 1767. 2 ex., varav ett häftat och oskuret.

Jag tror icke att det är någon överdrift att beteckna dessa nio katalogbeskrivningar som pionjärer inom den moderna Linné-bibliografien. Även om de icke utan vidare kunna förutsättas ha föregåtts av fullständig analys (jfr ovan), så ha de icke desto mindre ett betydande värde såsom metodiska vägröjare. Man skulle ha unnat en entusiast som Johan Markus Hulth glädjen att se dessa beskrivningar — föga kunde han väl ana vilken explosionsartad utveckling den bibliografiska vetenskapen stod inför, när han för över ett halvsekel sedan utarbetade sin förträffliga *Bibliographia Linnaeana*. Nu bör man hålla i minnet att bibliografien förvisso och i allra högsta grad har ett eget transmissionsproblem att kämpa med, och att den deskriptiva bibliografi eller katalog väl icke existerar som icke har en viss procent texttransmissionella fel. Hunt-katalogen är givetvis icke något undantag härvidlag. Jag har sålunda ganska svårt att tro att båda Hunt-exemplaren av *Hortus Cliffortianus* verkligen ha titelns »COLUIT» i *kursiva* versaler, och att titelsidans graverade vinjett verkligen är osignerad i båda exemplaren; f. ö. anser jag nog att varje fullständig titelsidetranskription alltid bör åtföljas av en hänvisning till av författaren eventuellt kända facsimile-reproduktioner av ifrågavarande titelsida — varmed jag dock icke vill påstå att dylika facsimilen alltid äro garanterat tillförlitliga (detta är som bekant ingalunda fallet; se vidare min kommande anmälan av *Huntia* 1964 och 1965).

Stevenson har icke kunnat motstå frestelsen att i kommentaren till nr 593 infoga en kollationering för originaleditionen 1735 av *Systema naturae*, av vilken visserligen intet exemplar fanns (finnes?) i Hunt-samlingen, men av vilken han haft tillfälle att undersöka ett praxtexemplar i Harvard Museum of Comparative Zoology. Det kan här vara på sin plats att en gång för alla slå fast det väsent-

1737 [1738]

Eighteenth Century

Hunt 504

1737 [1738]

504 LINNAEUS, Carl (1707-1778), Swedish naturalist.

[EHRET, Georg Dionysius (1708-1770), German botanical painter.]

Hortus Cliffortianus. Amsterdam 1737 [1738]. *Mediaan* F°. 2 copies.

HORTUS | CLIFFORTIANUS | Plantas exhibens | QUAS | In Hortis tam
VIVIS quam SICCIS, | HARTECAMPI in Hollandia, | COLUIT | VIR NO-
BILISSIMUS & GENEROSISSIMUS | GEORGIUS CLIFFORD | JURIS
UTRIUSQUE DOCTOR, | Reductis Varietatibus ad Species, | Speciebus
ad Genera, | Generibus ad Classes, | Adjectis Locis Plantarum natalibus | Differen-
tiisque Specierum. | Cum TABULIS ÆNEIS. | AUCTORE | CAROLO
LINNÆO, | *Med. Doct. & Ac. Imp. N. C. Soc.* | [engraving within scroll
frame: winged figures and view of garden, with motto 'TANTUS AMOR
FLORUM.'; unsigned, 2.1 x 5.4"] | ——— | AMSTELÆDAMI. 1737.

COLLATION: F°: $\pi^2(\pi_1+1) * \cdot 7^{*2}(7^{*1}+9^{*2})$ 8^{*2} A-3M² 4G-6L²(-6L₂) 6M-6P² (\$2
signed except 2*2 8*2 3M₂ 4N₂ 6P₂, but 9*2 as '*****2'); [i-xxxii] i-x 1-231
[1] 301-501 [17]. π_1 : halftitle: 'HORTUS | CLIFFORTIANUS.', v□. π_1+1^v :
'VERKLAARING | VAN DE | TYTELPRENT.', r□. π_2 : title, v□. *₁:
dedication to George Clifford, dated (2*1^v) 'ex *Musæo Cliffortiano* 1737: Jul. 30.'
2*2: preface 'LECTORI BOTANICO.', signed 'C. LINNÆUS. | Dabam 1737.
Jul. 30. | ex *Musæo Cliffortiano* | Hartecampi.' 3*₁: catalogue, 'BIBLIOTHECA |
BOTANICA | CLIFFORTIANA.', arranged by classes. 9*₁: 'GENERA FOLI-
ORUM.', accompanying pls. 1-2. 7*₂: 'METHODUS PLANTARUM IN HOR-
TO CLIFFORTIANO.', conspectus arranged by 25 classes. A₁: text, headed be-
low two rules 'HORTUS | CLIFFORTIANUS.', arranged by the classes. 3M₂^v□.
6H₁^v: appendix. 6L₁^v: addenda & emendanda. 6M₁: index. 6P₂^v: 'RATIO. |
Nominum genericorum receptorum.' & emendanda. RTs vary with classes.

Copy 2: $\pi^2(\pi_1+1) * \cdot 9^{*2} \dots$ (with same points but 6M₁ as 'Mmmmm' instead of
'Mmmmmm', set in a different position).

PLATES: Frontispiece, engraved, showing natives presenting exotic plants to 'de
moeder de AARDE', with 'HORTUS | CLIFFORTIANUS' within a looped snake
on a pedestal for a bust (of Aesculapius or Janus?), the whole signed 'J. Wandelaar
inv. et fecit 1738.', 13.7 x 8.8", op. π_1+1^v .

'TAB.' I-XXXVI, engravings, two showing leaf-forms and thirty-four flowering
plants; with polynomials, references to the text, and artists' names printed below;

[171]

liga och egentligen ganska självklara faktum att denna edition *icke* är en folio i detta ords vetenskapligt bibliografiska betydelse, utan en »bredsida» (förkortat »brs.», »b.s.», »1:0» eller »1°»), och detta gäller f. ö. även, så vitt jag har kunnat finna, om 1907 års facsimile. Stevenson framhåller saken både i Hunt-katalogen och i sin utomordentliga lilla orientering *Observations on paper as evidence* (1961, s. 8-9), men fatalt nog har han ändå råkat beskriva editionen som en »F°» överst på s. 314 i Hunt-katalogen (något som han tydligen glömde att ändra i korrekturet sedan han personligen sett Harvard-exemplaret). Han poängterar även med rätta att »only occasionally does one come upon a book in broadsheets that is not furnished with plates» och att »such a broadsheet pamphlet without plates is a rare bibliographical experience».

Överhuvudtaget giva Hunt-katalogens linnéana-beskrivningar ett starkt intryck av hur många intressanta upptäckter som vänta på att göras inom Linné-bibliografien. Linnés bibliografi utgör faktiskt ur analytisk synvinkel i stort sett ännu en väldig terra incognita, och allt tyder på att de mest fascinerande och betydelsefulla ting komma att bringas i dagen när de bibliografiska arkeologerna, rustade till tänderna med de resurser som dagens bibliografiska vetenskap kan erbjuda dem, äntligen på allvar sätta spadarna i jorden för att se efter vad som kan dölja sig under ytan.

Sir Walter Greg behövde mer än 60 år för att fullborda sitt magnum opus, den stora bibliografien över det engelska dramat fram till 1660, ett verk som »by common consent ... is recognized as the finest descriptive bibliography of all time» (Stevenson, s. cxliv). Dessa sex decennier sammanföll med en period av intensiv utveckling inom den vetenskapliga bibliografien. Den som en gång kommer att känna sig utvald att utarbeta den stora analytiska och deskriptiva bibliografien över Carl von Linnés samlade tryckta produktion (en dylik bibliografi ingår icke i det i *Huntia* 1964 skildrade *Bibliographia Huntiana*-projektet) måste, liksom Sir Walter, redan i ungdomen fixera sitt mål och utan dröjsmål börja rusta sig för sin gigantiska uppgift. Han får icke avskräckas av de rigorösa och för ett ytligt betraktelsesätt orimliga krav som den moderna bibliografien ställer på sina utövare, utan oförtröttligt och systematiskt bygga upp sin metodiska skolning och sin kännedom om 1700-talets historiska bibliografi. Som så många av bibliografiens store kommer han snabbt att nå insikt om sanningen i några ord av den amerikanske presidenten Benjamin Harrison: »He that would accomplish anything in his short life must apply himself to the work with such concentration of his forces that, to idle spectators who live only to amuse themselves looks like insanity.» Här i Sverige är det ej längre brukligt att som i England och samväldet kröna nationellt betonade livsverk av den art det här är fråga om med adelskap, även om man faktiskt mycket väl kan tänka sig möjligheten av att en nutida svensk vetenskapsman skulle kunna fröjda sig åt en dylik utmärkelse i precis samma grad som en gång Carl von Linné och Sven Hedin, men den store Linné-bibliografen kan icke desto mindre vara fullt förvissad

om att hans namn kommer att gå till lärdomshistorien som ett av de mest välklingande.

För att kunna utarbета den stora Linné-bibliografien kräves emellertid ej blott kunnande, uthållighet samt fysisk och psykisk styrka utan även oinskränkt tillgång till en fullständig samling av existerande Linné-upplagor, *framför allt en samling överflödande rik på dupletter* (eller vad som uppgives vara dylika — man erinre sig Falconer Madans berömda ord: »There is no such thing as a duplicate»). Om det skulle slumpa sig så lyckligt (vilket i dessa vargatider skulle få anses som en oförtjänt och oförutsedd nåd från ovan) att det någonstans i världen verkligen redan funnes en dylik samling i privat ägo, helst en samling som utgjorde frukten av icke blott ett utan två eller flera livs hängivna samlarmödor, så måste det från Linné-bibliografisk synpunkt, den enda synpunkt som kan anses ha någon större relevans när det gäller beslutandet om en dylik hypotetisk samlings framtida öde, te sig synnerligen angeläget att denna samling icke splittras (framför allt ej genom utgallring av dupletter), utan att sådana åtgärder för dess framtida permanens och enhet vidtagas att den till hundra procent kan komma den Linné-bibliografiska forskningen till nytta och att ingen som helst risk för dess skingrande rimligen kan tänkas föreligga eller uppkomma. Det gynnsammaste skulle i så fall vara att den sammanfördes med någon redan tidigare i offentlig ägo befintlig Linné-samling av liknande dimensioner, och att den för den sålunda uppkomna dubbelsamlingens bevarande ansvariga institutionen i hög grad bemödade sig om att förebygga ytterligare förslitning och förstörelse av samlingen och vidtog effektiva åtgärder för att förhindra t. ex. dels uppskärrning, skärning och bindning av ännu ouppskurna, oskurna och häftade (eller i trasiga band befintliga) exemplar, dels alla former av fotografisk eller annan reproducering av i samlingen ingående material ombesörjda av andra än specialutbildade och betrodda kännare och älskare av sällsynta böcker. Eventuella servicekrav från en bredare allmänhet skulle här i största möjliga utsträckning lämnas utan avseende (en delikat politik som givetvis icke bör lämnas åt den stackars utsatte bibliotekschefen utan fixeras redan i försäljnings- eller donationsvillkoren), och endast dokumenterat kvalificerade och boketiskt skolade forskare skulle beredas tillgång till samlingen. Liksom en sådan samling, vilken skulle bilda världens naturliga Linné-bibliografiska centrum — vare sig detta centrum skulle förläggas till Uppsala, Stockholm, London eller (vilket måhända skulle vara det bästa) Pittsburgh — skulle utgöra en oemotståndlig utmaning för den till den stora uppgiften födde och kallade, så borde blotta möjligheten att skapa en sådan utmaning i sin tur vara en utmaning, oemotståndlig som ödet, för den som vore lycklig nog att under sitt korta jordeliv ha format och byggt ut en dylik Linné-samling.

*Summary*ALLAN STEVENSON'S CATALOGUE OF
EIGHTEENTH CENTURY BOOKS IN THE
HUNT BOTANICAL LIBRARY. A REVIEW

By

ROLF DU RIETZ

An attempt is first made to explain to Scandinavian readers the word "bibliography" in its scientific sense, also to define the word "catalogue" and to establish its relations to "bibliography". The problem is pointed out as to the differences between and the relative value of a catalogue description (based on the examination of only one or some very few copies of a book) and a bibliographical description (based on full bibliographical analysis). Then follow some appreciating comments on Dr. Stevenson's introductory essay to the second volume of the Hunt catalogue, also on the catalogue section of that volume. Comment is made on the excellence of the work, both the work of Dr. Stevenson and that of the printer. A new method for marking printing in red etc. in quasi-facsimile transcriptions of title-pages is suggested by the reviewer. A few addenda and corrigenda to the catalogue are furnished. The importance and significance of Dr. Stevenson's descriptions of some Linnaean books in the Hunt collection are stressed, also the desirability for an analytical and descriptive bibliography of the *opera omnia* of Linnaeus.

YNGVE LÖWEGREN

KRING EN LINNÉBYST I LUND

I universitetets zoologiska museum i Lund finns ett exemplar av Jonas Forsslunds byst av Carl von Linné. I den uppräknig av platser, där dylika avgjutningar finns uppställda, nämner Tullberg¹ icke detta exemplar, som dock har ett visst intresse på grund av händelser i samband med dess anskaffande och uppsättande.

I sitt arbete *Minne af von Linné Fader och Son* redogör förste livmedicus Sven Hedin för bystens tillkomsthistoria samt avtrycker det upprop, daterat den 2 september 1806, i vilket han pläderar för att man bör uppställa en byst av Linné i Växjö vid »det Lärohus der Hans hog riktades till det dråpliga företagande, som gjort alla Nationers beundran».² Eftersom förslaget att fira hundraårsminnet av Linnés födelse ganska sent blev påtänkt, var det svårt att få någon konstnär, som var villig att göra en byst färdig i tid och dessutom till skälig kostnad. Hedin vände sig till professorn vid Konstakademien Jonas Forsslund, som genast ställde sig till förfogande och, som Hedin skriver, dessutom var villig att göra det på billiga villkor, ty »utan att fastställa någon annan summa för sin kostnad och möda än den, som möjligen kunde inflyta igenom sammanskott, och som billigt borde användas, åtog han sig genast modellerandet af von Linnés Buste, samt att draga omsorg om dess gjutning och bränning i biscuit.»³

Professor Jonas Forsslund (1754–1808) var född i Fors socken i Jämtland och hade genom hertig Karls (sedermera Karl XIII) förmedling blivit antagen som elev vid Konstakademien. Han utbildade sig med tiden till en habil porträttör och var som sådan några gånger anlitad av den kungliga familjen, bland annat målade han ett par porträtt av Gustav IV Adolf. Forsslund hade även framträtt som skulptör framför allt med ett antal porträttreliefer, men på detta område anses han mindre framstående, vilket framgår kanske icke minst av Linnébysten. Uppfattningen om dennas porträttlikhet med originalet har skiftat. Hedin ansåg bysten — som anmärkningsvärt nog är den första av svensk konstnär skulpterade avbildningen av Linné — vara ganska lik förebil-

¹ Tycho Tullberg, *Linnéporträtt*, 1907, s. 165.

² Sven Hedin, *Minne af von Linné Fader och Son*, 2, 1808, s. 44.

³ ib. s. 51.

den. Denna åsikt delades emellertid icke av en annan Linnélärjunge, C. P. Thunberg, som i ett brev uttalade som sin mening, att den är »misslyckad och liknar icke», en åsikt som även företrädes av Tullberg.¹

Likväl har, som framgår av Tullbergs undersökning och redogörelse för samtliga förekommande Linnéporträtt, ett flertal repliker framställts av den Forsslundska bysten och Tuillberg uppräknar en del institutioner, hos vilka dylika finns förvarade samt redogör för några av dessa bysters historia. Märkligt nog nämner han ingenting om det exemplar, som kom till Lund. Likväl är en del intressanta händelser förknippade med just detta exemplar.

Hedin omtalar i sin bok, hur han genom sina förbindelser med hovet fått Gustav IV Adolf intresserad för sitt projekt att på sekeldagen av Linnés födelse uppresa en byst av denne. Konungen visade sitt intresse genom att avlåta en skrivelse till ett flertal myndigheter såsom Vetenskapsakademien, Collegium medicum och Cancellers Gillet rörande detta ärende. I det kungliga brevet framställles en begäran, att dessa institutioner skulle inköpa och uppställa Linnébysten, varigenom som Hedin skriver »Hans Kongl. Maj:t icke mindre åsyftade den store Naturforskarens Äreminne, än den Artistens uppmuntran, som så oegennyttigt åtagit sig Bustens modellering».

Det var enligt Hedin denna kungliga skrivelse, som påverkade akademiska konsistoriet i Uppsala att låta firandet av Linnés sekularfest förenas med en offentlig invigning av den 1787 grundlagda men på grund av mellankommande händelser först 1804-05 färdigställda nya botaniska institutionen. På ritningen till denna byggnad hade markerats plats för uppställandet av en Linnéstaty, men när nu invigningen skulle ske, fanns ingen sådan tillgänglig. Det fanns därför alla skäl att följa den kungliga befallningen att inköpa ett exemplar av Forsslunds byst och låta denna under sekularfesten inta den för en Linnéstad designerade platsen i botaniska museet, där långt senare J. N. Byströms marmorstaty uppställdes.

På hundraårsdagen av Linnés födelse blev såväl institutionsbyggnaden som de däri uppställda naturhistoriska samlingarna överlämnade till akademien vid en högtidlighet, vid vilken Thunberg höll festtalet. Vid tillfället ifråga lät man också utdela en gravyr av bysten, om vilken Hedin skriver, »att den Artist, som haft sig uppdragit att copiera Linneiska Busten, på intet sätt iakttagit likheten, utan endast trodt sig böra derom gifva ett begrepp i det hela jämte inscriptionen.» Tullberg, som icke känner kopparstickarens namn, meddelar att sticket framställdes på Smålands nations bekostnad, ty på de exemplar, som utdelades vid invigningshögtidligheten står under texten »Sumtu Nation. Smol. Upsal.»² Samma bild men med uteslutande av de citerade orden finns i Hedins bok.

Sekularfesten i Växjö blev icke mindre ståtlig. Den ägde rum dagen efter

¹ Tullberg, s. 78.

² ib. s. 165.

dess firande i Uppsala. Avtäckandet av bysten skedde »under musik med pukor och trompeter, samt de på Kyrkogården placerade canoners lossande».¹ Hedin höll högtidstalet och bjöd tackelset falla.

Först ett år efter det att akademien i Uppsala fått det kungliga brevet och man där hunnit fira sekularfesten och inviga den nya botaniska institutionen, fick Lunds akademi från kansler en avskrift av det kungliga brevet.² I detta stod bland annat, att eftersom »anstalt redan är vorden gjord, at vid Upsala Academie, der von Linné var Lärare, hans Buste upställa (hafva Vi) velat gifva Eder tillkänna, det Vi med nöje anse, at Academierna i Lund och Åbo inköpa och hos sig förvara hvar sitt exemplar af ofvannämnde nu utaf Professor Forslund förfärdigade Bröstdbild».

Den kungliga skrivelsen följdes av ett kanslersbrev,³ i vilket priset på bysten uppgives. »Kongl. Maj:ts Nådiga vilja är, at Dess Academie uti Lund inköper och hos sig förvarar ett Exemplar af framlidne Archiatern och Riddaren von Linnés af Professor Forslund här i Stockholm förfärdigade Bröstdbild; och som professor Forslund hos mig uppgifvit beloppet af den summa som för detta arbete bör betalas till Två hundra Riksdaler Banco, får jag begära det behagade Herr Rector och Consistorium Academicum föranstalta, at nämnde medel varda af Academiens Cassa anordnade och till Cancellers Sekreteraren G. H. Thomée öfversända, för det af honom till Professor Forslund öfverlämnas mot behörigt qvitto, som sedermera skall af honom till Herr Rector och Consistorium Academicum öfversändas, skolandes sedermera nämnde Bröstdbild med första säkra lägenhet blifva till Lund öfverskickad.»

I akademiska konsistoriets protokoll för den 7 maj 1808 står att »Denna Höga skrifvelse, såväl som ofvannämnda bifogade Afskrift blefve, efter upläsandet påtecknade, och beslöts att, sedan Academie Kontoret af detta Höga bref erhållit del, berörde 200 Rdlr Banco, af Acad:s kassa behörigen skulle utassig-
neras.»⁴

I Lund var intresset för förvärvet högst obetydligt, och det var utan entusiasm de akademiska fäderna följde den kungliga befallningen. Dels hade Uppsala och Växjö fått sola sig i sekularfestens glans, dels var priset på bysten i förhållande till de pengamedel akademien hade tillgängliga mycket högt. Disproportionen framgår ännu bättre, om man jämför kostnaden med det belopp naturaliekammaren, där bysten skulle förvaras, hade att röra sig med. Dennas hela årsanslag belöpte sig till endast 33 rdlr 16 sk. banco.

Det kom emellertid att dröja ett par år, innan den så dyrt betalda bysten anlände till Lund, ty händelser i samband med Finska kriget vanskliggjorde transporten. Ännu i juni 1809 beslöt man i konsistorium »att för sjöns osäkerhet

¹ Hedin, s. 58.

² Lunds Universitetsbibliotek (LUB), Kungl. brev 10.2.1807.

³ LUB, Kanslersbrev 12.4.1808.

⁴ LUB, Cons. pr. 7.5.1808, § 4, s. 64.

mellan Stockholm och Malmö tills vidare uppskjuta med afhämtningen af *Commercium Litterarium* och *Archiater von Linnés buste*, som emedlertid bör i Stockholm qwarblifwa».¹

I slutet av år 1810 ansågs det riskfritt att låta transportera bysten sjövägen till Malmö, varifrån den fördes till Lund, där den tillsvidare utan ceremonier ställdes upp i naturaliekammaren. Denna var belägen i andra våningen i den på Lundagård befintliga s. k. konsistoriebyggnaden, mera känd under det signifikativa namnet Kuggis. Denna var en tvåvåningsbyggnad, som tillkommit under åren 1800–02 och som ursprungligen var tänkt att bilda en av de båda flyglar, som skulle omgiva akademihuset. Vid tiden för bystens ankomst upptog naturaliekammaren endast två rum. Trots att konsistoriebyggnaden ännu icke var tio år gammal, var den redan i starkt behov av reparation, bland annat läckte husets koppartak högst betydligt, varvid naturaliekammaren utsattes för besvärande takdropp. På prefektens, professor Anders Jahan Retzius, begäran, var därför en av de första åtgärderna att av grönt taft förfärdiga en kappa, som skulle skydda bysten mot vattenskador och damm.

Eftersom bysten var anskaffad på kunglig befallning, ansåg man i konsistorium det som sin skyldighet att högtidligen avtäckta den och att professor Retzius borde hålla minnetalet. Retzius hade efterträtt Linnélärjungen Erik Gustaf Lidbeck som professor i naturalhistoria, vilket ämne vid denna tid omfattade samtliga biologiska discipliner. Till professuren hade dessutom tillagts ämnet *oekonomi*. Under sin långa tjänstetid som t. f. professor bragte Retzius i ordning de under Lidbecks tid ganska försummade naturhistoriska samlingarna. Själv hade Retzius skaffat sig en betydande privatsamling av naturalier och arkeologiska föremål. Dessa hade han länge haft för avsikt att överlämna till universitetet, och redan 1805 hade han skänkt sin samling av arkeologiska fynd och antikviteter till *Museum historicum*.

Linnébystens högtidliga avtäckande skedde den 11 juni 1811. Retzius höll härvid ett tal, där han bland annat sade: »Vi upsätte Hans Bild i et rum där Han sjelf, om Han lefvande fått besöka oss, skulle med så mycket större, jag säger med flit, vördnadsfull glädje ingått, som detta rum kan med skäl sägas vara grundat af en utaf vårt Lärösätes store Män, och von Linné's til döden högtvördade och älskade Lärare och välgörare, Kongl. Archiatern och Historiarum Professorn Doctor Kilian Stobaeus den äldre.»² Han avslutade talet med följande ord: »Vare Hans bild en ständig och verksam påminnelse för den härstädes Studerande Ungdomen, huru måttelighet i lefnadssätt, renhet och dygd i hjertat, flit och ihärdighet i företagande, jämte et fast förtroende för det Väsande som så nådigt leder våra steg, förer oss til målet.»

Sedan han sålunda avtäckat bysten slutade han akten med att överlämna sina

¹ LUB, Cons. pr. 10.6.1809, § 14, s. 85.

² Anders Jahan Retzius, Tal hållit på Kongl. Carolinska Academiens naturalkammare d. 11 Junii 1811, då ... Carl von Linnés bröstbild därstädes upsattes, Lund 1811.

samlingar av naturalier till universitetet. Härom läses i konsistoriets protokoll från det sammanträde, som hölls samma dag som bysten avtäcktes:

»Akademiens herr rektor anmälde, huruledes herr professor Retzius i dag förmiddag efter det å akademien naturalkammare av honom hållne tal, då framlidne arkiatern och riddaren av Kungl. Nordstjärneorden von Linnés bröstbild i bronserad gips där uppsattes och avtäcktes, överlämnat sin talrika samling av naturalier till akademien, varvid ej mindre akademien herr rektor än consistorii academici då närvarande ledamöter betygat sin tillfredsställelse över detta herr professors ädla bemödande, att hedra minnet av den största lärde, som Norden ägt och vilken till en betydlig del vid detta lärosäte grundlagt sina kunskaper; ävensom de förklarat sina tänkesätt av den fullkomligaste tacksamhet och högaktning för berörda gåva, ofelbart den största som akademien sedan sin stiftelse erhållit och frukten av ett halvt sekels möda och verksamhet; vilket allt skulle hans excellens Illustrissimus Cancellarius aller ödmjukaste tillkännagivas» etc.¹

Enligt »Catalogus Rerum naturalium, quibus Academiam Carolinam donavit Anders Jahan Retzius»² utgjordes donationen av omkring 120 kranier och horn, delvis subfossila, 20 skelett eller delar därav, 25 uppstoppade eller i sprit förvarade däggdjur, amfibier och fiskar samt ett stort antal evertebrater. Hela samlingen omfattade c:a 1 700 nummer. Många av de exotiska djuren hade han ått s om gåva av Thunberg.

Som ett synligt bevis på uppskattningen av Retzii donation föreslog man uppsättandet av en minnestavla av polerad sten med förgyllda bokstäver. Ytterligare en minnestavla målad på väv gjordes med anledning av donationen. Båda finns ännu på Zoologiska institutionen.

För utgifter i samband med uppsättandet av Linnés byst erhöll Retzius 18 rdlr 32 sk. banco.³

Det framgår ingenstädes var Linnébysten fick sin plats, men allt talar för — icke minst det att den skulle utgöra en förebild — att den placerades i det s. k. auditorium, där föreläsningarna hölls och de uppstoppade fåglarna och däggdjuren stod uppställda. När strax därefter i samband med övertagandet av den Retziuska donationen naturaliekammaren genomgick stor utvidgning och genomgripande förändringar, fick detta till följd, att bysten under några år ställdes undan.⁴ I ett ämbetsmemorial som dåvarande museiintendent Sven Nilsson 1819 ingav till consistorium academicum,⁵ heter det: »Till Linnés buste, som stod borta i en vrå, är gjordt en vacker niche, hvori den blifvit uppsatt.» Här fick bysten stå i halvtannat decennium. Genom Sven Nilssons verksamhet växte samlingarna enormt och då det 1835 blev fråga om att förnya skåpen och utöka

¹ LUB, Cons. pr. 11.6.1811, § 2, s. 279.

² LUB, Räntek. o. kont., Ser. E. VI, b, nr 13.

³ LUB, Cons. pr. 12.8.1811, § 7, s. 57.

⁴ Yngve Löwegren, Kuggis. Ett stycke universitetshistoria, 1963, s. 55.

⁵ LUB, Cons. pr. 8.12.1819.

Jonas Forsslunds Linnébyst i Lunds zoologiska museum.

deras antal, föreslog C. J. Sundevall, som samma år blivit intendent vid museet, i en hemställan till konsistoriet, att »Linnés buste bör flyttas till biblioteket eller botaniska auditorium för att vinna större utrymme».¹ Konsistorium beaktade detta och beslöt att låta flytta bysten till biblioteket. Var den placerades där, har icke gått att utröna. Universitetsbiblioteket var vid denna tid inrymt i Lundagårdshuset.

Under 1800-talets första årtionden hade universitetets behov av nya institutionslokaler blivit alltmera trängande. Från att ha varit helt självförsörjande måste nu universitetet för detta ändamål begära anslag av riksdagen. 1840–41 års riksdag gav också anslag till en nybyggnad, som skulle tillgodose akademiens zoologiska, kemiska och fysiska institutioner med lokaler. Den nya byggnaden, den nuvarande biskopsgården, förlades på Helgonabacken men fungerade endast till 1849 som zoologiskt museum, ty när samlingarna väl kommit dit från

¹ LUB, Cons. pr. 23.5.1835, § 31, s. 405.

Kuggis, visade det sig, att de utrymmen som var avsedda för de zoologiska samlingarna var otillräckliga. Sven Nilsson ingick också omedelbart med begäran att få ökat utrymme. Sådant behövdes än mer, när baron A. G. Gyllenkrook på Björnstorp skänkte sina stora samlingar med krav, att dessa skulle stå uppställda såsom en enhet. Samtidigt med donationen överlämnade han en byst av sig själv.

Det är troligen med anledning av uppställandet av den senare, som Sven Nilsson uttalar en önskan att få tillbaka Linnébysten, ty när naturaliesamlingarna 1849 flyttas till nya och större lokaler vid Krafts torg, finns där i det s. k. däggdjursrummet »1 byst i bronserad gips och fotställning af träd af Carl von Linné». Den kan svårigen ha fått en särskilt framträdande plats, ty enligt 1852 års inventeringsprotokoll fanns i det icke särskilt stora rummet redan upphängda två stora minnestavlor, en över museets grundare Kilian Stobaeus och en annan över Anders Jahan Retzius. Dessutom fanns i rummet åtta vitmålade skåp innehållande 230 uppstoppade däggdjur samt uppställda på golvet 31 större däggdjur. På en stor hylla stod ytterligare 48 uppstoppade rovdjur och sälar.

De zoologiska samlingarna, som till att börja med varit inrymda i tio rum i husets andra våning samt på vinden, kunde redan 1886 taga hela huset i besittning. Nu placerades bysten i ett av rummen med monterade fåglar, där den helt sonika ställdes i en fönsterkarm. Men när i samband med Linnéminnets firande 1907 ett flertal utländska vetenskapsmän anmält, att de på vägen till Uppsala önskade stanna till i Lund för att bese en del universitetsinstitutioner, togs Linnébysten fram och placerades för en tid i föreläsningssalen.

Vid sidan av eller placerad under bysten har alltid hängt eller stått en på trä målad tavla, som upptar Linnés namn, födelse- och dödsdatum samt vapenskölden. När tavlan målats framgår icke av handlingarna, men på dess baksida står skrivet med blyerts »Uppsatt 11 juni 1811». Ingenting motsäger att så också skett. Både träets bearbetning och målningssättet tyder på, att den är från den tiden. Det anmärkningsvärda är, att dess befintlighet icke kan spåras i någon av de inventeringslistor, som finns upprättade och som annars är mycket detaljerade. Färgen på tavlan är grå, texten svart och vapnet i samma färger som Linnés vapensköld. Namnplattan är i sin tur limmad vid en svartmålad platta, som försetts med två förgyllda runda skivor upptill och sex likaledes förgyllda triangulära droppbildningar nedtill. Storleken på tavlan är 37 × 67 cm.

Zoologiska institutionen och dess museum lämnade 1919 lokalerna vid Krafts torg, där samlingarna då varit inrymda i jämt sjuttio år. Än en gång förlades museet på Helgonabacken något hundratal meter från dess tidigare belägenhet. Linnébysten blev till att börja med placerad i entrén till museet. I mitten av 1940-talet fick den en mera framträdande plats i stora föreläsningssalen, där den liksom en gång tidigare utgjorde blickfång för studenterna. Vid salens reparation 1960 avlägsnades den emellertid.

År 1963 gjordes i museientrén en historisk utställning av samlingar från 1700-talet och tidigt 1800-tal. Där visas bland annat de bevarade resterna av de Stobaeanska och Retziuska donationerna. Här har nu Linnébysten uppställts och därmed åter förenats med de samlingar, bland vilka den tidigare stått.

Summary

A LINNAEUS BUST IN LUND

By

YNGVE LÖWEGREN

On the centenary of Linnaeus's birth, King Gustav Adolf IV sent out a letter to every university in the land exhorting them to obtain a replica of the Linné bust executed by J. Forsslund, in commemoration of the jubileum. Even Lund University complied with this request in time, and on the 11th of June 1811 the bust was unveiled in the building where the natural history collection is kept. There upon the distinguished physiologist A. J. Retzius held a formal speech in honour of the occasion. After this he presented his own private natural history collection to the university. The author continues his essay by describing the bust's changing fortunes before it was finally placed in its present position in the entrance hall to the zoological museum in 1963.

BIBLIOGRAFI

över 1961, 1962 och 1963 års Linnélitteratur med tillägg till förut
utgivna förteckningar

Upprättad av C. O. VON SYDOW

Skrifter av Linné

1. Carl von Linné. I urval [och med inledning s. 5–7] av Björn Julén. Aldus/Bonnier. Stockholm 1962. 165 s.
Anm. av A. Losman (GHT 22 dec. 1962), K. P[ersson] (Borås Tidning 10 nov. 1962), T. Porsne (Gotlands Allehanda 29 mars 1963).
2. Carl von Linné, Om undran inför naturen och andra latinska skrifter. Originaltexter jämte svensk översättning. Inledning [s. 7–10] och urval av Knut Hagberg. Natur och Kultur. Stockholm 1962. 168, (1) s. (Levande litteratur.)
Anm. av B. Ekwall (Dagen 23 maj 1962), A. Fredriksson (GT 24 april 1962), V. Heyman (Arbetsbladet 5 juli 1962), S. Lindroth (DN 13 juni 1962), I. Nordin (Arbetsbladet 8 maj 1963), H. Norling (Arbetet 17 juni 1962), T. Porsne (Gotlands Allehanda 30 april 1962), [H. Sand]ahl (Östg.Corr. 30 maj 1962), E. S[killi]us (Barometern 10 aug. 1962), C. Skottsberg (GHT 7 juni 1962), A. Uddholm (Gefle Dagblad 26 april 1962).
3. Den unge Linnés författarskap. En nyfunnen Linnéskrift utg. av C. O. von Sydow. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 3–19.)
4. Carl Linnaeus, Mantissa plantarum 1767 & 1771. With an introduction by William T. Stearn [s. v–xxv]. 1961 facsimile. Weinheim 1961. xxv, 587, (9) s. (Historie naturalis classica, tomus 7.)
5. Carl von Linné, Blomster-almanach. III. av Kaj Beckman. Fabel. Stockholm 1963, 92, (2) s.
Nytgåva av Calendarium Floræ, eller blomster-almanach ... förswänkat af Alexander Berger, 1757.
Anm. av G. G[eteru]d (Värnamo Tidning 9 juli 1963). Se även nr 54.
6. Carl von Linné, Flower-calender[!]. III. by Kaj Beckman. Fabel. Stockholm 1963. 85, (2) s.
Nytgåva av B. Stillingfleet, The calendar of Flora, Swedish and English, 1761.
7. Carolus Linnaeus, Systema naturae. Editio duodecima, reformata. (Holmiae, 1766–1768.) [T. 1. Pars 1.] Classis III. Amphibia. Facsimile reprint by The Ohio Herpetological Society. Columbus 1963. (6) s., s. 347–393, (2) s.
Förord av Kraig Adler s. 3–4.
8. Beskrifning om hunden av Carl von Linné. Fabel, Stockholm 1962. 71, (1) s.
Nytgåva av Cynographia eller Beskrifning om hunden, 1756. Inledning av Nils Palm-borg, s. 5–12.
Anm. av B. Grandien (SvD 2 jan. 1963), K. Hagberg (SvD 4 jan. 1963), L. H[irschfeldt] (UNT 14 dec. 1962), M. Johnsson (ST 18 dec. 1962), G. Larson (DN 17 nov. 1962), B. Olsson [Västerbottens-Kuriren 6 dec. 1962], S. Rosendahl (Expr. 7 dec. 1962), T. Wassén (GHT 12 dec. 1962).

9. Carl von Linné, Anmärkningar om théé och théé-drickandet. [Ill. av Svenolov Ehrén.] Fabel. Stockholm 1963. 35, (2) s.
Förord av Sigurd Lindman s. 7-12.
Ann. av H. A. H[olm] (DN 12 dec. 1963), H. Norling (Arbetet 27 nov. 1963).
10. Carl von Linné, Anmärkningar om coffé. [Ill. av Svenolov Ehrén.] Fabel. Stockholm 1962. 34, (2) s.
Förord av Arvid Hj. Uggla s. 7-10.
Ann. av T. B[runius] (UNT 16 aug. 1963), Å. Hanæus (Sundsvalls-Posten 9 okt. 1962), Notarien [G. Ljus-terdahl] (VLT 6 nov. 1962), Pepe [P. Persson] (Dala Demokraten 4 dec. 1962).
11. Carl von Linné, Beskrifning om öl. Ill. av Svenolov Ehrén. Piccolo. Stockholm 1961, 42, (1) s.
Förord och bibliografi av Samuel E. Bring s. 7-11. Frånsett ill. oförändrad nyutgåva av Brings uppl. 1923.
Ann. av T. Brunius (UNT 23 dec. 1961), K. Hagberg (SvD 26 mars 1962), M. Johnsson (ST 18 dec. 1962), H. Norling (Arbetet 19 okt. 1961), S. S[imonsson] (Svensk bryggeritidskrift, 1961, s. 324), anon. (GHT 19 okt. 1961).
12. Carl von Linnés Lappländska resa. 1960. (1959-60: 3.)¹
Ann. av O. Elofson (Sundsvalls Tidning 4 juni 1961), N. Forsgren (Piteå-Tidningen 13 okt. 1962). Se även nr 36.
13. Carl Linnæi ... Öländska och Gotländska resa. På riksens höglövlige ständers befallning förrättad år 1741 ... Red. av Carl-Otto von Sydow. Ill. av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand. Stockholm 1962. 387, (2) s., 2 kartbl.
Ann. av N. Berman (Östergötlands Folkblad 16 juni 1962), N.-E. Björsson (RLF-Tidningen, 1962, nr 26-27, s. 6-7), O. Elofson (Sundsvalls Tidning 9 febr. 1963), S. F[orselius] (Norrköpings Tidningar 24 sept. 1962), B. L[undberg] (Östg.Corr. 9 juli 1962), P. Nilsson-Tannér (Östersunds-Posten 16 juni 1962), C. Skottsberg (GHT 7 juni 1962). Se även nr 37.
14. Carl von Linnés Västgötaresa förrättad 1746. Natur och Kultur. Stockholm 1961. 266, (1) s. Ill. (Levande litteratur.)
Ann. av L. Edgren (Örebro-Kuriren 19 febr. 1963), V. Heyman (Arbetsbladet 28 dec. 1961), [P. Nilsson-] T[ann]ér (Östersunds-Posten 13 okt. 1961).
15. Carl Linnæi Skånska resa förrättad år 1749. 1959. (1959-60: 7.)
Ann. av N.-E. Björsson (RLF-Tidningen, 1961, nr 49, s. 3, 24), E. Larsson (Kuriren 15 juli 1963).
16. Carl von Linnés Skånska resa. Förrättad 1749. Red. och med inledning av Knut Hagberg [s. 9-11]. Natur och Kultur. Stockholm 1963. 417 s. Ill. (Levande litteratur.)
Ann. av R. Jirlow (VLT 29 aug. 1963).
17. Peter Artedi, Ichthyologia. With an introduction by A. C. Wheeler [s. vii-xx]. Reprint. Weinheim 1962. xxiii, 554 s. (Historiæ naturalis classica, tomus 15.)
Faksimil av uppl. 1738.
18. Christian Ern. Boecler. Om olika slag av sårsuturer. (De suturis vulnerum in genere.) Akad. avh. ventilerad under Carl von Linnés presidium. Övers. från latinet av Wolfram Kock i samarbete med Bengt Melin. Noter av Wolfram Kock. (Medicinhistorisk årsbok, 1961, 18 s.)
19. Uppsalafebern. 1959. (Valda avhandlingar. Nr 32.) (1959-60: 14.)
Ann. av [C. O.] v. S[ydow] (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 88-89).
20. Om lymfkärnen. 1959. (Valda avhandlingar. Nr 33.) (1959-60: 15.)
Ann. av [C. O.] v. S[ydow] (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 88-89).
21. Om chokladdycken. 1959. (Valda avhandlingar. Nr 34.) (1959-60: 16.)
Ann. av [C. O.] v. S[ydow] (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 88-89).

¹ Årtal och nummer inom parentes hänvisa till föregående förteckningar.

22. Om dragsjukan. 1960. (Valda avhandlingar. Nr 36.) (1959-60: 17.)
Ann. av [C. O.] v. S[ydow] (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 88-89).
23. Inledning till dieten. Fyra föreläsningsskoncept. Utg. av Arvid Hj. Uggla och Telemak Fredbärj. Tr. Ekenäs 1961. iv, 23 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 35.)
Ann. av [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 164-165).
24. Om smultron. (*Fraga vesca*.) Akademisk avhandling under Linnés presidium [S. A. Hedin resp.], Uppsala 1772. Översatt från latinet av Ejnar Haglund. Efterskrift och noter av Telemak Fredbärj. Tr. Ekenäs 1961. 15 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 37.)
Ann. av [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 165).
25. Promotionsprogram. Översatta och kommenterade av Ingrid Odelstierna. Tr. Ekenäs 1961. 50 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 38.)
Ann. av [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 165).
26. Tvåkönad alstring. (*Generatio ambigena*.) Akademisk avhandling under Linnés presidium [C. L. Ramström resp.], Uppsala 1759. Översatt från latinet av Ejnar Haglund. Efterskrift och noter av Telemak Fredbärj. Tr. Ekenäs 1962. 19 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 39.)
Ann. av [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 165).
27. Berusningsmedel. (*Inebriantia*.) Akademisk avhandling under Linnés presidium [Olof Alander resp.], Uppsala 1761. Översatt från latinet av Albert Boerman och Telemak Fredbärj. Tr. Ekenäs 1963. 20 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 40.)
28. Rectorsprogram. Översatta och kommenterade av Ingrid Odelstierna. Tr. Ekenäs 1963. 39 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 41.)
29. Nyttan av rörelse. (*Motus polychrestus*.) Akademisk avhandling under Linnés presidium [Christian Lado resp.], Uppsala 1763. Översatt från latinet av Albert Boerman och Telemak Fredbärj. Tr. Ekenäs 1963. 19 s. (Valda avhandlingar av Carl von Linné i övers. utg. av Svenska Linné-Sällskapet. Nr 42.)

Skrifter om Linné

Kraig Adler, se nr 7.

30. *Ernst Alker*, Randphänomene im Werke Carl von Linnés. Der unbekannte Dichter und Mystiker. (Antaios, 1960-61, s. 218-235.)
31. *Helge Andersson*, Carl von Linné i skånska kyrkor 1749. (Lunds stifts julbok, 1962, s. 111-121.)
32. —, Med Linné på kyrkobesök i Skara stift. (Julhälsning till församlingarna i Skara stift, 1962, s. 129-134.)
33. *Arvet* från Newton och Linné. Vetenskapliga förbindelser mellan Sverige och England i gångna tider. [Utställningskatalog förf. av Carl-Otto von Sydow.] Stockholm 1962. 116 s., 14 pl.-s. (Även utg. (med rättelser och tillägg) som Bidrag till Kungl. Svenska vetenskapsakademiens historia, 2, 1963.)
Ann. av S. Lindroth (DN 11 april 1962), [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 162-163, med ytterligare en rättelse).

34. *Paul Britten Austin*, Linnaeus — king of the flowers. (Förf:s Famous Swedes, Stockholm 1962, s. 34-46.)
Laura Nelson Baker, se nr 87.
35. *L. Bos*, Linnaeus en de plantevirologie. (Summary: Linnaeus and plant virology.) Wageningen 1963. 14 s. (Instituut voor plantenziektenkundig onderzoek, Mededeling no. 321. Särtryck ur Vakblad voor biologen, 1963, s. 113-128.)
Innehåller s. 2-4 avsnittet De Linnacaanse werkwijze en haar consequenties voor de plantevirologie.
Samuel E. Bring, se nr 11.
36. *Teddy Brunijs*, Här drar Linnaeus på resa ... (UNT 1 juli 1961.)
Med anledning av nytugåvor av Linnés reseskildringar.
37. —, Linnés livssyn. (UNT 1 aug. 1962.)
Med anledning av nytugkomna Linnéutgåvor.
38. *Walter Dickson*, Laddade lapidarer. (Hallands Nyheter 5 maj 1961.)
Om Linnés och Strindbergs prosastil.
39. *Robert B. Downs*, Father of systematic biology. Carolus Linnaeus' Systema naturae (System of nature) 1758-1759. (Förf:s Molders of the modern mind. 111 books that shaped Western civilization. New York 1961, s. 119-122.)
40. *Wolfram Dufner*, Carl von Linné. (Förf:s Schwedische Porträts, Stockholm 1963, s. 34-50.)
41. *H. Engel*, Petrus Artedi. (Amstelodamum. Maandblad voor de kennis van Amsterdam. 1961, s. 25-31.)
42. *I. Flygare*, Carl von Linné och linnéan i relation till Collegium medicum och dess efterföljare. (Svenska läkartidningen, 1963, s. 3937-3942.)
43. *Telemak Fredbärj*, Johannes Moræus, Linnæi svärfader. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 103-127. Ill.)
—, se även nr 23, 24 och 26.
44. *Carl Fries*, Linnés väg till Skåne. (Förf:s Den svenska södern, Stockholm 1963, s. 76-116.)
Föredrag hållet vid Svenska Linné-Sällskapets vårsammankomst 1963. Även tryckt i Opuscula medica, 1963, s. 163-178, samt i förkortad form i DN 25 juni 1961 och 12 juli 1962.
45. *Nils Fries*, Linné som inspektör. (Ergo, 1963, nr 4, s. 9.)
46. *Sigurd Fries*, Flora svecica som växtnamnsordbok. Hur Linné samlade folkliga växtnamn. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 34-45.)
47. *Hans Peter Fuchs*, Das genaue Publikationsdatum von Band 5, Teil 1 der von Willdenow besorgten Auflage der „Species plantarum“ von Carl von Linné nebst einiger weiterer, anno 1810 erschienenen Werke. (Taxon, 1962, s. 126-132.)
48. —, Publication dates of Houttuyn's „translation“ of Linnaeus' „Systema naturae“. (Taxon, 1962, s. 41-48.)
49. *Carl-Rudolf Gardberg*, Linneana i Åbo akademis bibliotek. (Möte med böcker, Helsingfors 1963, s. 1-13. Omarb. och utvidgning av 1957: 59.)
50. *Johannes Gillby*, Nemesis divina i Brålanda och Kimito. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 74-76.)

51. *Leonard Gyllenborg*, Katrinebergs Linné-statue. (Vi Katrinebergare. Katrinebergs elevförbunds årsskrift, 1963, s. 24-25.)
Om en tidig version av Kjellbergs Linnéstaty.
52. *Knut Hæger*, Carl Linnæus' hälsoregler. (Förf:s Kapare, kockar och kirurger. Om läkekonsten förr och nu och andra kåserier, Stockholm 1963, s. 148-155.)
53. *Knut Hagberg*, Linnæus och Plinius. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 20-22.)
54. —, Linnæus och Shakespeare. (SvD 5 okt. 1963.)
Anknyter även till nr 5 och 27.
55. —, Linneansk linje. Aldus/Bonnier. Stockholm 1963.
Innehåller bl. a. 1. Linnæus, Swedenborg och barocken (s. 50-54, förut tr. i SvD 18 febr. 1961.). — 2. Linnæus och Ovidius (s. 60-65, förut tr. i SvD 14 nov. 1961.). — 3. Linnæus och Buffon (s. 66-68). — 4. Vivat Linnæus! (s. 69-73, förut tr. i SvD 1 dec. 1956). — 5. Linnæus om sig själv [rec. av Vita Caroli Linnæi. 1957] (s. 74-77, förut tr. i SvD 18 okt. 1958). — 6. Naturalisten Linnæus [rec. av Diæta naturalis 1733, 1958] (s. 78-83, förut tr. i SvD 10 jan. 1959). — 7. I Linnæus' spår (s. 84-91).
Anm. av G. Furuland (Dala Demokraten 20 apr. 1963 och NWT 15 maj 1963), P. Jändel (Smalands Folkblad 10 maj 1963), J. Landquist (AB 6 apr. 1963), A. Losman (GH 1 30 apr. 1963), I. Nordin (Arbetsbladet 8 maj 1963), V. N[yberg] (SvD 20 apr. 1963), [H. Sandjahl (Östg.Corr. 3 dec. 1963).
56. —, Den linneanske kronhjorten. (SvD 14 maj 1961.)
—, se även nr 2 och 16.
57. *John L. Heller*, 'List. loqu.' and 'List. mut.', two puzzling Linnaean abbreviations. (Proceedings of the Linnean Society of London. 1960-61 (tr. 1962), s. 61-64.)
58. *Ingegerd Henschen*, En sänggardin från Linné d. y:s hem. (SLÅ, 1960 (tr. 1961), s. 72-74. Ill.)
59. *Nils Heve*, Carl von Linné som sjömansläkare. (Sjömannen, 1963, s. 386-387.)
60. *Nils von Hofsten*, De goda och de onda dagarna. Linné om ungdomen och ålderdomen. (SLÅ, 1960 (tr. 1961), s. 9-10. Även tr. i UNT 23 maj 1960.)
61. —, A system of „double entries” in the zoological classification of Linnaeus. (Zoologiska bidrag från Uppsala, 1963, s. 603-631.)
62. —, Ett tvåhundraårsminne. [Om uppförandet av huvudbyggnaden på Hammarby.] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 160.)
63. —, Ättling i andra led till Linnékastanjeträdet på Hammarby. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 161-162.)
64. *Jan Johansson*, Stilistiska drag i Linnés Tal om märkvärdigheter uti insecterna. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 22-35. Ill.)
Björn Julén, se nr 1.
Wolfram Kock, se nr 18.
65. *V[era Michajlovna] Korsunskaja*, Karl Linnej. Leningrad 1963. 190, (2) s. Ill.
En Linnébiografi för ungdom.
66. *Alf Liedholm*, Bibliotheca Linnæana [Birger Strandells Linnébibliotek]. (Nordisk boktryckarekonst, 1961, s. 189-195.)

Sigurd Lindman, se nr 9.

67. *Martin Lundqvist*, Hyllning till människovänlighet. (S:t Görans församlingsblad, 1961, nr 1, s. 20-23.)
Om »människovännen» Linné.
68. *Elis Malmeström*, Linnæi väg till vetenskaplig klarhet. 1960. (1959-60: 51.)
Ann. av N. Dahlbeck (GP 14 jan. 1961), B. Forsman (Barometern 13 jan. 1961), K. Hagberg (SvD 26 mars 1962), S. Lindroth (DN 28 jan. 1961), [H. Sandjahl (Östg.Corr. 10 jan. 1961), C. O. von Sydow (Lychnos, 1962 (tr. 1963), s. 487-488), A. Uggla] (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 89-91), B. Walldén (VLT 1 mars 1961), E. Åkerlund (Arbetet 2 juni 1961).
69. —, Linné om katolicismen. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 23-33.)
70. *H. L. de Mink*, The Linnaean herbarium on microfiches. (Taxon, 1961, s. 29.)
71. *Friedhelm Moed*, Carl von Linné und die Konstanz der Arten. (Zeitschrift für Geschichte der Naturwissenschaften, Technik und Medizin, 1960, h. 4, s. 1-3.)
72. *Bertil Nordenstam*, Notes on some Linnaean dissertations. (Botaniska notiser, 1961, s. 276-280.)
73. *Gustaf Näsström*, Glimtar av det linneanska Sverige. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 36-48.)
74. *Ingrid Odelstierna*, Curant exspectando. Linné och stahlianerna. (SLÅ, 1960 (tr. 1961), s. 33-52. Ill.)
—, se även nr 25, 28.
75. *Ernst Olsson*, Karl von Linné. La reço de la floroj. (Förf:s Kredo, floroj kaj dinamito, Malmö 1961, s. 19-61.)
76. *Nils Palmborg*, Linnés svenska hundar. (Hundsport, 1963, nr 12, s. 6-8.)
—, se även nr 8.
77. *Louis Perret*, Linné som läkare. (Hufvudstadsbladet 11 mars 1961.)
78. *Klaus Scholle*, Gesundheitsführung bei Linné. Diss. Bonn 1962. 83 s.
79. *Olof H. Selling*, Arkiatern på Hammarby. Summary: The master of Hammarby. (Fataburen, 1962, s. 23-32.)
80. —, Från Linnés ungdomstid och hans småländska hembygd. Brukspatron Samuel Unéer på Ry och hans krets. (SLÅ, 1960 (tr. 1961), s. 75-144. Ill.)
81. *William Thomas Stearn*, Botanical gardens and botanical literature in the eighteenth century. (Catalogue of botanical books in the collection of Rachel McMasters Miller Hunt, 2: 1. Pittsburgh 1961, s. xli-cxl.)
82. —, The influence of Leyden on botany in the seventeenth and eighteenth centuries. (Early Leyden botany, Leiden 1961 (= Leidse voordrachten, 37), s. 7-42.)
83. —, Carl Linnaeus (1707-78). (Encyclopedia of the biological sciences, 1961, s. 568-570.)
84. —, A new photographic record of the Linnean herbarium. (Taxon, 1961, s. 16-19.)
85. —, The origin of the male and female symbols of biology. (Taxon, 1962, s. 109-113. I förkortad form även i New scientist, 1961, s. 412-413.)
86. —, Three prefaces on Linnaeus and Robert Brown. Weinheim 1962.
Särtrycksupplaga av tidigare publicerade uppsatser. Innehåller bl. a. 1. Notes on Linnaeus's „Genera Plantarum”, 1960 (1959-60: 13). — 2. Introductory notes on Linnaeus's „Mantissa Plantarum”, 1961 (1961-63: 4). — 3. Carl Linnaeus, classifier of living things,

- 1958 (1959-60: 67). — 4. Publications by W. T. Stearn relating to Linnaeus (1 s.). —
5. Corrections and additions (2 s.).
—, se även nr 4.
87. *Adrien Stoutenburg & Laura Nelson Baker*, Beloved botanist. The story of Carl Linnaeus.
New York 1961. 192 s.
En biografi skriven för barn.
88. *Birger Strandell*, Läkaren och medicine professorn Carl von Linné. (SLÅ, 1961 (tr. 1962),
s. 1-21. Ill.)
89. —, En prelinneansk naturaliesamling — en komplettering [till ett meddelande av
Telemak Fredbärj i SLÅ 1952, s. 109]. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 164.)
90. *Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift*, 1959 (tr. 1960). (1959-60: 72.)
Anm. av S. W[alli]n (Rig, 1961, s. 32), N. Dahlbeck (GP 14 jan. 1961).
91. —, årg. 43, 1960. Uppsala 1961. 163 s. Ill.
Anm. av C. Skottsberg (GHT 11 jan. 1962), E. Å[kerlund] (Arbetet 1 mars 1962).
92. —, årg. 44, 1961. Uppsala 1962. (6), 102 s. Ill.
Anm. av C. P. Backman (Dagen 11 febr. 1963), A. Losman (GHT 30 apr. 1963).
93. —, årg. 45, 1962. Tillägnad Arvid Hj. Uggla 13.2.1963. Uppsala 1963. (8), 175 s. Ill.
94. *C. O. von Sydow*, Bibliografi över 1959 och 1960 års Linnélitteratur med tillägg till förut
utgivna förteckningar. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 77-84.)
95. [—], Förteckning över Arvid Ugglas linneanska skriftställarskap. (SLÅ, 1962 (tr. 1963),
s. 147-160.)
96. —, Ett Hammarbybesök 1772 [av A. G. Barchæus]. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 85-86.)
—, se även nr 3, 13, 33.
97. *Arvid Hj. Uggla*, Hos Linné i Uppsala. Trädgården och hemmet. Appelbergs boktryckeri
AB. Uppsala 1961. 46, (3) s., 1 pl.-bl. Även i bokhandeln genom AB Lundaförlaget, Lund.
Anm. av Eff [A. Fredriksson] (GT 3 febr. 1962), M. Fries (Lustgården, 1962, s. 135-137), K. Hagberg
(SvD 26 mars 1962), H. Lindberg (UNT 1 aug. 1962), T. Nevéus (VLT 13 febr. 1962), V. Nyberg (SvD
2 jan. 1962), G. Qvarnström (Hufvudstadsbl. 11 jan. 1962 & Östersunds-Posten 13 jan. 1962), H. Schiller
(SDS 11 jan. 1962), C. Skottsberg (GHT 9 febr. 1962), [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 165).
98. —, Järngrindarna [i Linnéträdgården]. (UNT 7 juni 1961.)
99. —, Ett kirurgiskt kompendium [efter Peter Hamnerins föreläsningar] nedtecknat av
Linné. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 49-66.)
100. —, Till Nemesis divina-kritiken. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 71-73.)
—, se även nr 10, 23.
101. *Urkunder* rörande familjen Linnés ägodelar. 4. Jämte kommentarer och register till 1-4.
Utg. av Sigurd Wallin. (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 55-102.)
102. *Sigurd Wallin*, Porträttmedaljonger i Linné den yngres ägo. (SLÅ, 1961 (tr. 1962), s. 67-
70. Ill.)
—, se även nr 101.
103. *Torsten Wennström*, Pepparkorn, pärlor och den vises sten. Linnés lärjungar sätter spår i
dikten. (GP 12 aug. 1961.)
A. C. Wheeler, se nr 17.
104. *Sten-Bertil Vide*, De provinsiella växtnamnen i Linnés Skånska resa. (SLÅ, 1962 (tr. 1963),
s. 46-54.)

Skrifter av och om Linnés lärjungar

105. *Resenärer i Floras rike*. 1960. (1959-60: 97.)
Ann. av N. Dahlbeck (GP 14 jan. 1961), H. Lindberg (UNT 3 jan. 1961), S. Lindroth (DN 29 mars 1961), E. Åkerlund (Perspektiv, 1961, s. 228). Se även nr 107.
106. *Sten Selander*, Linnélärjungar i främmande länder. 1960. (1959-60: 98.)
Ann. av N. Dahlbeck (GP 14 jan. 1961), H. Lindberg (UNT 3 jan. 1961), C. O. von Sydow (Lychnos, 1960-61, s. 374-375), E. Åkerlund (Perspektiv, 1961, s. 228-229).
107. *Arvid Hj. Uggla*, Linnés lärjungars legendariska resor. (På fritid, 1961, nr 1, s. 14-15.)
 Med anledning av Resenärer i Floras rike. 1960. (1959-60: 97.)
108. *Stig Rydén*, *Johan Alströmer* och *Daniel Solander* — två Linnélärjungar i London 1777-78. (SLÄ, 1960 (tr. 1961), s. 53-71. III.)
109. *Thorkild Hansen*, Det lykkelige Arabien. En dansk ekspedition 1761-67 [*Forsskåls* resa]. Gyldendal. København 1962. 375 s. III.
Ann. av G. Attorps (SvD 6, 13 juni 1963), L. v. H[aartman] (Nya Argus, 1963, s. 213-217), L. Hamberg (Hufvudstadsbladet 3 mars 1963), S. Lindroth (DN 31 jan. 1963), C. Skottsberg (GHT 13 mars 1963), [C. O. von Sydow] (SLÄ, 1962 (tr. 1963), s. 165-166). Anmälningar i dansk press ha ej förtecknats.
110. *Erich Kunze*, Gedenkblatt für Petter *Forsskål*. Mit einem unveröffentlichten Brief [an Sauvages] aus dem Jahre 1763. (Nerthus, nordisch-deutsche Beiträge, 1, 1964, s. 184-190.)
111. *Ragnar Spärck*, Peter *Forsskåls* arabiske rejse og zoologiske samlinger. (Nordenskiöld-Samfundets tidskrift, 1963, s. 110-136.)
112. *Pehr Kalms* brev till friherre Sten Carl Bielke. 1960. (1959-60: 104.)
Ann. av C. O. von Sydow (Lychnos, 1960-61, s. 373-374), A. U[ggla] (SLÄ, 1961 (tr. 1962), s. 91).
113. *Pehr Kalm*, Västgöta och bohuslänska resa, förrättad år 1742. 1960. (1959-60: 102.)
Ann. av J. Edfelt (DN 12 april 1961), H. Lindberg (UNT 3 jan. 1961), K. Pettersson (Eskilstuna-Kuriren 19 april 1961), C. Skottsberg (GHT 17 febr. 1961), A. U[ggla] (SLÄ, 1961 (tr. 1962), s. 91-92).
114. *Adolph B. Benson*, *Pehr Kalm's* journey to North America. (American Swedish historical foundation yearbook, 1961, s. 34-40.)
115. *Heinz Goerke*, Medizinische Nachrichten aus den amerikanischen Reiseberichten des Linneschülers *Pehr Kalm*. (Sudhoffs Archiv, 1963, s. 215-223.)
116. *Martti Kerkkonen*, Peter *Kalm's* North American journey. 1959. (1959-60: 105.)
Ann. av C. O. von Sydow (Lychnos, 1960-61, s. 373-374.)
117. *W. R. Mead*, *Pehr Kalm* in the Chilterns. Helsinki — Helsingfors 1962. 33 s. (Acta geographica, 17: 1.)
118. *Stig Rydén & Arvid Hj. Uggla*, *Pehr Löflings* oration i Medelpado-Jämtländska nationen den 24 maj 1749. (Norlandica. Norrlands nations skriftserie, 5, 1961, s. 98-123.)
119. *Stellan Ahlström*, Svenska Linnélärjungar [*Osbeck* och *Torén*] i Indien och Kina. (Utlands-svenskarna, 1961, nr 7-8, s. 14-16.)
120. *S. P. Dance*, The authorship of the Portland Catalogue (1786). (Journal of the Society for the bibliography of natural history, vol. 4 (1962), s. 30-34.)
 Förf. gör troligt att Portlandkatalogen sammanställts av John Lightfoot och att däri upptagna namn på mollusker, som hittills attribuerats till *Solander*, möjligen även dessa skola attribueras till Lightfoot.
121. *E. W. Groves*, Notes on the botanical specimens collected by Banks and *Solander* on Cook's first voyage, together with an itinerary of landing localities. (Journal of the Society for the bibliography of natural history, vol. 4 (1962), s. 57-62.)
122. *Olof H. Sellöng*, Daniel *Solanders* naturaliekabinett och dess öden. (SLÄ, 1962 (tr. 1963), s. 128-137.)

123. *Karel Růse Schüferna*, En linnéan [*Sparrman*] i Sydafrika. (Nytt och nyttigt, 1961, nr 1, s. 11–15.)
124. *Olof Torén*, En ostindisk resa. Tiden. Stockholm 1961. 162, (2) s. (Tidens svenska klassiker.) *Ann.* av K. Hagberg (SvD 19 febr. 1962), C. Skottsberg (GHT 19 aug. 1961), [C. O. von Sydow] (SLÅ, 1962 (tr. 1963), s. 166).
125. *Stellan Ahlström*, En ostindisk resa för 200 år sedan [*Toréns* resa]. (Vi, 1961, nr 25/26, s. 26–27.)
126. *Telemak Fredbärj*, Carl H. *Wänman* — en misskänd Linnélärjunge. (SLÅ, 1960 (tr. 1961), s. 11–32.)

Tillägg till tidigare års förteckningar

127. Caroli Linnaei Systema naturæ. 1735. 1960. (1959–60: 10.) *Ann.* av A. Uggla (SLÅ, 1959 (tr. 1960), s. 132).
128. Caroli Linnaei Dieta naturalis. 1733. 1958. (1958: 6.) *Ann.* av W. Kock (Social-medicinsk tidskrift, 1959, s. 202–203.)
129. Carl von Linné, Iter Lapponicum eller den laplandske rejse. [Innl. og] overs. af Jørgen-Bent Kistorp. (Antvorskov højskole, Årsskrift, 1959, s. 24–34 [urval].)
130. *Franz Boerner*, Linné, nomenclator botanicus. (Pflanze und Garten, 1960, s. 169–170.)
131. —, Vom Hortus Upsaliensis oder dem ersten Gartenbau-Professor. (Pflanze und Garten, 1960, s. 281–282.)
132. *F. W. Drijver*, Carolus Linnæus. Rede ... uitgesproken op 24 mei 1957 in de raadszaal te Harderwijk. Harderwijk 1957. (11) s. Ill.
133. *William E. Dick*, Carl Linnaeus. (Far and wide, autumn 1957, s. 29–33. Ill.)
134. *John Frödin*, Med Linné på östsvenska strandängar. Uppsala 1958. 59 s. Ill. Resumé: En compagnie de Linné sur les rivages de la Suède sud-est. (Nova acta Regiæ Societatis scientiarum Upsaliensis, Ser. 4, Vol. 17, N:o 6.)
Bl. a. om »saltväxtbegreppet och Linnés insats».
135. *Hans Peter Fuchs*, Zur Nomenklatur der beiden von Linnaeus unterschiedenen Rauvolfia-Arten. (Taxon, 1960, s. 37–46.)
136. *H. Goerke*, Linné als Arzt. (Berliner Medizin, 1960, s. 225–229.)
137. *Ilija Jakov*, Karl Linej [1707–1778]. Sofija 1960. 58, (2) s. Ill.
138. *Radim Kettner*, Linné jako geolog [Linné som geolog]. (Vesmír, 1957, s. 206–208.)
139. *Bohumil Němec*, Karel Linné. (250 let od jeho narození.) (Vesmír, 1957, s. 167–169.)
140. *Rolf Nordhagen*, Biskop Johan Ernst Gunnerus som naturforsker og hans forbindelse med Linné. (Det Kongelige Norske videnskabers selskabs forhandling, 1960, s. 63–93.)
141. *Carlos Toledo Rizzini*, Linné e os princípios da taxinomia. (Rodriguésia, 21–22, 1959, nr 33–34, s. 5–23.)
142. *Katherine B. Shippin*, »Ni är Linnæus». (Förf:s Forskarna och livet, Stockholm 1958, s. 67–75.)
143. *K. Rob. V. Wikman*, Carolus Linnæus i Vasa och Österbotten 1732. Ur hans ungdomsskrifter och tankevärld. (Budkavlen, 1960, s. 96–106.)
144. *Pehr Osbecks* självbiografier. 1960. (1959–60: 109.) *Ann.* av E. Hägge (GP 23 april 1961), G. Näsström (ST 20 juli 1961).

*Rättelser och tillägg mottagas tacksamt av redaktionen.
The Editors will be grateful for any corrections and additions.*

SMÄRRE MEDDELANDEN

Malmeströms Linnébok. Biskop Elis Malmeström har i över fyrtio år ägnat Linnés religiösa åskådning ett inträngande studium, i första hand dokumenterat i hans doktorsavhandling från år 1926, men även i en rad senare större och smärre uppsatser. Småningom ha hans forskningar utsträckts till att gälla Linnés personlighet över huvud. Då Malmeströms studier varit tryckta på vitt skilda håll, har det varit svårt att skaffa sig en överblick av hans författarskap inom Linnéforskningen. Desto tacknämligare är det därför att han nu låtit samla sina verk och hoparbetat dem till en stor bok kallad *Carl von Linné, geniets kamp för klarhet*. (Bonniers 1964, 389 s.)

Här kan man alltså ånyo studera flera av Malmeströms tidigare publicerade undersökningar, bl. a. just doktorsavhandlingen, som till sina viktigaste partier finns omtryckt i denna bok ehuru i sitt nya sammanhang omdisponerad och omredigerad. Ibland har författaren omarbetat de gamla texterna, så att de — utan att bjuda på något nytt — ändock framträda i ny gestalt. Accenter torde då ha förskjutits, dagar skiftats på ett annat sätt, så att den nya avfattningen bättre kommit att motsvara författarens intentioner. Dessutom har han på vissa punkter vidareutvecklat sina gamla resonemang, tillfört debatten nya synpunkter och i ett par fall upptagit diskussionen med andra forskare (Hildebrand, Ehnmark). Återhållsamheten i attityden mot andra Linnésribenter understrykes emellertid i författarens efterskrift. Den är att beklaga; när nu tillfälle gavs, hade en bedömning av exempelvis Boermans, Hagbergs, Wikmans eller Zennströms under senare tid framförda meningar varit av värde.

Det är således Linnés personliga utveckling, hans livs- och världsåskådning som varit föremålet för Malmeströms undersökningar. Om Linné som botanist, om hans vetenskapliga verk har detta psykologiska porträtt föga att säga. Det är en självvald, fullt legitim och för en teolog och humanist naturlig begränsning av ämnet. Att, som skett, i detta sammanhang efterlysa en vetenskapshistorisk skildring av Linné och linneanismen är lika fåfängt som obilligt; det finns i vårt land biologiskt skolade lärdomshistoriker av vilka man med större rätt än av biskop Malmeström borde kunna vänta en sådan.

Inom de antydda gränserna ha Malmeströms Linnéstudier varit mångsidiga och innehållsrika, och mångskiftande och givande är därför också innehållet i denna bok. Den är ofrånkomlig för var och en som vill lära känna mannen bakom verket. Som redan förutskickats komma alla som följt Malmeströms forskningar att känna igen det mesta. Något referat skall därför ej ges, ej heller något försök till värdering. Endast på en punkt skall här en annan mening framföras.

Linné har om sig själv sagt: »gick sällan i kyrkan». Detta påstående prövar Malmeström och kommer till den slutsatsen att det icke är sant, och att Linné i stället var en ordentlig gudstjänstbesökare, som *ej* sällan gick i kyrkan (s. 257–259, 330).

För denna mot Linnés ord stridande mening anföras tre skäl, som emellertid alla synas vara utan grund. 1) Linné var under sina resor en flitig gudstjänstbesökare.

Sant, och en dålig resenär hade han varit, om han under vistelsen i främmande provinser och länder ej hade utnyttjat den viktiga kunskapskälla som kyrkan, kyrkogården, pastor loci och den församlade menigheten utgjorde. Om hans kyrkliga sed hemma i Uppsala säger denna omständighet däremot intet. 2) I sin berömda, och av Malmeström i vår årsskrift 1925 och 1926 så utmärkt väl ederade och kommenterade parentation över smålänningen och docenten i grekiska Andreas Neander, inrymmer Linné även en skildring av Neander som kyrkogångare. Denna hade Linné icke kunnat ge, menar Malmeström, om han inte själv vid olika tillfällen hade sett Neander i kyrkan. Uppenbart är dock att den likaväl kan vara grundad på upplysningar inhämtade av andra landsmän. »Ja jag hörde honom ock själv åtskillige gånger, även i själva domkyrkan, med härliga gåvor predika och lova vår Gud», säger visserligen Linné, men därav kan ingen annan slutsats dragas än att han åtminstone någon gång hört Neander (som ju icke var präst, men däremot varit nationens kurator i två omgångar) i kyrkan. 3) Enligt Thore Fries skulle Linné under sina vistelser på Hammarby »nästan regelbundet» ha besökt Danmarks kyrka. Det ställe hos den frejdade Linnébiografen som åsyftas torde vara följande: »Det utan gensägelse mest utmärkande draget i Linnés karaktär var hans varma religiositet, vilken gav sig luft på alla områden. På grund härav saknades han sällan i kyrkan på sön- och helgdagar.» (S. 356.) Detta uttalande, som återgår på Tycho Tullbergs »Familjetraditioner om Linné» (1878, även i SLÅ 1919 och där närmast s. 6 f.), är emellertid så avgjort en from fras, att det icke borde ha andragits som bevis på flitig kyrkogång.

Malmeström avslutar sin argumentation, vid vilken han av allt att döma lägger stor vikt, sålunda: »Vad Linné alltså anført i det i hast nedskrivna ordet: 'gick sällan i kyrkan' kan inte godtagas. Det bör ändras genom tillägg av ett ord: gick ej sällan i kyrkan. Detta får inte betraktas som på något sätt överraskande. Det är blott ett exempel på den ständiga uppmärksamhet, varmed Linnés uppgifter om sig själv måste prövas. Endast så kan Linné få den rättvisa, som tillkommer honom. Här har den vederfarits honom gent emot en av hans egna formuleringar.» Ett skrivfel således? Nej, här måste författaren ha glömt i vilket sammanhang Linnés ord stå. Det återges korrekt på s. 330. »Jag tvivlade om prästen hade makt förlåta emot Guds vilja. Gick sällan i kyrkan; ty jag trodde ej att en utstofferad läxa vore Guds ord.» Linné har utan tvivel menat vad han skrivit. Skulle det, vilket ju är tänkbart, ändock icke vara med verkligheten överensstämmande, måste likafullt motiveringen därför bli en annan än den Malmeström anför.

Det är en stor och rik bok Malmeström har sammanställt, imponerande liksom hela hans Linnéforskning, framförallt med tanke på att den är frambragt vid sidan av hans livsgärning som kyrkoman och teologisk författare. I utlandet är okunnigheten stor om den Linnéforskning som har Malmeström som sitt första och främsta namn. Det vore en kulturgärning om detta hans stora Linnéporträtt översattes till något av världsspråken.

Systema naturæ 1735 i faksimil och översättning. Linnés genombrottsverk, den i tabellform uppställda presentationen av hans nya indelning av naturens tre riken från år 1735, har på nytt utkommit i ett faksimiltryck. (CAROLUS LINNAEUS, *Systema naturae 1735. Facsimile [half the size of the original] of the first edition. With an introduction and a first English translation of the "Observationes" by M. S. J. ENGEL-LEDEBOER and H. ENGEL. B. de Graaf. Nieuwkoop 1964.* (=Dutch classics on history of science, 8.)) Att den nya utgåvan utkommit i en serie ägnad *holländska* arbeten kan inte sägas vara otillbörligt, utgivandet av *Systema naturæ* var som bekant

i hög grad resultatet av holländska vänners bemödanden, och Holland kan därför med stolthet visa på sin anpart i tillkomsten av detta epokgörande verk. Den nya utgåvans värde ligger huvudsakligen i den översättning till engelska av Linnés inledande »observationes» som meddelas. Översättarna ha utfört sitt arbete med all omsorg; att »hortulani optime noscunt» råkat bli »the best gardeners know» är en enstaka kalamitet. Att vidare adjektivet »jærnensis» (obs. 10 in regn. anim.), bildat på ortnamnet Järna i Dalarna, icke kunnat rätt tolkas av översättarna skall ej förtänkas dem. Obs. 4 in regn. nat. säger bl. a. att »unitas in omni specie ordinem ducit». Denna sats har Malmeström (Kyrkohistorisk årsskrift 1925) säkerligen tolkat riktigare än holländarna. Å andra sidan ha dessa översatt obs. 9–19 (som Malmeström ej medtagit) helt korrekt, då däremot den översättning som ges i Linné, Om undran inför naturen, 1962, s. 155–159 uppvisar flera fel.

Inledningen, liksom översättningen presenterad i utmärkt vackert och vårdat tryck, är full av nyttiga upplysningar. Det torde väl vara riktigt att tillgodoräkna dessa professor Engel, en av utlandets främsta Linnékännare, väl förtrogen med även den svenska litteraturen. Några oegentligheter böra dock rättas. Det sägs bl. a. att Linné »considered the discovery of the procreation in plants his most important contribution to botany, as it revealed 'the very footprints of the Creator'». Nu var ju växternas sexuella fortplantning känd redan före Linné, och själv har han veterligen aldrig påstått att han skulle vara den som upptäckt denna. Det ställe till vilket inledningen hänvisar talar däremot om hans upptäckt av »prolepsis plantarum», genom vilken Linné menade sig »penetrera själva Skaparens fotspår». (Vita, s. 150 f. — Om Linnés icke helt lättfattliga föreställningar om knoppens förvandling till blomma genom en »prolepsis» se C. A. M. Lindman, Linné såsom botanist, 1907, s. 74 f.) Vidare kan det på s. 8 nämnda manuskriptet »Nuptiæ plantarum» från 1733 ej, som ju redan namnet utvisar, vara en föregångare till Methodus från 1736 (ofta påträffat inklistrat i Systema). Det torde i stället vara ett utkast till systemets Clavis systematis sexualis och Regnum vegetabile.

Om således inledning och översättningar stå över allt beröm, ställer man sig desto mera avvisande inför förlagets sätt att föranstalta om själva faksimilet. På flera ställen sägs att detta skall vara gjort efter ett original i Zoologiska museets bibliotek i Amsterdam, med undantag för Methodusbladet som påstås vara ånyo faksimilerat efter Svenska Vetenskapsakademiens faksimil i originalets storlek 1907. *Så är emellertid icke fallet.* I stället har man — i båda fallen — som förlaga tagit Bokgilletts faksimil i halv storlek från 1960 (anm. i SLÅ 1959, s. 132). Denna hade till förlaga ett original i Vetenskaps societetens bibliotek i Uppsala. Det är således en faksimil av detta exemplar som nu, via två för återgivandet vanskliga offsetförfaranden, varav ett från en faksimil i halv storlek, utbjuds till bibliotek och institutioner världen runt såsom varande en trogen kopia av ett exemplar i Zoologiska museet i Amsterdam. Att ett sådant förfarande för all bibliografisk forskning kan ha katastrofala följder säger sig självt, och man får hoppas att fallet är unikt i förlagsvärlden.

Linneansk linje. Knut Hagbergs linneanska linje är inte lik någon annans i vår tid. Hans breda, sant klassiska bildning ger honom infallsvinklar vid betraktandet av Linnégestalten, som låta mycket nytt och förut dolt komma i dagen. Därtill framföras hans tankar och reflexioner med en alldeles egen stilkonst och med ett personligt temperament, som åtminstone inom Linnéforskningen är utan motstycke. Hagbergs senaste essäsamling, *Linneansk linje*, Bonnier/Aldus 1963, har dessa kvaliteter i rikaste mått. Sällan har man läst om Linné med sådan njutning och sådant nöje. Boken kan förordas på det allra livligaste.

More light on Jonas Dryander. In 1946, the late Prof. Nils Svedelius published in this annual a note on Sir Joseph Banks (1743–1820) and the Linnean pupil Jonas Dryander 1748–1810).¹ A few years ago,² I hazarded a guess that the letter from Banks quoted by Svedelius is identical to Banks' letter to William Marsden, 20 October 1810,³ a summary of which is given by Dawson.⁴ Whether this is really the case has not yet been established. There are, however, two further letters from Banks listed by Dawson⁵ which very much reveal Banks' affection for, and high esteem of his Swedish librarian, and on the whole throw considerable light upon the characters of both Dryander and Banks. They were written from Revesby Abbey, Sir Joseph's residence in Lincolnshire, where, "from August to October the squire of great estates was always in residence".⁶ The addressee was Sir Everard Home, Bt., F.R.S. (1756–1832), the surgeon who attended to Dryander during the last illness of the latter. The whereabouts of the original letters are not known to me, at the moment, but transcripts are to be found on ff. 84–9 in vol. 18 of the Dawson Turner Copies, Department of Botany, British Museum (Natural History), London.⁷ They are here quoted by kind permission of the Trustees of the British Museum.

The first letter is dated 11 October 1810, and begins as follows:

My dear Sir

First about my Friend, Dryander; you give me sincere Pleasure by your account of him; I always feared that something more than the Piles was the cause of his severe sufferings; now you have discovered what it is; & it is a disease so easy to cure I am Quite satisfied; especialy as he is in your hands.

Be so good as to show this Letter to my servants, if they hesitate at all in obeying your Directions, concerning him. I desire that he may be accommodated in the house⁸ in such manner as you think the most convenient & comfortable to him. I conclude that all our beds are at the wash or the [illegible word], or somehow out of condition; what appears to me best is, that my next neighbour Mr. Marston, who is a most Respectable & worthy Scotsman[?], should be applied to to let a bed, which may be put up in what we call the South Room, where my mother used to sleep, next to my sister's room, which is so full of her Collections that I would not wish to have that used if it can be avoided, Lest something should be displaced. If a bed could be put up in the inner room of the Library or in the Room above, it might be more Convenient; in short, my wish is that every kind of accommodation the house can afford be given to my good friend, & that the maid & the Porter show him every attention, & give him every assistance in their Power in Cooking for him, & every thing else he can want: be good enough to enforce these orders, & all will be well. . . .

¹ N. Svedelius, »Ett vackert vitsord om Jonas Dryander av Sir Joseph Banks«, *SLÄ.* 1946, pp. 109–10.

² R. Du Rietz, »Sir Joseph Banks — en litteraturoversikt«, *Lychnos*, 1962, pp. 200–11; p. 205.

³ Royal Society, London, Miscellaneous autograph letters and papers, 6: 71.

⁴ W. R. Dawson (ed.), *The Banks letters. A Calendar . . .*, London 1958, p. 581.

⁵ *Ib.* p. 420.

⁶ H. C. Cameron, *Sir Joseph Banks . . .*, London 1952, p. 264.

⁷ I am most grateful to Dr. Averil M. Lysaght and Miss Phyllis I. Edwards for generously supplying me with photostats, not only of the two present letters, but also of many other Banks letters in the Museum.

⁸ Banks' London residence, No. 32, Soho Square.

The remaining part of the letter is devoted to matters irrelevant to our present subject. As is well known, Dryander passed away in London on 19 October 1810. Sir Joseph was, of course, immediately informed thereof, and three days later, on 22 October, he wrote the following moving letter to Home:

My dear Sir

I was so stunned by the unlooked for Blow I received from the Perusal of your Letter, that I was utterly unable to answer by return of Post. I have lost my right hand, & can never hope to provide any thing as a substitute that can at all make amends to me: my chief pleasure, that of my Library, is reduced almost to a Shadow when I consider the many points from whence I derived satisfaction in the possession of it.

I always hoped that Dryander would outlive me: he was younger & less afflicted with disease than myself. Probably it is better as things now are for him; he would have lost more in surviving me than [=than] I lose in his Death. I had arranged for him the use of my Library as long as he lived, in the same manner as he has been used to enjoy it; a Breakfast for him & my Friends every morning, &c, &c; but that might have Failed.

I attribute his loss entirely to his indiscretion in not disclosing his disease long ago, & console myself in his having been under your care: if an unerring hand, guided by skill, Practice, &, what is best of all, superior Talents & a warm heart, could have saved him, he would still have been with us; but heaven's will be done!

For me I console myself in Feeling that my departure cannot be long delayed; & that, should I linger, I must soon be deprived of all those enjoyments to which he used to administer while he participated in them; my hearing begins to Fail; one eye, as I told you before, is of little use: in short, the infirmities of age overtake me fast; my life has not been Idle, & I feel that Exertion has acted on my Constitution & hastened that Consummation which all of us must look forward to; I see it without Fear; & I think I can bear The loss of my sight & hearing. I have Patience; & I pride myself in Profiting by it as a Remedy to every ill in Life.

I write to Brown¹ to thank him for his kind & important services on this occasion, & to beg of him to see the Remains of my Friend properly laid in the Ground: my library cannot, till I return & have made some arrangements, be open to all comers as it was: I shall soon be in Town: & I hope to make some arrangement.

My Pen almost refuses its office: adieu then, my dear Home: my obligations to you I cannot easily express, but be assured I Feel them most sensibly.

Sincerely & Faithfully yours

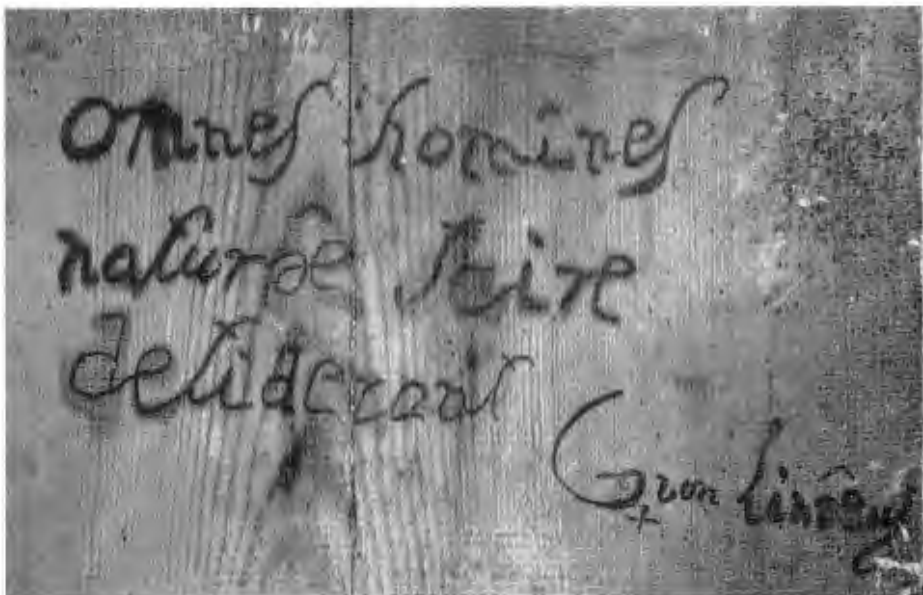
Jos: Banks.

It can be added that, some few months later, Joseph Farington wrote the following interesting lines on Dryander in his diary: "February 13 [1811]. — Robt. Smirke I dined with. Lysons spoke of the death of Dr. Dryander late Librarian to Sir Joseph Banks. Home the Surgeon told Lysons, that He died of the *Piles*, which had afflicted him 6 months and He could not be persuaded to take proper remedies. He was a Swede by birth; extremely obstinate in opinion, & a determined approver of the French Revolution."²

ROLF DU RIETZ

¹ Robert Brown, F.R.S. (1773–1858), the famous botanist.

² J. Greig (ed.), *The Farington diary*, VI, London 1926, p. 239.

Skrift på baksidan till en tavla med memento mori-motiv.

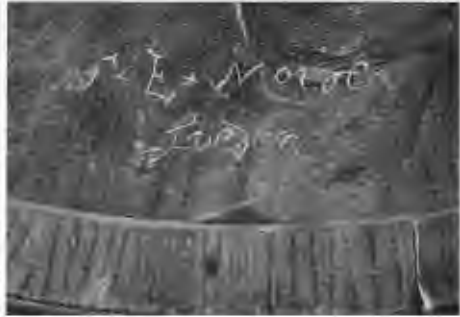
Spekulation i Linnéminnen? För några år sedan uppvisades i Nordiska museet en liten oljemålning föreställande en kvinna sittande med händerna knäppta över en dödskalleskalle och med ett inskriftsblad nedtill, vars text fullbordar programmet av ett memento mori: »Wij med wår fågring, likna blomstrar wit ock röda, wij knäppas, blomstras, blekna af, bli döda, sist bli wij mull.» Målningen är helt hantverksmässig, gjord på en träskiva (34,5 × 26,3 cm). Dess intresse i detta sammanhang beror på en påskrift på baksidan, skriven eller målad i svartbrunt, en kort sats på latin undertecknad C. von Linnæus. Redan den ohistoriskt blandade namnformen utesluter tanken på en direkt samhörighet med Linné. Men det hela kunde helt enkelt betraktas som ett citat, om ej de underliga bokstavstyperna vittnade om ett slags försök att imitera en äldre tids stil. — Målningens ägare trodde sig ha köpt tavlan på auktion i Gävle någon gång vid 1900-talets början.

Påskriftens egenartade bokstavsformer ge anledning till jämförelse med två föremål i Linnés Hammarby. Det ena är en miniatyrbyrå, i vars polerade fanerskiva är inristat »S + E + Moræa Sveden». Det andra är ett träsnideri, kallat en käppkrycka, på vilket är inristat »Carl Linnæus af C, P, Th-berg». Bokstävernans egendomligheter — för att ej säga oegentligheter — äro så överensstämmande i alla tre fallen att ursprunget måste vara gemensamt. Vid någon eftertanke förvånar också att en ägare — och allra minst den ordningsfulla Sara Elisabet Moræa — velat rista in sitt namn i det polerade faneret på en framträdande plats på den lilla möbeln, vars tillkomsttid för övrigt kan sammanfalla med hennes ungdom i föräldrahemmet. Att vidare samma bokstavsform uppträder på den andra pjäsen och hänför denna till Linnés senare levnad, då C. P. Thunberg fanns i hans omgivning, ökar svårigheterna ytterligare, eller kanske det snarare upplöser dem i övertygelsen att alltsammans har ett gemensamt ursprung från en tid som ligger långt efter Linnés.

Enligt professor Tycho Tullbergs katalog över samlingarna i Hammarby (SLÅ

Miniatyrbyrå. Linnés Hammarby.

Skrift inristad på skivan till miniatyrbyrån.

Skrift på skaftet till ett träsnideri. Linnés Hammarby.

1918, sid. 65, 67) äro de båda föremålen köpta till Hammarby från landthandlanden G. B. Ljungström, Mackmyra, »som sade sig ha inköpt» dem i östra Dalarna. Denna Tullbergs försiktiga formulering skulle kunna tolkas som ett tvivel på uppgifternas pålitlighet. Med det nu tillkomna belägget bör man utan tvekan kunna beteckna inskrifterna som sena och som försök att imitera 1700-talsskrift. Av föremålen är den lilla byrån säkerligen en äkta 1700-talspjäs, troligen avsedd som nipperskrin. Träsnideriet med sitt nu defekta krucifix och sina änglahuvuden är så pass ensamt i sin art att dess bestämning må lämnas åt framtiden, och vad målningen beträffar så inbjuder den knappast till större ansträngningar i dylikt avseende. Längre räcka ej uppgifterna om dessa ting, men den slutsatsen torde vara klar att Linnés berömmelse här har framkallat en spekulatio i penningvärdet hos hans namn.

SIGURD WALLIN

Ett flaskfoder med CL-monogram. För någon tid sedan inlämnades till Nordiska museets högre ständs avdelning ett gammalt träskrin för undersökning och tidsbestämning. Skrinets längd och bredd är 26 resp. 16 cm. och höjden 15 cm. Materialet är kvistren furu, utvändigt klädd med skinn och försedd med ornerade järnbeslag. Locket har ett ledat handtag av rundjärn, och ett stadigt käftlås är infällt i skrinets främre vägg.

Utvändigt är skrinet mycket väl bevarat och utförandet präglas av en viss elegans. Skinnet har på baksidan och ena gaveln en mörkröd färg, som tydligen närmar sig den ursprungliga, medan de övriga skinnytorna mörknat till nära nog svart. Bottenytan saknar numera skinnklädsel, men sömnadsspår visar att en sådan en gång funnits.

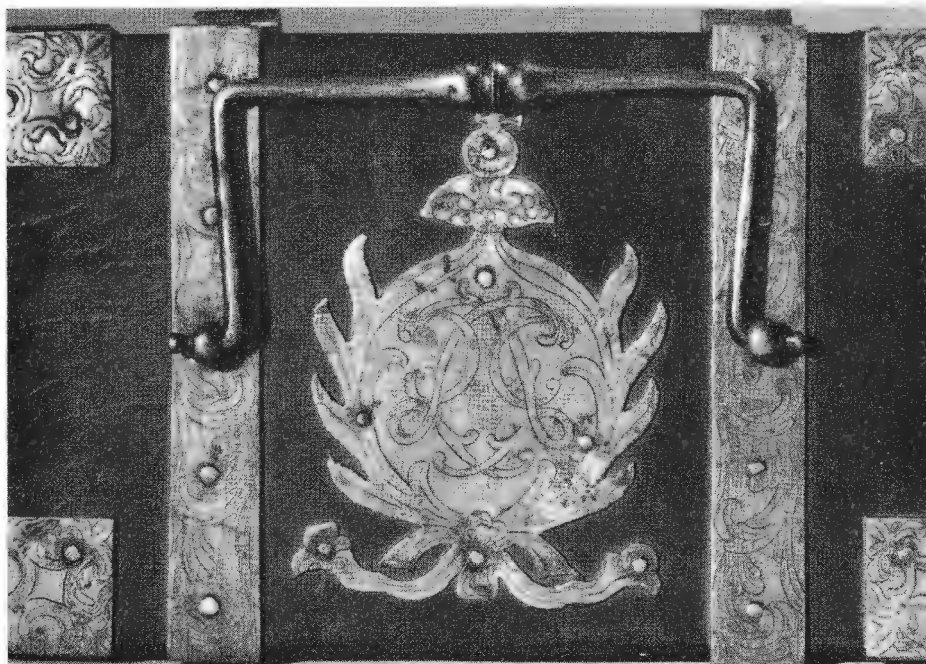
Beslagen utgöres av fyra vinkelböjda hörnbeslag samt ett par bandjärn, som går runt skrinet och på baksidan bildar scharnerformiga gångjärn och på locket har fästen för bärhandtaget; vidare på framsidan ett stort läsbeslag och på locket ett prydnadsbeslag. Alla metallytorna (utom på skrinets botten) är täckta av en gravyrliknande linjeornamentik, som huvudsakligen består av flikiga bladrankor. Linjerna är dock inte graverade, dvs. åstadkomna med en skärande gravstickel, utan inslagna med skrodspunsar. Denna teknik, som är den normala inom klensmedsyret under 1600- och 1700-talen, ställer stora krav på yrkesskickligheten om inte linjerna skall bli hackiga och elegansen gå förlorad.

Bladornamentiken röjer en klar frändskap med senbarockens dekorationsformer under Fredrik I:s tid, men en viss tendens mot asymmetri i konturen pekar mot den begynnande rokokostilen och gör en datering till 1740-talet sannolik.

Ett av järnbeslagen — det funktionslösa prydnadsbeslaget på locket — skiljer sig från de övriga. Det består av en bladkrans med en bandknut nedtill och upptill en starkt stiliserad krona, vars korsglob är så överdimensionerad att den leder tanken på Upplands vapen. Inom kransen finns ägarens initialer CL i spegelmonogram. Här finns också ett valhänt inristat årtal 1731 jämte några bokstäver, men detta torde vara ett sentida försök att tidfästa skrinet till ett visst år.

Om skrinets yttre är välbevarat så är det inre däremot helt demolerat. Då man öppnar locket ser man råa träytor med rostiga spiknitar, rester av klistrat papper och små fragment av starkt bleknad röd sammet. Men en granskning av interiören ger också möjligheter att i tankarna rekonstruera det ursprungliga tillståndet.

Laxade uttagningar i väggarna visar att skrinet genom en lång och två kortare mellanväggar av furu varit indelat i sex lika stora fack. Väggarna i dessa fack har klätts med skrivpapper, på vilket man klistrat den röda sammeten. Lockets kanter har behandlats

på samma sätt, och här är sammeten bevarad på tre sidor. Lockplattan däremot saknar, liksom botten, spår av klistrat papper, och tydligen har det här funnits en madrassering mellan träet och sammeten. Allt detta pekar otvetydigt på att facken varit avsedda för små fyrkantiga glasflaskor med en bottenyta av ungefär 6×6 cm och en höjd av bortåt 11 cm. Flaskfoder av denna typ var långtifrån ovanliga under 1700-talet.

Den starkt aromatiska doft, som skrinets inre ännu bevarar, tyder på att en eller flera av flaskorna genom en olyckshändelse gått sönder. Därvid har tygklädseln fläckats, mellanväggarna slagit sig och skinnet under botten skadats. Man har då rivit ut hela inredningen för att träet skulle få torka ut, men sedan har restaureringen av någon anledning avbrutits. Enligt apotekare John Halldin torde — av lukten att döma — den sönderslagna flaskan ha innehållit »turkiskt majbalsam», ett halvflytande hemligt läkemedel, som avslöjades omkring 1750. Majbalsam (balsamum majale turcicum) finns upptaget i 1739 års Apotekare-Taxa.

Så långt kan skrinet självt berätta sin historia. Den nuvarande ägaren, herr Malcolm Tigerschiöld, kan komplettera denna med en sentida familjetradition. Enligt denna har ägarens morfar, greve Knut Hamilton, köpt skrinet på en auktion i Danmarks socken. Hamilton var verksam i Uppsala från 1887 till 1917 — först som sekreterare i landstinget, från 1902 som landssekreterare och från 1914 som t. f. landshövding. Någon gång under dessa trettio år bör förvärvet ha skett, och han lär ha använt skrinet för förvaring av sina tobakspipor.

Enligt samma tradition skall skrinet en gång ha tillhört Carl Linnæus och via någon av hans döttrar ha kommit i bondehänder. Huruvida detta är en tradition som följt med skrinet eller om det är en av initialerna inspirerad hypotes, kan numera inte avgöras. Efterforskningar i det linneanska bouppteckningsmaterialet har inte givit några positiva resultat.

Berömda namn har ofta utövat en betydande dragningskraft på särpräglade föremål av skilda slag och storleksordningar, från drottning Kristinas jaktslott till Magnus Stenbocks elfenbensskulpturer. Och att Carl von Linné skulle utgöra ett undantag vore inte att vänta. Ofta kan kronologiska och andra fakta trasa sönder den romantiska traditionens sköra trådar, men ifråga om det lilla kryddoftande skrinet föreligger inga klara faktiska invändningar. Varken tillkomsttiden, miljön eller föremålets karaktär motsäger möjligheten av ett samband mellan skrinet och blomsterkungen.

ERIK ANDRÉN

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGELÄGENHETER

Arvid Hj. Uggla

13.2.1883–30.7.1964

Fastän budet om Arvid Hjalmar Ugglas bortgång den 30 juli 1964 inte kom alldeles oväntat för dem som de föregående månaderna under en obruten andlig vitalitet märkt tecken på en alltmer ökande trötthet, var det ett hårt och ofattbart slag för

hans medarbetare och otaliga vänner och beundrare. När det var min skyldighet och min önskan att skriva en minnesruna i tidningen, började jag den med att säga att det var en tung, kanske olöslig uppgift att hastigt samla sig till några minnesord. Vad jag då skrev kom till spontant. Jag kommer nu att yttra ungefär detsamma som då.

Arvid Ugglas hade vida intressen och har betytt mycket på flera områden, men hans stora och för all framtid bestående livsgärning faller inom Linnéforskningen och är nära knuten till Svenska Linné-Sällskapets verksamhet. När han 1927 som fyrtiofyra-årig bibliotekarie vid universitetsbiblioteket utsågs till biträdande sekreterare i vårt sällskap, för att efter ett år bli sekreterare, föreståndare för Linnémuseet i Uppsala och redaktör för sällskapets årsskrift, var hans intresse för Linné så gott som nyväckt. Utan att ana att det skulle bli hans dominerande livsintresse och avgörande för hans framtid, kastade han sig med outtröttlig energi över sina nya uppgifter och utvecklades till en kännare av Linné och hans tid vars like — bortsett från föregångsmannen Thore Magnus Fries — världen aldrig har skådat.

Som självständig Linnéforskare höll sig Ugglas, ren humanist som han var, länge företrädesvis till Linnés liv och utanverken i hans och hans lärjungars vetenskapliga verksamhet. Hans vetande om allt som Linné företagit sig och allt som hänt honom från vaggan till graven, om hans förbindelser med svenska och utländska forskare, överhuvud om allting i den linneanska tiden som hade någon anknytning till Linné, var häpnadsväckande och encyklopediskt. Om man ville veta var Linné hade yttrat sig i någon fråga, var det bara att vända sig till den legendariske Linnékännaren, som oftast på rak arm meddelade vilket arbete och vilken upplaga det var fråga om.

Med tiden blev Ugglas vetande alltmera omfattande och djupgående, och han fick alltmera en inblick även i Linnés botaniska idéer (särskilt dokumenterad i en uppsats 1953 om förhistorien till *Species plantarum*) och framför allt i hans personliga och vetenskapliga utveckling och allmänt kulturella och litterära betydelse. Här må i främsta rummet nämnas Ugglas lysande kapitel om Linné och linneanerna i Ny illustrerad svensk litteraturhistoria (1956) och hans och biskop Malmeströms utgåva av Linnés självbiografier (*Vita Caroli Linnæi*, 1957). Av rätt sent datum är ett djupt intresse för Linnés medicinska verksamhet, särskilt hans ivrande för ett naturenligt levnadssätt. Härom vittnar en skrift om Linné och dietetiken 1957 och den på uppdrag av Vetenskapsakademien verkställda utgåvan av Linnés ungdomsverk *Diæta naturalis* 1958.

En närmare redogörelse för Ugglas litterära produktion kan inte här komma i fråga. I Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift har han under trettio år publicerat fyrtiotvå uppsatser, de flesta grundade på föredrag i sällskapet, förutom otaliga osignerade artiklar och meddelanden. Av oskattbart värde är kritiska utgåvor av linneanska manuskript och tryckta arbeten med sakkunniga inledningar, efterskrifter, kommentarer och noter. Jag skall inte ge några exempel, bara framhålla att Ugglas som kännare

Minnesanförande av Svenska Linné-Sällskapets ordförande vid Sällskapets sammankomst den 28 okt. 1964.

av Linnés mycket speciella latinska språkbruk och tolkare av hans svårlästa handstil var oförliknelig och kommer att bli svår att ersätta.

Inte bara genom sina skrifter utan lika mycket — och inom vidare kretsar — verkade Uggle personligen för att sprida kännedom om Linné och väcka ett djupare intresse för honom och hans verk än det som den traditionella, litet sötaktigt förskönade och utslätade Linnébilden kunde skapa. Otaliga är de föredrag han har hållit över hela vårt land. Ännu mera bokstavligt talat oräkneliga är de tillfällen då han med hänsynslös uppoffring av sin arbetstid för föreningar, organisationer och enskilda demonstrerat Linnéträdgården och Linnémuseet i Uppsala, ofta även Linnés Hammarby. När någon intresserad utlänning kom till Uppsala, var det självklart Arvid Uggle som var hans ciceron och en halv eller hel dag underhöll honom med sin elegant presenterade lärdom. Detta splittrade honom men roade honom minst lika mycket. Och det var inte bara Linné det gällde. Arvid Uggle var överhuvud taget i Uppsala något av ett kulturråd, kanske litet för kunnig och fin för snabbskummande besökare — lyckligtvis, annars skulle han inte ha hunnit med mycket annat.

Att en människa med Ugglas livliga och receptiva läggning inte var en ensidig Linnéspecialist utan hade en vidsträckt intressesfär är egentligen självfallet. Hans verksamhet som bibliotekarie på Carolina och hans författarskap på andra områden än det linneanska skall emellertid inte beröras här, inte heller den stora roll han har spelat i en rad föreningar och andra sammanslutningar.

Arvid Uggle var utom allt annat också en sällskapsmänniska, egentligen inte road av lukulliska glädjeämnen men så mycket mera av lärda, vittra och även mera triviala samtal och diskussioner. Han fick därvid tillfälle att bland annat visa en personkännedom omfattande ett häpnadsväckande stort antal människor, både bortgångna och levande. Han var en lysande konversatör med ett outtömligt förråd av minnen och associationer, ännu för ett par år sedan okänslig för nattliga timmars flykt och de alltmåra bleknande vänternas allt sparsammare inpass. Man skulle kunna säga — han skulle småle, tillade jag i mina den 30 juli nedskrivna minnesord, om han kunde höra det, där han snart står på Karons färja ivrigt diskuterande med andra skuggor — man skulle kunna säga att han var en »gathörnsman». Om man stämde möte med honom, t. ex. på Carolina, var han nästan alltid försenad, ty i varje gathörn träffade han en bekant, och det blev ett samtal om dagens on dits eller om politik eller om höga och magistrala ting. Han var till sin läggning konservativ, och det var åtskilligt både stort och smått i vår tid som han hade en smula svårt att förlika sig med. Det fanns därför alltid något att diskutera och något som han ville säga sin oförgripeliga mening om.

Ingen människa är oersättlig, heter det. För Linnéstudiet och för Svenska Linné-Sällskapet är Arvid Uggle dock oersättlig i så måtto, att det inte finns och troligen aldrig kommer att finnas någon som ensam kan axla hans vida mantel. Hur skall det gå med fullföljandet av de viktiga arbetsuppgifter som skulle ha krävt åtminstone ännu ett årtionde? Vem skall fortsätta arbetet i den kulturhistoriska guldgruvan i Linnean Society i London? Vem skall återupptaga det 1907 efter beslut av riksdagen

påbörjade utgivandet av »Brev och skrivelser av och till Carl von Linné»? Det är en hederssak för vårt land att detta stort upplagda verk icke förblir en torso.

Få människor har haft flera vänner än Arvid Uggla. Men hade han någon riktigt intim vän, för vilken han helt öppnade sitt inre? Det gör man så sällan i Nifelhem. I grunden var han en ensam människa. Det visste han inte själv, så helt gick han upp, föreställer man sig, i nuets intressen och strävan. Därför var han också en lycklig människa.

Nils von Hofsten

Arvid Ugglas död har givetvis uppmärksammats i både in- och utländsk press. Så till exempel ha mer eller mindre utförliga minnesord publicerats av Tönnes Kleberg i *Biblioteksbladet* (1965, s. 296–298), av Sten Lindroth i *Lychnos* (1963–64, s. 519–520), av Ingrid Odelstierna i *Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen* (1964, s. 108–112) och av Nils Sundquist i *Upplands Fornminnesförenings Årsbok* (1964, s. 153–155). Utomlands ha bland andra Spencer Savage tecknat Ugglas bild i *Nature* (1964, Oct. 24, p. 328–329) och i *Proceedings of the Linnean Society of London* (1964–65, p. 226–228). En minnesruna trycktes i *Times* och nådde därigenom en ovanligt vidsträckt och kvalificerad läsekrets. Den var skriven av chefen för Englands förnämsta naturvetenskapliga bibliotek A. C. Townsend, British Museum (Nat. Hist.), och meddelas här.

Dr. Arvid Uggla, a distinguished Swedish scholar who was the doyen of Linnaean studies, has died at Uppsala at the age of 81.

Arvid Hjalmar Uggla was born on February 13, 1883, and passed the greater part of his official career in the University Library at Uppsala, where he rose to the senior rank of Förste Bibliotekarie before retiring in 1948. It was doubtless at "Carolina", as the Uppsala Library is more familiarly known to students, that Uggla developed his interest in Linnaeus under the aegis of the late Dr. J. M. Hulth, well known as the compiler of the *Bibliographia Linnaeana* (1907).

It was following in the footsteps of Hulth that Uggla first visited London in 1935 with the intention of going through all the Linnaean manuscripts in the collection of the Linnean Society of London, where they had been for over a century and a half. Hulth, his fellow-countryman, had already, at the request of the society, arranged in order the more extensive of Linnaeus's own manuscripts, and by 1938, at the conclusion of Uggla's third visit to the society, where he was given free access to the collections, he had brought his work to the point of compiling a provisional catalogue which he hoped to revise at a later date for possible publication. Working in close association with Spencer Savage, at that time assistant secretary of the society, Uggla also arranged the manuscript in a systematic sequence, with the result that this material, of the greatest importance to biologists, historians of science, and other scholars, is much more accessible, in spite of the provisional nature of the catalogue.

Uggla's return to London was delayed by the war, but he came again in 1948 and 1953, did some revision, and went back to Sweden with many notes and photocopies, hoping to complete the final working up of the catalogue for eventual printing. It is

greatly to be hoped that the work, with Uggla's revisions, will at some time be made available in a printed form.

During his visits to the Linnean Society, his unique knowledge of Linnaeus and Linnaeus's contemporaries, his own general historical knowledge and linguistic ability were made available by him to students in the most unstinting way to the benefit of the society, which, in 1954, elected him a Foreign Member, the highest honour which it could pay him.

Uggla was also secretary and editor of the Swedish Linnean Society, which, on his eightieth birthday, dedicated a volume of its year-book to him as a token of gratitude for the many services he had rendered the society. The volume includes a bibliographical list of Uggla's writings on Linnaeus amounting to 308 items.

In addition to the many pamphlets, periodical articles, and other contributions of Linnean interest, Uggla was also of late editor of the official edition of Linnaeus's correspondence, of which the second part of the foreign correspondence came out under his direction in 1943. He also gave much assistance to the late Basil Soulsby when the latter was compiling the *Catalogue of the Works of Linnaeus*, published by the Trustees of the British Museum in 1933.

Arvid Uggla was a jovial scholar who wore his learning lightly. Nothing gave him more pleasure than to escort foreign visitors round Carolina, or to act as guide to the Botanical Garden of Uppsala or to Linnaeus's delightful country house at Hammarby. One of his last publications was entitled *Linnaeus at Uppsala—his garden and his home* (1963), and this, together with his brief life of Linnaeus—a little sketch of 16 pages—will, in the hands of those who make the pleasant pilgrimage to the Linnean places, at least recall the spirit of their informed and amiable cicerone, now to be so sadly missed.

Den förteckning över Arvid Ugglas linneanska skriftställarskap som publicerades i årsskriften för 1962 kan kompletteras med följande nummer.

Rec. av Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift, 1926. (Stockholms-Tidningen 24.4.1926.)

Rec. av A catalogue of the works of Linnæus, ed. by B. Soulsby, 1933. (Svensk Botanisk Tidskrift, 1935, s. 153.)

Carl von Linné (1707–1778). (Nordisk Medicin, 1941, s. 2117.)

[Mikrofotografering av Linnésamlingarna i London.] (Lychnos, 1942, s. 447.)

Linnés medicinskåp i Farmakologiska institutionen. (Upsala Nya Tidning 21.11.1951.)

Carl von Linné. [Text till] Norstedts färgbildband. Stockholm 1956. 6 s.

Jonas Carlsson Dryander. (Svenskt Biografiskt Lexikon, 11, [1941–]1945, s. 468–472.)

Carl Peter Thunberg. (Natio Smolandica, 8, 1945, s. 44–56.)

Förteckningens nr 23 och 35 ha utkommit i nya upplagor 1964. Nr 162 har utgivits i översättning till engelska 1963 (tr. 1964).

Arvid Uggla var medlem av Svenska Linné-Sällskapet alltifrån dess stiftande 1917. Revisorssuppleant var han 1925–1927 och biträdande sekreterare 1927. Efter Markus Hulth's död 1928 blev Uggla sekreterare och museiföreståndare, i vilka två befattningar han kvarstod till 1963 års utgång. Efter Carl Forsstrands död 1928 övertog Uggla redaktörsskapet för Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift fr. o. m. 1929, som han sedan behöll fram t. o. m. årgång 1960. För sina förtjänster om de i London

förvarade linneanska manuskriptens ordnande och katalogisering blev han Associate av Linnean Society of London 1949 och dess Foreign Member 1954. Då Arvid Uggla vid Svenska Linné-Sällskapets höstsammankomst 1963 på grund av sviktande hälsa avsåg sig sin plats i styrelsen valdes han till Sällskapets hedersledamot och till styrelsens hederssekreterare.

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGS- BERÄTTELSE FÖR ÅR 1963

Sällskapets vårsammankomst ägde rum på Linnés Hammarby Kristi Himmelfärds dag den 23 maj. Föredrag hölls av f. förste intendenten Carl Fries över ämnet »På Linnés vägar i Sydsverige». Efter sammankomsten på Hammarby intogs middag i orangeribyggnaden i Linnéträdgården, därvid ordföranden prof. von Hofsten talade till Linnés minne.

Höstsammankomsten ägde rum söndagen den 24 november på Svenska Läkarsällskapets lokaler i Stockholm. Stadgeenliga val företogs. Härvid omvaldes till ordförande för år 1964 professor emeritus Nils von Hofsten och till vice ordförande för samma tid överläkare Birger Strandell. Till styrelseledamöter för åren 1964-66 omvaldes med. dr Telemak Fredbärj och docent Magnus Fries samt nyvaldes förste trädgårdsintendent Nils Hylander (efter dr Arvid Hj. Uggla, som av hälsoskäl av sagt sig uppdraget) med fil. lic. Carl-Otto von Sydow som suppleant. Till styrelseledamot för år 1964 i det efter framlidne dir. Fritiof Söderbäck ledigblivna rummet valdes bankdirektör Sven Wahlberg, Uppsala. Till revisorer för 1964 omvaldes advokat Daniel Troëng och redaktör Sigurd Lindman med förste museintendent Rolf Santesson och förste amanuens Ingvar Nordin som suppleanter. Föredrag illustrerat med ljusbilder hölls av med. dr Hans Rhodin över ämnet »Blomstermålare i Floras tjänst». Sammankomsten avslutades med supé i Läkaresällskapets lokaler.

Sällskapets styrelse har sammanträtt den 6 april, den 19 sept., den 9 nov., samtliga gånger i Uppsala, och den 24 nov. i Stockholm. Vid sistnämnda sammanträde beslöts att till sekreterare efter med. och fil. dr Arvid Hj. Uggla utse docent Magnus Fries och till skattmästare efter framlidne direktör Fritiof Söderbäck bankdirektör Sven Wahlberg. Till bitr. sekreterare utsågs fil. dr Sven Nilsson.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1963

Bokslut för år 1963

Vinst- och förlusträkning den 31 december 1963

Inkomster

Årsavgifter	20: —
Anslag från Kgl. Patriotiska Sällskapet	4 000: —
Uppsala Stads anslag	12 000: —
Uppsala Universitets anslag	12 000: —
Räntor och utdelningar efter avsättning till fonderna	17 985: 30
Försålda publikationer	4 413: 29
Museet: entréavgifter, vykort m.m.	2 436: 90
Linnéträdgården, diverse inkomster	200: —
Linnésked, Bonus K. G. Markström	2 239: —
Utgifter utöver inkomsterna	14 423: 20
Summa kronor	69 717: 69

Utgifter

Linnéträdgården	52 938: 76
Linnémuseet	2 633: 28
Avlöningar	3 000: —
Omkostnader	6 738: 65
Publikationer	4 407: —
Summa kronor	69 717: 69

Insamling till förvärv av Linnéföremål

Inkomster

Behållning från 1962	30: —
Insamling bland medlemmarna	0: —
Summa kronor	30: —

Utgifter

Balanseras till 1964	30: —
Summa kronor	30: —

Ingående balanskonto den 1 januari 1963

Fasta Fondens konto	31 414: 77	Samlingarnas konto	1: —
Dispositionsfondens konto	22 829: 46	Samlingarnas k:o (interim)	6 000: —
Museifondens konto	2 015: 79	Aktiers konto	208 023: 93
Linnéfondens konto	117 858: 85	Kapitalräknings konto	636: 03
Viktor N. Baumbachs F k:o	12 628: 07	Sparkasse och Sparbanks-	
Basil N. Soulsbys F konto	1 431: 05	konton	2 437: 25
Wenner-Grenska Samf. Donat.	4 863: 57	Checkräknings konto	301: 77
Pensionsfondens konto	12 500: —	Postgiro konto	6 929: 77
Växthusbyggn. Rep. F k:o	5 241: 96	Kassa konto	4 823: 30
Reservfondens konto	16 072: 37	Linnémedaljs konto	375: —
Uppsala Advokatbyrås k:o	932: 37		
Almqvist & Wiksells konto	1 709: 79		
Insamlingens konto	30: —		
Kronor 229 528: 05		Kronor 229 528: 05	

Utgående balanskonto den 31 december 1963

Samlingarnas konto	1: —	Fasta Fondens konto	31 414: 77
Samlingarnas k:o (interim)	6 000: —	Dispositionsfondens konto	22 829: 46
Checkräknings konto	3 563: 27	Museifondens konto	2 015: 79
Sparkasse och Sparbanks-		Linnéfondens konto	118 153: 50
konton	2 513: 73	Viktor N. Baumbachs F k:o	12 691: 21
Kapitalräknings konto	655: 45	Basil N. Soulsbys F konto	1 445: 36
Postgiro konto	8 833: 65	Wenner-Grenska Samf. Donat.	4 863: 57
Aktiers konto	208 023: 93	Pensionsfondens konto	12 500: —
Kassa konto	2 410: 30	Växthusbyggn. Rep. F k:o	5 241: 96
		Reservfondens konto	1 649: 17
Kronor 232 001: 33		Linnéträdgårdens konto	4 000: —
		Årsskriftens konto	4 000: —
		Uppsala Advokatbyrås k:o	5 312: 91
		Insamlingens konto	30: —
		Almqvist & Wiksells konto	5 853: 63
		Kronor 232 001: 33	

Kommentar till 1963 års bokslut

En kraftig ökning av kostnaderna för Trädgården är huvudorsaken till att utgiftsöverskottet ökat från 8 900: — 1962 till 14 400: — 1963. Kostnaderna för museet liksom allmänna omkostnader har kunnat minskas. De ökade utgifterna för publikationer balanseras av motsvarande inkomster. På inkomstsidan har en redovisning av de två senaste årens försäljning av Linné-skeden kunnat redovisas som en nettoinkomst på 2 200: —. Försäljningen har skett genom K. G. Markströms, Uppsala. På grund av årsskriftens försening har inkomster och utgifter för denna inte kunnat re-

dovisas. Härigenom har ett inkomstbortfall på ca 4 000: — uppstått. Denna inkomst kommer att tillföras 1964 års bokslut. Det dåliga resultatet för 1963 får bedömas med hänsyn härtill. Årets underskott har belastats reservfonden.

Sällskapets fondmedel är placerade i aktier och har inte undergått någon värdeförsämring.

Stockholm i augusti 1964.

RUNE MALMBERG
tj.f. skattmästare

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1963

Undertecknade, utsedda att granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper och förvaltning för år 1963, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll, vilka ej föranleda något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna, som fullständigt siffergranskats, äro förda med utmärkt ordning och reda samt i behörig ordning verifierade. Vi vitsorda att 1963 års utgående balanskonto samt vinst- och förlusträkning per den 31 december överensstämma med räkenskaperna. Årets underskott av Sällskapets verksamhet, kr. 14 423: 20, har belastats reservfonden.

Sällskapets värdehandlingar, vilka äro deponerade i öppet förvar hos Aktiebolaget Svenska Handelsbanken, Stockholm, hava avstämts mot av banken lämnad förteckning. Samtliga banktillgodohavanden hava även kontrollerats.

Då revisionen icke givit anledning till någon erinran, samt skattmästaren och styrelsen i övrigt med nit och skicklighet handhaft Sällskapets angelägenheter, tillstyrka vi, att ansvarsfrihet beviljas för 1963 års förvaltning.

Stockholm den 23 maj 1964.

DANIEL TROËNG

ROLF SANTESSON

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE 1965

Hedersordförande:

Professor emer. ROB. E. FRIES

Professor emer. NILS VON HOFSTEN

Ordförande:

Överläkare BIRGER STRANDELL

Vice ordförande:

Professor JOHN AXEL NANNFELDT

(tillika av Större akademiska konsistoriet vald ledamot)

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1963-65

F. d. förste bibliotekarie JONAS L:SON SAMZELIUS, professor OLOF H. SELLING,
professor ERIK ALMQUIST, föreståndare för Linnéträdgården.

Suppleant: Förste museiintendent YNGVE LÖWEGREN.

Valda för åren 1964-66

Med. dr TELEMAK FREDBÄRJ, förste trädgårdsintendent NILS HYLANDER, laborator
MAGNUS FRIES, sekreterare.

Suppleant: Fil. lic. CARL-OTTO VON SYDOW, redaktör för årsskriften.

Valda för åren 1965-67:

F. d. förste intendent SIGURD WALLIN, professor emer. G. EINAR DU RIETZ, bank-
direktör SVEN WAHLBERG, skattmästare.

Suppleant: Fil. dr GUSTAF NÄSSTRÖM.

Biträdande sekreterare: Fil. dr SVEN NILSSON.

Revisorer:

Advokat DANIEL TROËNG och docent ROLF SANTESSON.

Sällskapetets trädgårdsmästare: GUNNAR PETTERSSON.
Sällskapetets museivakt: fru LINNÉA JANSSON.

NYA MEDLEMMAR

Bergquist, Thorwald, Landshövding, Uppsala
Brenning, Josef, Direktör, Bromma
Dillner, Elisabet, Med. dr, Uppsala
Falk, Ade, Jur. kand., Linköping
Grenabo, Karl-Johan, Överläkare, Stockholm
Gråberger, Gösta, Överläkare, Uppsala
Hedenstedt, Sture, Överläkare, Nacka
Henriksson, Axel, Rektor, Algutsboda
*Johansson, Georg, Kassör, Västerås
Johansson, Gunilla, Fil. stud., Uppsala
Jonsson, Carl Evert, Leg. läk., Uppsala
Kallner, Bertil, Stud., Bromma
Kruse, Martin, Herr, Uppsala
Lagerberg, Gurli, Fru, Stocksund
Lindman, Evy, Fru, Stockholm
Lundberg, L. Å., Kyrkoadjunkt, Stockholm
Rydén, Ingvor, Fru, Stockholm
Sjöberg, Arne, Professor, Uppsala
Sjörs, Hugo, Professor, Uppsala
Stigsjö, Hjärdis, Fru
Sträng, Gunnar, Redaktör, Vadstena
Söderbäck, Sigrid, Fru, Stockholm
Söderström, Stig, Direktör, Lidingö
Uddén, Åke, Professor, Stockholm
Usinger, L., Professor, Berkeley, Calif.

* Ständig medlem.

Nya medlemmar kunna anmälas hos Svenska Linné-Sällskapets
sekreterare, Fack, Uppsala 1.

UPPSALA 1965
ALMQVIST & WIKSELLS
BOKTRYCKERI AB
851082